

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

**Spolupracovnice výsadek^ů Anthropoid a Silver A
s důrazem na okresy Pardubice a Chrudim**

Diplomová práce

Autor: Mgr. Denisa Horáková

Studijní program: N0222A120001 Historie

Studijní obor: Navazující Historie

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Plachý, Ph.D.

Hradec Králové, 2022

Zadání diplomové práce

Autor: Mgr. Denisa Horáková

Studium: F19NP0021

Studijní program: N0222A120001 Historie

Studijní obor:

Název diplomové práce: **Spolupracovnice výsadků Anthropoid a Silver A s důrazem na okresy Pardubice a Chrudim**

Název diplomové práce AJ: Female co-workers with airdrops Anthropoid and Silver A with emphasis on Pardubice and Chrudim districts

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce by se věnovala zastoupení žen v rámci výsadků Anthropoid a Silver A v okresech Pardubice a Chrudim. Sledované období je velmi zajímavé, neboť se jedná o jeden z nejdramatičtějších úseků našich dějin, které se nás, i když vzdáleně, dotýká dodnes. Hlavním záměrem bude podat nový pohled na regionální události, zmapovat jednotlivé události v rámci protinacistického odboje na Pardubicku a Chrudimsku. Ústředním tématem, jak už sám název naznačuje, bude odbojová činnost žen na Pardubicku a Chrudimsku. Problematika heydrichiády a operací Silver A a Anthropoid už je velice probádané téma, ale konkrétní zaměření na zapojení žen v odboji v okresech Pardubice a Chrudim není příliš analyzováno.

Co se týče metodologie diplomové práce, zprvu bych zjistila stav odborné literatury týkající se této problematiky. Posléze bych se pokusila zjistit pramenný stav základny. Následně bych shromáždila materiály z relevantní literatury, archivů či dobových textů. Nakonec bych využila metody historické analýzy na konkrétní sesbírané materiály. Psaní diplomové práce bude posledním krokem.

BRANDES, Detlef. *Češi pod německým protektoriátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*. Praha: Prostor, 1999.

BROŽ, Radovan a Jiří KOTYK. *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*. Pardubice: Evropské vydavatelství s.r.o., 2012.

BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v 1. polovině 20. století*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011.

ČEJKA, Eduard. *Československý odboj na Západě (1939-1945)*. Praha: Mladá fronta, 1997.

ČERVINKOVÁ, Milada a Libuše OTÁHALOVÁ. *Dokumenty z historie československé politiky 1939-1943*. Praha: Academia, 1966.

GRUNTOVÁ, Jitka a František VAŠEK. *Málo známé zločiny SD ve východních Čechách*. Praha: Naše vojsko, 2008.

CHARBUSKÝ, Miloš a Josef KMONÍČEK. *Život v zatmění: kapitoly z let 1938-1945 ve východních Čechách*. Hradec Králové: Kruh, 1980.

JARÁ, Karla. *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války*. Pardubice: Krajská knihovna, 2012.

JIČINSKÝ, Karel. *Zámeček. Historie Národního odboje za heydrichiády na Pardubicku*. Pardubice: OV Českého svazu protifašistických bojovníků, 1982.

JELÍNEK, Zdeněk. *Operace Silver A: příspěvek k historii heydrichiády ve středních a východních Čechách*. Kolín: regionální muzeum, 1984.

KOTYK, Jiří. *Hana a Václav Krupkovi, pardubičtí spolupracovníci Silver A*. Pardubice: Evropské vydavatelství s.r.o., 2015.

KYNCL, Vojtěch. *Ležáky, obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2009.

KYNCL, Vojtěch a Jiří PADEVĚT. *Ležáky a odboj ve východních Čechách*. Praha: Academia, 2016.

MARŠÁLEK, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939-1945*. Praha: Karolinum, 2002.

MASTNÝ, Vojtěch. *Protektorát a osud českého odboje*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003.

ŠOLC, Jiří. *E. Beneš: Vzkazy do vlasti. Směrnice a pokyny československému domácímu odboji za druhé světové války*. Praha: Naše vojsko.

ŠOLC, Jiří. *Přijďme za svítání*. Praha: Naše vojsko, 2005.

ŽIŽKA, Jaroslav. *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek k dějinám národně osvobozeneckého boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941-1942*. Pardubice: Svaz protifašistických bojovníků.

Zadávající pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Plachý, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jiří Štěpán, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 27.11.2019

Anotace

HORÁKOVÁ, Denisa. *Spolupracovnice výsadků Anthropoid a Silver A s důrazem na okresy Pardubice a Chrudim*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2022, 81 s. Diplomová práce.

Diplomová práce s názvem „*Spolupracovnice výsadků Anthropoid a Silver A s důrazem na okresy Pardubice a Chrudim*“ zkoumá odbojovou činnost žen s výsadky Anthropoid a Silver A v okresech Pardubice a Chrudim. Práce se nejen zabývá domácím a zahraničním odbojem v letech 1939–1945, ale také historickým vývojem Pardubic a Chrudimi. Text se taktéž opírá o vznik a fungování výsadkových operací Anthropoid a Silver A. Nejdůležitější částí magisterské práce je ovšem vlastní analýza archivních pramenů, odborné literatury a odborných periodik zabývajících se konkrétními odbojářkami z okresů Pardubic a Chrudim, které se zapojily do odbojové činnosti a pomohly parašutistům výsadků Anthropoid a Silver A s jejich protinacistickými aktivitami. V závěru diplomové práce shrnuji odpovědi na položené výzkumné otázky.

Klíčová slova: ženy, Anthropoid, Silver A, druhá světová válka, odboj, Pardubice, Chrudim.

Annotation

HORÁKOVÁ, Denisa. *Female co-workers with airdrops Anthropoid and Silver A with emphasis on Pardubice and Chrudim districts*. Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2022, 81 pp. Diploma Dissertation.

The diploma thesis entitled " *Female co-workers with airdrops Anthropoid and Silver A with emphasis on Pardubice and Chrudim districts* " examines the resistance activities of women with airdrops Anthropoid and Silver A in Pardubice and Chrudim districts. The thesis not only deals with domestic and foreign resistance in 1939–1945, but also with the historical development of Pardubice and Chrudim. The text is also based on the formation and the operation of airdrops operations Anthropoid and Silver A. The most important part of the master's thesis is its own analysis of archival sources, reference literature and professional journals dealing with specific female resistance fighters from Pardubice and Chrudim districts, who were involved in resistance activities and helped the paratroopers with the anti-Nazi activities. I summarize the answers to the asked research questions in the conclusion of the diploma thesis.

Keywords: women, Anthropoid, Silver A, Second World War, resistance, Pardubice, Chrudim.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 29. 6. 2022

Mgr. Denisa Horáková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jiřímu Plachému, Ph.D. za cenné rady, komentáře a připomínky při vedení mé diplomové práce, které mi velice pomohly při jejím zpracování. Před uvedením vlastní práce bych také poděkovala všem, kteří mě podporovali během celého mého studia.

Obsah

Úvod	1
Cíl.....	2
Metodologie	3
Struktura.....	3
Literatura a zdroje	5
1 Okresy Pardubice a Chrudim za druhé světové války	8
1.1 Stručný historický vývoj Pardubic a Chrudimi	8
1.1.1 Pardubice a Chrudim do konce 19. století.....	8
1.1.2 Pardubice a Chrudim v období před druhou světovou válkou	10
1.2 Pardubice a Chrudim za druhé světové války	11
1.2.1 Kulturní život v Pardubicích	14
1.2.2 Nálety na Pardubice v roce 1944.....	15
1.2.3 Konec druhé světové války	16
2 Domácí odbojové hnutí v protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1942	18
2.1 Vznik protektorátu Čechy a Morava	18
2.2 Vznik československého odboje za druhé světové války	19
2.2.1 Politické ústředí.....	21
2.2.2 Obrana národa	22
2.2.3 Petiční výbor „Věrní zůstaneme“	24
2.2.4 ÚVOD	25
2.2.5 Komunistický odboj	26
2.2.6 Podzemní práce a rozhlasové vysílání	27
2.2.7 Partyzánské hnutí	29
2.3 Odbojové skupiny na Pardubicku a Chrudimsku	29
3 Výsadky Anthropoid a Silver A	32
3.1 Výsadková operace Anthropoid	32
3.1.1 Nástup Reinharda Heydricha	32
3.1.2 Plánování atentátu na Reinharda Heydricha	34
3.1.3 Stručný popis atentátu a jeho následky	36
3.2 Výsadková operace Silver A	39
3.2.1 Plánování výsadku v londýnském exilu	39

3.2.2	Příprava výsadku paraskupiny Silver A	40
3.2.3	Cíle výsadku Silver A	41
3.2.4	Seskok paraskupiny Silver A a plnění jejích cílů.....	42
3.2.5	Zatýkání.....	43
3.2.6	Vypálení Ležáků	44
3.2.7	Pardubický Zámeček	44
4	Spolupracovnice výsadků Anthropoid a Silver A v okresech Pardubice a Chrudim	46
4.1	Ženy za druhé světové války	46
4.2	Pardubické odbojáčky nespolupracující s výsadky Anthropoid a Silver A.....	47
4.2.1	Vilma Ducháčková	47
4.2.2	Marta Exnarová	48
4.2.3	Růžena Vojtěchová	48
4.3	Emilie Bartoňová	50
4.4	Antonie Bartošová	51
4.5	Anna Hájková	52
4.6	Tat'ána Hladěnová	53
4.7	Božena Hovorová	55
4.8	Emílie Chrbolková.....	55
4.9	Ludmila Janáčková	56
4.10	Františka Jirásková	57
4.11	Věra Junková	57
4.12	Jana Konvalinková	59
4.13	Hana Krupková.....	59
4.14	Lidmila Malá	65
4.15	Marie Paloušová	67
4.16	Františka Pelikánová.....	68
4.17	Marie Štulíková.....	68
4.18	Růžena Štulíková	69
4.19	Františka Švandová.....	69
4.20	Anna Vašková.....	70
4.21	Anna Žváčková.....	70
	Závěr.....	72
	Seznam použité literatury.....	75

Archivní prameny	75
Odborná literatura.....	75
Odborná periodika	80
Internetové zdroje	80
Seznam zkratek	82
Seznam příloh	83
Přílohy	84
Rejstřík jmen	95

Úvod

Mocenské ambice a agresivní politika nacistů v čele s Adolfem Hitlerem vedly k vypuknutí druhé světové války. Události, které vzápětí následovaly, vzaly v Československu rychlý spád. Po období druhé republiky, které trvalo od 1. října 1938 do 14. března 1939,¹ byl vyhlášen protektorát Čechy a Morava. Tehdejší prezident Edvard Beneš na svoji funkci rezignoval a odešel do zahraničního exilu. Československá politická reprezentace v Londýně se snažila o mnohé – vojenskou pomoc, uznání československé exilové vlády ze stran velmocí, ale i spojení s okupovaným protektorátem Čechy a Morava prostřednictvím domácího odbojového hnutí. Důvod tohoto spojení byl velmi prostý, bylo potřeba shromážděné informace a zprávy na území protektorátu dostat za hranice, kde teprve mohly být náležitě a plně využity.

Společenská situace za druhé světové války v protektorátu Čechy a Morava nebyla vůbec lehká. Od podzimu roku 1939 byl zaveden systém na přidělové lístky, a proto potraviny postupně mizely, až chyběly úplně. Výroba v továrnách se primárně zaměřovala na vojenskou techniku a věci potřebné pro válku. Kultura byla taktéž zcela ochromena válečným vývojem. Postupem času se přestávaly vysílat filmy z těch zemí, se kterými bylo nacistické Německo ve válce. Filmové promítání bylo většinou doplněno týdeníkem rozšířený o nejnovější zprávy z bojiště. S počátkem okupace a vznikem protektorátu Čechy a Morava došlo i ke změně ve státní správě, která se dotkla i samotných Pardubic a Chrudimi. Nad protektorátními úřady byly nadřazeny říšské úřady německých oberlandrátů. Tlak germanizace byl evidentní i ve sféře školství, důkazem toho je uzavření vysokých škol v roce 1939. Antisemitismus a holocaust židů se nevyhnul ani českým zemím. Židé byli nuceni nosit Davidovu hvězdu, nesměli vykonávat daná povolání a jejich společenský život byl zcela omezen. Holocaust podtrhuje, jaké nebezpečí v sobě ukrývá neomezené uctívání moci. V Pardubicích židovská otázka vyvrcholila na konci roku 1942, kdy 6. prosince muselo opustit své domovy 280 pardubických židovských rodin s 563 příslušníky. Po válce se vrátilo pouze 28 osob.²

Jednou z nejdůležitějších činností skupiny Silver A bylo obnovení spojení s československou exilovou vládou, jež bylo v roce 1941 gestapem přerušeno, a zprovoznit vysílačku Libuši. Hodnota předávaných zpráv byla taková, že se českoslovenští politici mohli pokládat za rovnocenné partnery svých britských kolegů i ostatních členů protihitlerovské

¹ Vladimír NÁLEVKA, *Druhá světová válka*, Praha 2003, s. 45.

² Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 171.

koalice. Atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, který byl spáchán výsadkem Anthropoid 27. května 1942,³ byl nejvýznamnější čin československého odboje proti nacistické okupaci. Reinhard Heydrich byl symbolem okupační moci, s jeho příchodem začala být zaváděna opatření, která omezovala protektorátní obyvatelstvo v několika směrech života. V prvé řadě šlo o vyhlášení stanného práva, zřízení stanných soudů, likvidace odbojového hnutí v českých zemích, připravit konečné řešení českého problému či konečné řešení židovské otázky v Evropě, se kterou souvisí i založení ghetta Terezín 28. února 1942.⁴ V roce 2022 si připomínáme 80. leté výročí atentátu na Reinharda Heydricha, ale také vypálení obce Lidice a osady Ležáky. Všechny tyto události poznamenaly život protektorátního obyvatelstva. V paměti českého národa je toto téma velmi citlivé, protože právě Češi byli v očích nacistického Německa národem, který měl být zcela zlikvidován.

Na rozdíl od první světové války, kdy se ženy soustředily především na ošetřování raněných ve vojenských lazaretech, se ve druhé světové válce zapojily do mnoha dalších činností. Jednalo se především o sociální a administrativní pozice v armádě, ale našly se i dobrovolnice, které se hlásily do aktivní služby v československé zahraniční armádě. Zatímco muži v době druhé světové války museli často narukovat a bojovat, na ženy zbyla práce v domácnosti, starost a výchova dětí či běžné zaměstnání. Na Pardubicku a Chrudimsku se odbojové činnosti účastnily v nemalém množství i ženy. Tím nejen riskovaly svůj vlastní život, ale také životy všech příbuzných a známých z okolí. Příkladem pomoci českého lidu parašutistům výsadku Silver A a Anthropoid mohou být právě východní Čechy, kde se našly stovky lidí, které jim pomáhaly už od samého začátku jejich pobytu na území protektorátu Čechy a Morava. Mezi těmi, kteří ochotně parašutistům poskytli pomoc, byli příslušníci různých sociálních skupin, politických názorů či genderu. Nicméně je spojovala nenávist vůči okupantům a společná touha po obnovení samostatné Československé republiky.

Cíl

Hlavní přínos mé magisterské práce spatřuji v osvětlení životů a odbojářské činnosti některých statečných pardubických a chrudimských žen za druhé světové války. Ženy, které jsou zmíněny v této diplomové práci, nejsou natolik známé, v některých odborných publikacích dokonce zcela opomenuty, a proto bych ráda představila jejich spoluúčast na velice důležitých výsadcích

³ Jaroslav ANDREJS, *Smrt boha smrti*, Brno 2008, s. 193.

⁴ Anna HYNDRÁKOVÁ – Raisa MACHATKOVÁ – Jaroslava MILOTOVÁ (eds.), *Denní rozkazy rady starších a Sdělení židovské samosprávy terezín 1941–1945*, Praha 2003, s. 9–10.

Anthropoid a Silver A. Ačkoliv této problematice bylo věnováno mnoho publikací, domnívám se, že stále existují nezmapovaná pole bádání. Práce by měla být přínosná převážně pro pardubickou regionální historii.

Téma druhé světové války a výsadek Anthropoid a Silver A stále rezonují v české společnosti. Příběhy hrdinů Jana Kubiše a Jozefa Gabčíka jsou stále inspirativní pro filmová a knižní zpracování. Nepochybně se v českém společenském a politickém prostředí zmiňují osudy vesnice Lidice a osady Ležáky, a proto je taktéž důležité objasnit činnosti spolupracovníků s výsadkáři, protože jejich pomoc byla leckdy velice přínosná a klíčová. Cílem této diplomové práce je taktéž poukázat na „obyčejné“ lidi, kteří kvůli vidině svobody byli odhodláni položit i svůj vlastní život. Tímto činem ukázali světu, že český národ s nacistickou okupací nesouhlasí a velkým dílem tím přispěli k jejímu konci.

Metodologie

Co se týče metodologie diplomové práce, prvotním krokem je zjištění stavu odborné literatury týkající se této problematiky. Následuje zjištění pramenného stavu základny. Třetím krokem je shromáždění materiálů z relevantní literatury, archivů či dobových textů. Nakonec je využita historická analýza na konkrétní sesbírané materiály. Konečným výsledkem předchozích výstupů je sepsání vlastní diplomové práce.

Na základě těchto cílů a využití metodologie historické analýzy je důležité položení hlavní výzkumné otázky: „*Jakým způsobem se ženy v okresech Pardubice a Chrudim zapojily do protinacistického odboje?*“ a dvou vedlejších výzkumných otázek: „*Proč byly ležácké ženy na rozdíl od těch lidických zastřeleny společně s muži?*“ a „*Spolupracovaly odbojářky z Pardubic a okolí Chrudimi více s výsadkem Anthropoid nebo Silver A?*“ Odpověď na tyto výzkumné otázky shrnuje závěr této diplomové práce.

Struktura

Diplomová práce je primárně dělena na dvě základní části. První část je tvořena třemi kapitolami, které jsou věnovány vybraným procesům, událostem i osobám, které zásadním způsobem ovlivnily české dějiny v období druhé světové války. Taktéž jsou tyto kapitoly velmi důležité pro pochopení celého dobového kontextu a tvoří základ pro čtvrtou kapitolu, která přináší nové poznatky a je doplněna o informace z archivních pramenů.

Vzhledem k zaměření a povaze diplomové práce je pro její komplexní uchopení nutné v samotném začátku nastínit a představit rámcový historický kontext východočeských měst Pardubic a Chrudimi. První kapitola se zabývá stručným historickým vývojem Pardubic a Chrudimi od jejich historicky prvních zmínek až do doby před začátkem druhé světové války. Druhá část této kapitoly se věnuje již samotnému období druhé světové války. Je zde nastíněn prostý život obyvatel, kulturní život, školství, průmysl, problematika židů, nálety na Pardubice v roce 1944 a samotný závěr druhé světové války.

Druhá kapitola zmiňuje základní informace o vzniku protektorátu Čechy a Morava, na které pozvolna navazuje vznik domácího odbojového hnutí. Jsou zde vyjmenovány nejdůležitější odbojové organizace a jejich vývoj v době druhé světové války. V neposlední řadě je zmíněno také československé rozhlasové vysílání v Londýně, které velkou měrou přispělo k protinacistickému odboji. Tato kapitola je důležitá pro vytvoření obecného povědomí o odbojových hnutích na území protektorátu Čechy a Morava a jejich spolupráci s československou exilovou vládou v Londýně.

Předposlední kapitola je klíčem k vytvoření té poslední. Věnuje se již samotným výsadkům Anthropoid a Silver A. U každého výsadku je popsán vznik, realizace a důsledky samotného činu. Kapitola je také doplněna o stručný popis životů jednotlivých výsadkářů. Nechybí ani informace o heydrichiádě, stanném právu či vypálení Lidic a Ležáků. Kapitola obsahuje i statistické údaje o počtu zemřelých během heydrichiády.

Čtvrtá a stěžejní kapitola se věnuje spolupracovnicím s výsadky Anthropoid a Silver A na Pardubicku a Chrudimsku. Počátek kapitoly stručně informuje o ženách za druhé světové války. Jsou zde zmíněná i tři jména pardubických odbojářek, které sice nespolupracovaly s výsadky Anthropoid a Silver A, ale jsou pro tuto oblast svými odbojovými činnostmi nesmírně důležité. Poslední část se specializuje na samotné odbojáčky, jmenovitě se jedná o: Emilii Bartoňovou, Antonii Bartošovou, Annu Hájkovou, Taťánu Hladěnovou, Boženu Hovorovou, Emílii Chrbolkovou, Ludmilu Janáčkovou, Františku Jiráskovou, Věru Junkovou, Janu Konvalinkovou, Hanu Krupkovou, Lidmilu Malou, Marii Paloušovou, Františku Pelikánovou, Marii Štulíkovou, Růženu Štulíkovou, Františku Švandovou, Annu Vaškovou a Annu Žváčkovou. U každé z žen, pokud jsou k tomu prameny, je popsán jejich osobní a rodinný život před druhou světovou válku, následně pak jejich zapojení do odbojové činnosti. Na závěr medailonku je vždy uvedena informace, jestli některé ženy přežily nacistické razie v době heydrichiády, nebo byly popraveny na Zámečku či v koncentračních táborech.

Literatura a zdroje

Dějiny Pardubic a Chrudimi do 19. století jsou pro obecný a odborný přehled nejlépe vysvětleny v knihách Františka Šebka *Dějiny Pardubic* a Josefa Sakaře *Dějiny Pardubic nad Labem*. Speciálně pro oblast Chrudimska využívám několik kapitol z publikace Jarmily Doubravové *Kulturní Chrudim minulosti a současnosti*. K analýze druhé světové války primárně využívám knihu od Karly Jaré s názvem *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939–květen 1945)* a odborný článek Jana Němečka *Pardubice za nacistické okupace*, který byl vydán ve Východočeském sborníku historickém. Odborných publikací k této době na území Chrudimska je velmi málo, a proto primárně čerpám informace ze společné práce Pavla Kobetiče, Iva Šulce, Petra Bočka a Tomáše Pavlíka s názvem *Chrudim: vlastivědná encyklopedie*. Na letecké nálety v Pardubicích v roce 1944 se specializuje Zdeněk Bičík ve svém příspěvku *Letecké nálety na Pardubice v roce 1944* ve Východočeském sborníku historickém.

Odbojovým hnutím v protektorátu Čechy a Morava a v zahraničí se zabývá mnoho autorů. Jedním z nich je například Pavel Maršálek se svým dílem *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*. Publikace analyzuje historii nacistického okupačního režimu v českých zemích v letech 1939–1945 a neopomíná zdůraznit i vývoj domácího odbojového hnutí. Knihu využívám i k doplnění základních informací o vzniku protektorátu Čechy a Morava. Je důležité zmínit několik odborných publikací od Jana Kuklíka, jenž se problematikou československé exilové vlády v Londýně, protektorátem Čechy a Morava či odbojovým hnutím zabývá dlouhodobě. Příkladem toho jsou díla, která byla i použita v této diplomové práci: *Londýnský exil a obnova československého státu 1938–1945*, *Druhá republika 1938–1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě a Velké dějiny zemí Koruny české, svazek XVa (XVb)*, které sepsal společně s historikem Janem Gebhartem. Dílo zabývající se československým odbojem v letech 1939–1945 je taktéž *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945* od Detlefa Brandese. Avšak toto dílo bylo vydané již v roce 2000, a proto je nutné si některé informace ověřovat i v jiných odborných publikacích. Příkladem toho je, že D. Brandes uvádí, že zpočátku údajně existoval záměr ustavit uvnitř Národního shromáždění vlastní ochranný sbor (Obranu národa) podle vzoru SA a na této legální základně zbudovat tajnou armádu.⁵ Podle nejnovější odborné publikace z roku 2017

⁵ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 2000, s. 71.

Obrana národa v dokumentech 1939–1942 od Stanislava Kokošky, jež je věnována Obráně národa jako takové, tato informace vůbec není uvedena. Kamil Krofta a jeho díla z roku 1947 *Malé dějiny československé* a *Dějiny československé* analyzují domácí odboj velmi obsáhle. Název díla od Marie Michlové *Protektorát: aneb česká každodennost 1939–1945* napovídá, že se bude věnovat běžnému životu obyvatelstva protektorátu Čechy a Morava, přesto se autorka v mnoha případech zabývá i samotnými odbojovými organizacemi. Co se týče rozhlasového vysílání, pro tuto výzkumnou oblast nejvíce čerpám z knih *Dějiny českých médií 20. století* od Jakuba Končelíka, Pavla Večeři, Petra Osrága a *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti* od Petra Bednaříka, Jana Jiráka a Barbary Köpplové. Obě tyto knihy se specializují na vznik a rozvoj médií během celého 20. století, autoři se především věnují rozhlasu a tisku v samotném protektorátu Čechy a Morava.

Důkaz velikosti činu atentátu na Reinharda Heydricha lze nalézt především v knižních zpracováních. Existuje nespočet odborné, ale i beletristické literatury. Mezi tu populárně naučnou literaturu můžeme zařadit *Atentát na Heydricha* od Františka Emmerta, *Nejen černé uniformy* od Miroslava Ivanova či *Nikdo nás nezastaví* od Jiřího Šolce. Jedná se o knihy, které jsou u široké veřejnosti velmi čtivé, ale postrádají odbornou hodnotu. Ve své diplomové práci k tématu výsadku Anthropoid primárně používám knižní publikace *Atentát: operace Anthropoid 1941–1942* od Michala Buriana, Aleše Knížka, Jiřího Rajlichy a Eduarda Stehlíka, *Praha v černém: nacistická vláda a český nacionalismus* od Chada Bryanta, *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945* od Detlefa Brandese, *Heydrichiáda* od Čestmíra Amorta, od Karla Sýse *Akce Heydrich: příliš mnoho otazníků* či od Zdeňka Jelínka příspěvek v Historii a vojenství *K problematice Atentátu na Heydricha*. Nesmím opomenout i tří svazkové odborné dílo od Vojtěcha Šustka *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*. Světovost atentátu na Reinharda Heydricha dokládají také jeho filmová zpracování, která lze nalézt v americké, anglické či německé produkci. Jedny z prvních zpracování se objevily ještě ve válečném období, konkrétně se jedná o snímky *Hangmen Also Die*⁶ a *Hitler's Madman*.⁷ Jelikož se jedná o filmové snímky již z roku 1943, věrohodnost informací může být poněkud skeptická, skutečná fakta o atentátu se do zahraničí během války neměla šanci dostat. Mezi další známá filmová zpracování lze zařadit československý počín *Atentát*,⁸ nicméně tento film

⁶ Fritz LANG, *Hangmen Also Die!*, 1943.

⁷ Douglas SIRK, *Hitler's Madman*, 1943.

⁸ Jiří SEQUENS, *Atentát*, 1964.

byl natočen v roce 1964, proto je nutné přihlédnout k době jeho vzniku. Dnes nejnámější snímek z roku 2016 *Anthropoid*,⁹ který byl natočen v koprodukcí Velké Británie, České republiky a Francie, obsahuje taktéž určité chyby, ale rozhodně ho lze zařadit mezi ta lepší filmová zpracování. Co se týče výsadku Silver A, nejvíce zdrojů čerpám od Zdeňka Jelínka a jeho knihy s názvem *Operace Silver A, Jaroslava Žižky Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek k dějinám národně osvobozenického boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941-1942*, Vojtěcha Kyncla *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády* a Jana Němečka *Libuše volá Londýn I* a již jeho zmiňovaný odborný článek *Pardubice za nacistické okupace* z Východočeského sborníku historického. Výsadek Silver A má taktéž filmové zpracování. Jedná se o dílo Jiřího Stracha s názvem *Operace Silver A* z roku 2007.¹⁰

Podklady pro výzkum problematiky ženského odboje za druhé světové války na území okresů Pardubice a Chrudim primárně čerpám z odborných publikací v kombinaci s archivními prameny a Zprávami Klubu přátel Pardubicka. O jednotlivých životních událostech odbojářek jsou informace nejvíce dostupné ve Státním oblastním archivu Zámorsk, Státním okresním archivu Pardubice, Národním archivu, Archivu bezpečnostních složek Ministerstva vnitra a Archivu Ministerstva vnitra. Co se týče odborné literatury, tu čerpám především z regionálních publikací. Konkrétně se jedná o knihu již zmiňovaného Zdeňka Jelínka *Operace Silver A*, Pavla Šmejkal *Průvodce Silver A*, Karla Jičínského *Zámeček*, Vojtěcha Kyncla *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*. Ve čtvrté kapitole čerpám i informace ze sekundární literatury, jmenovitě se jedná o knihu Pavlíny Nývltové *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček-Tolar, radista desantu Silver A*, Jaroslava Žižky *Heydrichiáda ve východních Čechách*, autorů Radovana Brože, Jiřího Štěpánka a Jiřího Kotyky *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let* a samostatné dílo Jiřího Kotyky *Hana a Václav Krupkovi – pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, co unese lidský život*. Nejčastěji jsou v literárních pramenech zmiňovány Hana Krupková, Taťána Hladěnová, Lidmila Malá a Věra Junková, důvodem jsou pozoruhodné osobní příběhy, vícečetná spolupráce a blízká spojitost s jednotlivými parašutisty.

⁹ Sean ELLIS, *Anthropoid*, 2016.

¹⁰ Jiří STRACH, *Operace Silver A*, 2007.

1 Okresy Pardubice a Chrudim za druhé světové války

Druhá světová válka trvající v letech 1939–1945 zasáhla celé Československo. 14. března 1939 byl na německý nátlak vyhlášen slovenský stát, který dle později přijaté ústavy nesl jméno Slovenská republika. Následující den, tedy v noci ze 14. na 15. března 1939, překročily okupační jednotky Německé říše hranice Československého státu. A. Hitler 16. března 1939 vydal Výnos říšského kancléře o zřízení protektorátu Čechy a Morava. Bylo zde deklarováno, že české země zůstávají součástí území Velkoněmecké říše a vstupují pod její ochranu.¹¹ Situace v Pardubicích a Chrudimi, která nastala po vzniku protektorátu Čechy a Morava, bude popsána v následující kapitole, která shrne i stručný historický vývoj těchto dvou východočeských měst.

1.1 Stručný historický vývoj Pardubic a Chrudimi

1.1.1 Pardubice a Chrudim do konce 19. století

Pardubice jsou sídelním místem Pardubického kraje, nacházejí se na soutoku řek Labe a Chrudimky a jsou situované přibližně sto kilometrů od hlavního města Prahy. První zmínka o Pardubicích pochází z roku 1295, která je obsažena v bule sv. Otce Bonifáce VIII.¹² Ve 14. století se o rozvoj města zasloužil Arnošt z Hostýne a ze Staré, jenž získal pardubické panství výměnou za svůj hrad Vizmburk.¹³ V roce 1340 odkázal Arnošt z Hostýne svůj majetek nejstaršímu synovi Arnoštu z Pardubic, budoucímu prvnímu českému arcibiskupovi. V rámci odkazovaného majetku bylo i „*civitatis novae*“ – tedy nové město Pardubice.¹⁴ Další významnou kapitolou v dějinách Pardubic je vláda pánů z Pernštejna. Vilém z Pernštejna po smrti uherského krále Matyáše I. v roce 1490 vsadil na krále Vladislava Jagellonského a svým politickým vlivem přispěl k jeho zvolení králem v Uhrách a ke vzniku česko-uherské personální unie. Vladislav II. se Vilémovi velkoryse odvděčil. Udělil mu spolu s úřadem nejvyššího hofmistra i panství východočeské Kunětické hory.¹⁵ Do Vilémovy smrti, která nastala v roce 1521, se kuněticko-horské a pardubické panství rozrostlo na více jak

¹¹ Jan NĚMEČEK, *Soumrak a úsvit československé diplomacie: 15. březen 1939 a československé zastupitelské úřady*, Praha 2008, s. 19.

¹² Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem*, I. díl, část 1., Pardubice 1920, s. 16.

¹³ František ŠEBEK a kol., *Dějiny Pardubic*, I. díl, Pardubice 1989, s. 48.

¹⁴ Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem*, I. díl, část 1., Pardubice 1920, s. 19.

¹⁵ František ŠEBEK a kol., *Dějiny Pardubic*, I. díl, Pardubice 1989, s. 85.

dvojnásobek.¹⁶ V historii Pardubic je také důležité zmínit dva velké požáry, které zcela proměnily architektonickou tvář města. První z nich proběhl v roce 1507. Byl velkou zkárou pro obyvatele města, avšak na druhé straně byl i impulzem pro nové a velkorysejší přestavby.¹⁷ Druhý z požárů roku 1538 zničil dílo Viléma z Pernštejna a pozdně gotické Pardubice vzaly větším dílem za své.¹⁸ V následujících letech se finanční situace Pardubic natolik zhoršovala a vyvrcholila tím, že zadlužené pardubické panství koupila královská komora. Rokem 1560 v dějinách Pardubic skončilo jedno z nejvýznamnějších období. Z poddanského městečka se stalo hospodářské, správní a společensko-politické centrum rozsáhlého regionu. Dochované památky z dob pánů z Pernštejna jsou významnou součástí kulturního dědictví.¹⁹ Pardubické 19. století bylo stoletím plné úspěchu. Úspěch spočíval především ve vybudování železnice, o kterou se zasloužil projektant Jan Perner. Nová železnice nabídla Pardubicím hospodářský rozkvět. Město se začalo stávat důležitým průmyslovým a dopravním centrem, což následně souviselo i s kulturním a společenským vývojem.²⁰ Rozkvétající Pardubice zastavila v roce 1866 bitva u Hradce Králové, která byla nejvýznamnějším a rozhodujícím střetnutím prusko-rakouské války, protože město bylo okupováno pruským vojskem. Armáda Pardubice hospodářsky zruinovala a na dlouhou dobu zpomalila jejich rozvoj.²¹ Nicméně v 80. letech 19. století se stal pražským místodržícím pardubický rodák Alfréd von Kraus. Město tím získalo přímluvce na vysokém místě a mohlo se nově dynamicky rozvíjet.²²

První zmínka o Chrudimi pochází z roku 1055. Podle Kosmovy kroniky zde zemřel český kníže Břetislav I., avšak podle archeologických výzkumů bylo dnešní území města osídleno již před šesti až sedmi tisíci lety.²³ Chrudim jako královské město bylo založeno někdy před rokem 1276 Přemyslem Otakarem II.²⁴ V roce 1307 byla Chrudim věnována Václavem II. své manželce Elišce Rejčce. Na počátku husitských válek byla Chrudim na straně krále Zikmunda Lucemburského, avšak při tažení husitských vojsk východními Čechami nebyla ušetřena ani Chrudim, která byla posléze obléhána a v roce 1421 nakonec kapitulovala.²⁵

¹⁶ *Tamtéž*, s. 86.

¹⁷ *Tamtéž*, s. 102.

¹⁸ *Tamtéž*, s. 120.

¹⁹ *Tamtéž*, s. 137–138.

²⁰ Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem*, I. díl, část 2., Pardubice 1920, s. 212.

²¹ *Tamtéž*, s. 228–233.

²² Martin KLEČACKÝ a kol., *Slovní představitelů politické správy v Čechách v letech 1849–1918*, Praha 2020, s. 974.

²³ Petr DAVID – Vladimír SOUKUP, *Velká turistická encyklopedie: Pardubický kraj*, Praha 2011, s. 80.

²⁴ Jindřich ŠEBÁNEK – Sáša DUŠKOVÁ, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2 1267–1283*, Praha 1981, s. 85, 494–496.

²⁵ Alois KLAUS – Čeněk FLORIÁN – Karel KUDRNA, *Chrudimsko a Nasavrcko IV, Prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*, Chrudim 1926, s. 312.

Události poznamenaly tvář města – byl zpusťošen dominikánský klášter, městské fary obsadili husitští kněží či fara u kostela sv. Kříže zanikla. Proměnu město také zaznamenalo v rovině sociální, národnostní a hospodářské. Z Chrudimi odešlo německy hovořící obyvatelstvo.²⁶ V době stavovského povstání v letech 1618–1621 se Chrudim postavila na stranu stavů. Za připojení se ke straně protihabsburského povstání byla Chrudim tvrdě potrestána, byla zbavena statků i privilegií a musela platit pokuty a zvýšené daně. V rámci rekatolizace evangelické obyvatelstvo bylo nuceno opustit město. Městu se nevyhnuly taktěž četné požáry či morová epidemie v roce 1562.²⁷ V 19. století se Chrudim příliš nelišila od ostatních měst podobného typu. Ke konci století město zaznamenalo prudký nárůst obyvatelstva, což bylo spojeno s hospodářským a kulturním rozkvětem. V roce 1867 zde vzniká cukrovar, o rok později pivovar, tkalcovna a cementárna. Avšak celková industrializace Chrudimi byla zastíněna průmyslovými Pardubicemi.²⁸ Nedostatek průmyslového rozvoje byl v Chrudim nahrazen rozvíjením kulturní sféry. V druhé polovině 19. století kultura zaznamenala velkolepý úspěch, který se taktěž nevyhnul Chrudimi. Příkladem je skutečnost, kdy se Chrudim stala jedním z prvních českých venkovských měst, kde vznikla samostatná divadelní budova. Také se zde dobře prosazovala spolková činnost, která všeobecně aktivizovala národně občanský potenciál.²⁹ Pozadu nezůstala ani hudební scéna, velké koncerty zaujímaly v hudebním životě Chrudimi ve druhé polovině 19. století první místo.³⁰ Koncerty se často konaly k příležitosti určité významné události či výročí.

1.1.2 Pardubice a Chrudim v období před druhou světovou válkou

Na přelomu 19. a 20. století zažily Pardubice veliký rozmach, co se týče kulturní a společenské oblasti. V roce 1897 byla v centru města zřízena městská knihovna, o dvanáct let později bylo postaveno secesní divadlo. Pro konec 19. století je taktěž důležitý začátek známého dostihu – Velké pardubické. Pardubice se rozvíjely i v rámci spolkové činnosti. Vznikla celá řada spolků – dobrovolných hasičů, divadelních ochotníků či Musejní spolek. Vývoj před rokem 1918 byl velice poklidný a napomohl k rozkvětu kulturní sféry. Avšak s příchodem první světové války byl společenský život zdecimován, v Pardubicích především vybudováním

²⁶ Ivan SLEJŠKA, *...z historie města Chrudimě*, Chrudim 1998, s. 15.

²⁷ Petr DAVID – Vladimír SOUKUP, *Velká turistická encyklopedie: Pardubický kraj*, Praha 2011, s. 80.

²⁸ Eva SOUKUPOVÁ, *Kulturní poměry Chrudimě a její hudební život v průběhu 19. století*, in: *Kulturní Chrudim minulosti a současnosti*, ed. J. Doubravová, Chrudim 1999, s. 55.

²⁹ Milan HLAVAČKA, *Okresní samospráva jako představitelka venkovských elitních sborů a její vliv na formování české občanské společnosti v Čechách do první světové války*, in: *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*, edd. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malíř, Brno 2006, s. 174.

³⁰ Václav ŽEMLA, *Příčiny hudebního rozvoje v Chrudimi ve 2. polovině 19. století*, in: *Kulturní Chrudim minulosti a současnosti*, ed. J. Doubravová, Chrudim 1999, s. 62.

karanténní nemocnice pro desetitisíce raněných vojáků. Válečná situace bránila veškerým kulturním projevům a v neposlední řadě se město potýkalo se stálými zásobovacími potížemi. Po skončení první světové války se Pardubice s hospodářskými následky rychle vyrovnaly. Kulturní a společenský život se však obnovoval o poznání pomaleji. Přes všechny těžkosti, které po válečném období 1914–1918 nastaly, je však toto období v Pardubicích spjata s rozkvětem spolků a kulturních institucí.³¹

V Chrudimi během první světové války byla umístěna vojenská nemocnice pro vojáky rakousko-uherské armády i pro její zajatce.³² Druhá polovina 19. a první polovina 20. století znamenala v dějinách Chrudimi velký zlom. Město se změnilo v moderní středisko regionu a především se rozvinula jeho hospodářská infrastruktura. Na druhé straně Chrudim zažívala postupnou stagnaci. Ta byla způsobena především úpadkem postavení Chrudimi jako východočeské metropole, protože tuto roli již v době první republiky převzaly prudce se rozvíjející se Pardubice a Hradec Králové. Příčiny tohoto úpadku bývají obvykle přisuzovány skutečností, že Chrudim se v té době nenacházela na žádné z důležitých dopravních tras, čím bylo toto město velice znevýhodněno.

1.2 Pardubice a Chrudim za druhé světové války

Průběh okupace Pardubic se příliš nelišil od ostatních měst. V ranních hodinách 15. března roku 1939 se německé jednotky společně s tanky objevily ve městě. Poté se objevily na ulicích vyhlášky německé branné moci, jež překroucenou češtinou oznamovaly obyvatelstvu nástup okupačního režimu. Do Pardubic v průběhu dne přijížděly další německé jednotky, některé zůstaly ve městě, některé pokračovaly v cestě dál. S příchodem okupantů byl omezen veškerý veřejný život.³³ Němečtí vojáci přijížděli v tancích, na motocyklech, v nákladních autech nebo na kolech. Obyvatelé Pardubic je mohli poprvé spatřit na dnešní třídě Míru či náměstí Republiky. O okupantech přijíždějících do města se mohli obyvatelé dozvědět i z rozhlasu, od příbuzných, děti i ve škole od učitelů.³⁴ Ihned po příjezdu německých vojsk byla z dosavadní levé zavedena jízda po pravé straně vozovky. Byl vyhlášen zákaz vycházení od 21 do 6 hodiny

³¹ Antonín PIŠTORA, *Kulturní novověk Pardubic*, in: *Pardubice: k 600. letům Pardubic*, ed. V. Zdeněk, Praha 1940, s. 95–97.

³² Pavel KOBETIČ – Ivo ŠULC – Petr BOČEK – Tomáš PAVLÍK, *Chrudim: vlastivědná encyklopedie*, Praha 2005, s. 195.

³³ Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, *Východočeský sborník historický* 29, 2016, s. 161–163.

³⁴ Karla JARÁ, *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939–květen 1945)*, Pardubice 2012, s. 9–11.

ranní, uzavírací hodina hospod, restaurací a dalších zařízení byla stanovena na 20 hodin, pouze o sobotách byla prodloužena do půlnoci.³⁵

Reakce obyvatelstva na okupaci byly různé. Někteří občané kolaborovali s nacisty, někteří zaujali apatický postoj vůči nastalé situaci. Občané Pardubic si však zachovali víru v budoucnost, jak svědčí nejen jejich účast na celonárodních demonstracích, ale i anonymní akty odporu. V prosinci roku 1939 byl odeslán anonymní lístek adresovaný předsedovi protektorátní vlády a závěrem se v něm psalo: „*Naše zákonná vláda je jinde!... Ať žije Československá vláda! Přijde den!*“³⁶ Mnohem větší pozornosti se dostávalo symbolům českého národního života. Kultura v té době byla hojně podporována, především se mnohem větší návštěvností projevila v divadlech a kinech.

S počátkem okupace a vznikem protektorátu Čechy a Morava došlo k mnoha změnám, jednou z nich byla i změna ve státní správě, která se dotkla samotných Pardubic a Chrudimi. Nad protektorátními úřady byly nadřazeny říšské úřady německých oberlandrátů. Sídlem jednoho z nich se staly i Pardubice. Místní oberlandrát měl na starosti okresy Pardubice, Chrudim, Polička, Vysoké Mýto a Litomyšl.³⁷ Oberlandrát byl umístěn v sídle Ředitelství pošt a telegrafů, tuto budovu taky pro svou činnost využívalo gestapo.³⁸ I v Pardubicích došlo k hromadnému zatýkání židů a členů komunistické strany. Stalo se tomu tak již druhý den po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava. Do města přijeli komisaři a sedm desítek úředníků a zaměstnanců gestapa. Ti začali v rámci akce „*Gitter*“ pozatýkat již zmíněné obyvatele města podle předem připravených seznamů.³⁹

Od podzimu roku 1939 byly zavedeny v protektorátu přidělové lístky. Potraviny postupně mizely, až chyběly úplně. V Pardubicích se lístky vydávaly na třech místech: na radnici, v restauraci U Kapitána a v hostinci U Procházků. Avšak i tento přidělový systém byl v Pardubicích obcházen. Potraviny se načerno přivážely z venkova, případně si je lidé obstarávali směnným obchodem.⁴⁰ Kvalita potravin se zhoršovala, přicházely nepřilíš dokonalé náhražky za některé druhy nedostatkových potravin. Zima v letech 1940 a 1941 a silné mrazy

³⁵ *Tamtéž*, s. 10–11.

³⁶ Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 165.

³⁷ *Tamtéž*, s. 163.

³⁸ René NOVOTNÝ, *Nacistická národnostní politika na Pardubicku v letech 1939–1945*, Východočeský sborník historický 24, 2013, s. 172–177.

³⁹ Jindřich KLIMEŠ – František DOSOUDIL – Ludmila SNÁŠELOVÁ, *Cesta k socialistické přítomnosti pardubického okresu 1939–1945*, Pardubice 1985, s. 8–9.

⁴⁰ Karla JARÁ, *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939–květen 1945)*, Pardubice 2012, s. 14–23.

přinesly obtíže se zásobováním uhlí. Ceny na černém trhu vystoupaly do enormní výše. Proto se v létě 1941 objevily případy stávek v továrnách, které byly motivovány obtížnými životními podmínkami.⁴¹

Sílicí tlak a germanizace se nevyhnuly ani školství. Vysoké školy byly uzavřeny v roce 1939, nařízením ministra školství a národní osvěty byla k 1. říjnu 1941 zahájena postupná likvidace reálky v Pardubicích. Nejen v Pardubicích pak začaly vznikat německé národní a měšťanské školy.⁴² Pardubická židovská obec patřila k těm nejprogresivnějším v českých zemích. Její příslušníci se podíleli na rozkvětu průmyslu a obchodu ve městě a jeho okolí. Avšak od roku 1939 nesměli židé v Pardubicích navštěvovat plovárnu, byli vyloučeni z deseti pardubických restauračních podniků. Od 1. září 1939 byl židům zakázán vstup do biografů, od 15. září 1941 museli povinně nosit židovskou hvězdu s nápisem JUDE. V Pardubicích židovská otázka vyvrcholila na konci roku 1942, kdy 6. prosince muselo opustit své domovy 280 pardubických židovských rodin s 563 příslušníky. Po válce se vrátilo pouze 28 osob.⁴³

Pardubice se pro okupanty staly taky důležité tím, že tu existovalo mnoho závodů, které se mohly zapojit do válečné výroby. Do této výroby se přímo zapojily Explosie, Synthesie Semtín a elektrotechnický závod Telegrafia. Stranou nezůstala Fantova rafinerie minerálních olejů, která se stala pro německou armádu klíčovým podnikem, z tohoto důvodu se stala také terčem spojeneckých náletů. Řada dalších podniků musela svoji výrobu přizpůsobit potřebám německého válečného úsilí.⁴⁴

Po vyhlášení mobilizace v září 1938 bylo v Chrudimi zřízeno vojenské dopravní středisko. Během druhé světové války se chrudimská autospráva přestěhovala do Pardubic.⁴⁵ V Chrudimi sídlily německé jednotky v souvislosti s provozem vojenského letiště a ke konci války s protipartyzánskou činností. Chrudimské letiště začalo v roce 1939 sloužit k výcviku německých vojenských pilotů.⁴⁶ Při náletu amerického letectva na pardubickou rafinérii 24. srpna 1944 zasáhla ojedinělá bomba obytný dům u chrudimského cukrovaru. Při dalším

⁴¹ Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 168.

⁴² *Tamtéž*, s. 169.

⁴³ *Tamtéž*, s. 171.

⁴⁴ *Tamtéž*, s. 171–172.

⁴⁵ Pavel KOBETIČ – Ivo ŠULC – Petr BOČEK – Tomáš PAVLÍK, *Chrudim: vlastivědná encyklopedie*, Praha 2005, s. 33.

⁴⁶ *Tamtéž*, s. 80.

americkém náletu na Pardubice 28. prosince 1944 zapálily doprovodné americké stíhačky na letišti několik letadel a zabily asi čtyři německé vojáky.⁴⁷

1.2.1 Kulturní život v Pardubicích

Co se týče kulturního života, v Pardubicích působilo velké množství ochotnických souborů, působilo zde i Východočeské národní divadlo, avšak slovo národní se z názvu vytrácí počátkem roku 1941.⁴⁸ Divadelní plakáty byly v letech 1939–1940 psány pouze česky, situace se mění v roce 1941, kdy se objevují texty psané nejprve německy, teprve potom přichází na řadu čeština. V roce 1944 se začínají častěji objevovat plakáty na představení v Městském divadle v Pardubicích pouze v němčině. Stoupenci činohry byli potěšeni i zájezdovými představeními pražských divadel. 1. dubna 1940 diváci sledovali pohostinskou hru Lídy Baarové, v témže roce vystoupila v Pardubicích i Adina Mandlová. Velkou událostí bylo taktéž hostování Olgy Scheinpflugové. Na podzim roku 1944 byla z příkazu okupantů většina českých divadel zavřena a herci byli nasazeni do továren, z Východočeského divadla většinou nastoupili do Semtína.⁴⁹ V roce 1936 byl v Chrudimi založen Spolek divadelních ochotníků. Spolek rozvíjel svou činnost až do začátku druhé světové války, avšak ani v době okupace jeho aktivity neustaly. Do svého repertoáru zařazoval zejména hry komorního rázu, operety, zpěvohry a pohádky.⁵⁰

Biografů bylo v době druhé světové války v Pardubicích šest: Lido (přejmenováno na Viktorii), Sport, Bio Národní dům (od druhé poloviny roku 1941 neslo název Gloria), Imperial, Zvukové bio Na Skřivánku a Bio Familie (až od roku 1945).⁵¹ S vývojem válečných událostí se nabídka kin měnila. Postupem času se přestávaly vysílat filmy z těch zemí, se kterými bylo nacistické Německo ve válce, ale ještě během let 1939–1940 byly například americké filmy zcela uváděny ve všech místních biografech. Promítání bylo většinou doplněno filmovým týdeníkem rozšířený o nejnovější zprávy z bojiště.⁵² V Pardubicích v letech 1939–1945 se objevovalo velké množství hudebníků, pěveckých spolků a sdružení, mezi ty nejznámější patřily Pernštýn, Ludmila a Suk. V oblibě byla i populární a především národní,

⁴⁷ *Tamtéž*, s. 195–196.

⁴⁸ Karla JARÁ, *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939–květen 1945)*, Pardubice 2012, s. 25.

⁴⁹ *Tamtéž*, s. 30.

⁵⁰ Pavel KOBETIČ – Ivo ŠULC – Petr BOČEK – Tomáš PAVLÍK, *Chrudim: vlastivědná encyklopedie*, Praha 2005, s. 32.

⁵¹ Karla JARÁ, *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939–květen 1945)*, Pardubice 2012, s. 30–31.

⁵² *Tamtéž*, s. 31.

lidová píseň. Často tak lidé demonstrovali svoji příslušnost k českému národu.⁵³ I výtvarné umění v době druhé světové války v Pardubicích nepřestávalo fungovat. Výstavy se konaly v sálech pardubických hotelů, na zámku či v prostorách reálky. V letech 1939–1945 v Pardubicích působil Spolek výtvarných umělců východočeských. Fungování pardubické galerie v prostorách renesančního zámku počalo roku 1942.⁵⁴ Vycházel zde i dobový tisk: Národní práce, Rolnické noviny, Východočeský republikán (v letech 1939–1945 vycházel pod názvem Východočeský kraj), Večerní české slovo či pro dámy Večery pod lampou. Na počátku okupace mohli obyvatelé Pardubic ještě nahlédnout do Mladého hlasatele, na jehož zadních stránkách nacházeli čtenáři kreslené příběhy Rychlých šípů. V říjnu roku 1940 vyšlo i první číslo tiskovin Knihovníkův zápisník, koncem roku 1940 pak vyšel i humoristický list Pardubický perník.⁵⁵ Po mnichovské dohodě byl v Chrudimi vydáván pouze list Národního souručenství Chrudimské noviny. V říjnu 1942 tyto noviny zanikly, a tak chrudimští zájemci o regionální zprávy byli odkázáni pouze na pardubický list Národního souručenství Východočeský kraj.⁵⁶

1.2.2 Nálety na Pardubice v roce 1944

Válka zasáhla svými důsledky i naši republiku. V roce 1944 se dostaly i české země do akčního doletu leteckých sil 15. letecké armády USA. Takřka čtyřicetitisícové město s rozvinutým průmyslem se stalo dalším cílem této ofenzivy v noci 22. července 1944.⁵⁷ Město Pardubice bylo strategickým místem. Jako sídlo mnoha úřadů, důležitý komunikační uzel a průmyslové centrum celých východních Čech měly i významné místo ve válečné výrobě. První nálet v roce 1944⁵⁸ proběhl v noci 22. července, kdy se nad Pardubicemi objevilo sedmdesát bombardérů RAF typů Wellington, Liberator a Halifax.⁵⁹ Je důležité zmínit, že aktivní protiletecká obrana území tehdejšího protektorátu Čechy a Morava byla velmi slabá. Většina stíhacích leteckých jednotek zajišťovala především obranu vlastního říšského území. První nálet na Pardubice provedlo v noci 22. července 1944 mezi 00.25–00.48 hodinou královské britské letectvo na východní okraj města, ojedinělé bomby zasáhly Vinici, roh Jindřišské a Karlovy ulice a louky podél řeky Labe.⁶⁰ Neúspěch náletu, tedy nezasažení určeného cíle, lze vysvětlit

⁵³ *Tamtéž*, s. 34–35.

⁵⁴ *Tamtéž*, s. 37.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 46–47.

⁵⁶ Pavel KOBETIČ – Ivo ŠULC – Petr BOČEK – Tomáš PAVLÍK, *Chrudim: vlastivědná encyklopedie*, Praha 2005, s. 107.

⁵⁷ Zdeněk BIČÍK, *Letecké nálety na Pardubice v roce 1944*, Východočeský sborník historický 1, 1991, s. 188.

⁵⁸ Celkově první nálet na Pardubice byl proveden již v říjnu roku 1942 spojeneckým letounem, který zasáhl letiště.

⁵⁹ Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 179.

⁶⁰ Zdeněk BIČÍK, *Letecké nálety na Pardubice v roce 1944*, Východočeský sborník historický 1, 1991, s. 188.

navigační chybou. Nálet způsobil ve městě značnou paniku a demoralizaci. Díky tomu nastal odliv obyvatelstva z města na venkov. Protektorátní tisk, rozhlas a film využily neúspěšnou akci k obrovské propagační kampani.⁶¹ Další nálet proběhl 24. srpna 1944, tentokrát však silami 15. letecké armády USA.⁶² Cílem náletu byla opět pardubická mašinerie. První dvě vlny zasáhly přesně rafinerii, třetí umístila své zásahy poněkud východněji od cíle, čtvrtá pak bombardovala prostor cukrovaru. Menší uskupení bomb zasáhlo i obec Svítkov.⁶³ Za dalších osm minut zahájil útok na letiště v šesti vlnách 5. bombardovací wing. Ztráty na životech činily podle úředních statistik 213 mrtvých. Letiště stačil německý útvar po nedlouhé době uvést znovu do provozu. Rafinerie byla těžce poškozena a výroba zastavena. Celkem bylo zničeno 83 domů, 110 těžce, 169 středně těžce a 404 lehce.⁶⁴

Další nálety podnikla spojenecká letadla 28. prosince 1944, kdy dvě bombardovací skupiny opět zasáhly rafinerii. Prosincový nálet na rafinerii dovršil její zkázu, která byla započatá srpnovým útokem. Podnik byl prakticky do konce války vyřazen z provozu.⁶⁵

1.2.3 Konec druhé světové války

V sobotu 5. května 1945 začali obyvatelé Pardubic strhávat německé nápisy, vyvěšovat československé vlajky a nosit trikolóru.⁶⁶ Avšak na vzniklou situaci zareagovalo německé posádkové velitelství, jehož jednotky situaci 5. května 1945 ovládly. Toho dne revoluční Okresní národní výbor (ONV) začal jednat s německým velitelem posádky o odchodu z města a předání moci do rukou ONV. Jednání zpočátku neměla pozitivní výsledek, ale 7. května 1945 bylo dojednáno převzetí příslušných institucí ONV. Během jednání došlo na incident, kdy gestapo odmítlo vyjednávat a zahájilo na vyjednaváče palbu, při které byl zastřelen poručík četnictva Josef Trnka. Gestapo tím dovršilo vražednou činnost na Pardubicku. V posledních dnech války gestapo uteklo z města, před útekem samotným stačilo zlikvidovat písemné památky na své zdejší působení.⁶⁷

Podle zprávy Oblastní kriminální úřadovny v Pardubicích z února 1946 měli pardubičtí gestapáci na svědomí zatčení 5 648 lidí v bývalé působnosti oberlandrátu v Pardubicích. Z toho

⁶¹ *Tamtéž*, s. 189.

⁶² Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 179.

⁶³ Zdeněk BÍČÍK, *Letecké nálety na Pardubice v roce 1944*, Východočeský sborník historický 1, 1991, s. 189–190.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 190.

⁶⁵ *Tamtéž*, s. 194.

⁶⁶ Karla JARÁ, *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939–květen 1945)*, Pardubice 2012, s. 171.

⁶⁷ Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 181.

bylo zastřeleno 74 osob, avšak v tomto čísle ještě nebylo započítáno 10 osob ubytých gestapem při výsleších a 6 osob, které spáchaly sebevraždu. Na pardubickém Zámečku v období 3. června–9. července 1942 bylo německými kulkami zabito 194 osob. Drtivá část židovského a romského obyvatelstva podlehla nacistické genocidě. Město bylo ušetřeno přechodu fronty, v závěrečných dnech války zde nedošlo ani k povstání proti Němcům, protože pro něj jednoduše nebyly podmínky. Němci situaci kontrolovali za pomoci zesílených hlídek, obrněných aut a také za zákazu vycházení, který platil od 20 hodin večer do 6 hodin ráno.⁶⁸ Ani letecké nálety na Pardubice nebyl natolik drastické jako ty na německém území v závěru války. Město se po válce muselo vyrovnat s následky bombardování, které se promítlo v cílových podnicích, infrastruktuře a v hospodářské oblasti.⁶⁹

⁶⁸ Karla JARÁ, *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939–květen 1945)*, Pardubice 2012, s. 171.

⁶⁹ Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, *Východočeský sborník historický* 29, 2016, s. 182–183.

2 Domáci odbojové hnutí v protektorátu Čechy a Morava v letech 1939–1942

Události z let 1938 a 1939 jsou mnohými připomínány jako konec demokratických hodnot, o které usilovalo Československo již od konce první světové války. Podepsáním mnichovské dohody dne 29. září 1938⁷⁰ bylo Československu odejmuto pohraniční území (Sudety) ve prospěch Německa. Události po roce 1938 vzaly v Československu rychlý spád. Nastal konec období druhé republiky, byl vyhlášen samostatný Slovenský stát, vznikl protektorát Čechy a Morava, 5. října 1938 rezignoval E. Beneš na post prezidenta republiky a následně 22. října 1938 odešel do exilu. V zahraničním exilu se ale nepřestalo doufat v obnovení Československé republiky, a proto vznikaly odbojové organizace a hnutí už od března roku 1939. V první kapitole objasňují vznik protektorátu Čechy a Morava a odbojových hnutí, přičemž se převážně věnují čtyřem hlavním odbojovým organizacím. Kapitola je taktéž doplněna o důležité informace komunistického odboje, rozhlasového vysílání a o stručný přehled partyzánského hnutí.

2.1 Vznik protektorátu Čechy a Morava

Období let 1939–1945 znamenalo pro Československo řadu změn ze státoprávního i bezpečnostního hlediska. Jejich předehrou byly územní ztráty, které republika utrpěla již po mnichovské konferenci v roce 1938. Zbytek státu, od listopadu 1938 oficiálně označovaný jako Česko-Slovenská republika, neoficiálně jako druhá republika, měl před sebou necelého půl roku existence.⁷¹ V roce 1938 zvolilo Národní shromáždění Emila Háchu jako prezidenta republiky.⁷² V Čechách byly povoleny fakticky dvě politické strany, na Slovensku jedna. V Čechách to byla vládnoucí Strana národní jednoty, v jejímž čele stanul předseda Rudolf Beran. Dále zde existovala Národní strana práce, kterou vedl sociální demokrat Antonín Hampl. Na Slovensku pak fungovala Hlinkova slovenská ľudová strana, ve které předsedal katolický kněz Jozef Tiso.⁷³

⁷⁰ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Druhá republika 1938–1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha 2004, s. 10.

⁷¹ Pavel MACEK, *Dějiny policie a četnictva III.: Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939–1945)*, Praha 2001, s. 7.

⁷² Tomáš PASÁK, *JUDr. Emil Hácha (1938–1945)*, Praha 1997, s. 28.

⁷³ Ladislav KUDRNA, *Odhodlání bojovat: vlastenectví československých letcův průběhu druhé světové války na pozadí válečných a politických událostí*, Praha 2010, s. 11–12.

Realizace dalších politických a právních změn byla narušena březnovými událostmi z roku 1939. 14. března 1939 vznikl Slovenský stát a následující den zahájila německá vojska okupaci zbytku českého území.⁷⁴ 16. března 1939 A. Hitler vydal „*Výnos Vůdce a říšského kancléře o zřízení protektorátu Čechy a Morava*.“ Ve Výnosu bylo deklarováno, že české země zůstávají součástí území Velkoněmecké říše a vstupují pod její ochranu.⁷⁵ E. Hácha nadále zůstal prezidentem, avšak ne prezidentem republiky, ale již jen „protektorátním.“ Vrcholným orgánem se stala protektorátní vláda, kterou vedl od 27. dubna 1939 Alois Eliáš.⁷⁶ Role protektorátní vlády byla však podřízena říšskému protektorovi, jemuž se jako zmocněnci říšského kancléře a vlády dostalo v protektorátu absolutních pravomocí.⁷⁷

2.2 Vznik československého odboje za druhé světové války

Český odboj se do značné míry vytvářel svébytným způsobem. Malé i větší ilegální skupiny začaly vznikat sdružováním lidí, kteří se utvrzovali ve svém vlastenectví zpočátku na základě osobních, přátelských a rodinných kontaktů. Mezi českým obyvatelstvem nebylo málo těch, kteří měli osobní zkušenosti z odboje zahraničního či domácího v letech první světové války. Mnohým skupinám nestačily pouhé diskuse o zprávách vysílané zahraničním rozhlasem a vyvíjely se dále. Jejich členové přecházeli od slov k činům a začali si uvědomovat, že potřebují k dosažení cílů důkladnější, vnitřně strukturovanou organizaci.⁷⁸

Brzy po vzniku protektorátu Čechy a Morava začaly na různých místech vznikat ilegální kroužky. Tyto kroužky pomalu navazovaly kontakty a sdružovaly se ve větší organizace.⁷⁹ Spontánní proud ve vzniku české rezistence se potýkal s nemalými problémy, protože se vyvíjel jako tříšť nejrůznějších skupin, což zmenšovalo jeho akceschopnost. Za této situace se vynořovala potřeba vzniku odbojového centra či center, které by dalo živelnému a spontánnímu hnutí program, organizaci a ústřední vedení.⁸⁰ Během léta 1939 z větších organizací vznikly tři

⁷⁴ Jiří FRAJDL, *Protektorát Čechy a Morava 1939–1945*, Moravská Třebová 1993, s. 3.

⁷⁵ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 15–16.

⁷⁶ Jan KUKLÍK, *Londýnský exil a obnova československého státu 1938–1945*, Praha 1998, s. 45–46.

⁷⁷ Jan NĚMEČEK, *Soumrak a úsvit československé diplomacie: 15. březen 1939 a československé zastupitelské úřady*, Praha 2008, s. 19.

⁷⁸ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek XVa, Litomyšl 2006, s. 249.

⁷⁹ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 2000, s. 66.

⁸⁰ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek XVa, Litomyšl 2006, s. 256.

hlavní skupiny. Konkrétně se jednalo o Politické ústředí (PÚ), Obranu národa (ON) a Petiční výbor „Věrní zůstaneme“ (PVVZ).⁸¹

Formující se národní odbojové hnutí v protektorátu budovali jeho iniciátoři s cílem dosáhnout znovu státní samostatnosti. Iniciátoři si uvědomovali dané podmínky a chápali, že bez přispění exilu nebude možné spojit tuto základní ideu s celkovým mezinárodně politickým vývojem. Veškerá energie, která byla vynakládána hlavními centry odboje, by byla zbytečná, kdyby se doma shromážděné informace a zprávy nedostaly na místo svého určení za hranice, kde teprve mohly být náležitě a plně využity.⁸² Styk mezi domácím a zahraničním odbojem se po vzniku protektorátu odehrával formou kurýrního spojení. Odboj při něm využíval nejrůznějších linek a kombinovaných způsobů. Četné zprávy směřované exilu pocházely často i od emigrantů, kteří opustili svůj domov na jaře a v létě 1939. Jednalo se ale převážně o informace, které byly zkreslené, subjektivně zabarvené a podmíněné rozhledem a společenským postavením jednotlivců. V některých případech ovšem emigranti donesli i rozsáhlejší zpravodajské elaboráty, které pak dostávala k vyhodnocení příslušná místa.⁸³

Do vypuknutí druhé světové války se plně zformovaly všechny významné odbojové organizace, které představovaly ilegální politickou reprezentaci českého národa. Odbojové hnutí nacházelo mezi lidmi širokou podporu a všude panoval intenzivní podzemní politický život, což bylo dáno všeobecnou vírou v brzkou německou porážku a opětovné české vítězství. Kromě odboje jako takového narůstalo množství projevů protiněmeckého odporu. Nabývalo přitom nejrůznějších forem – od pořádání poutí a shromáždění, přes rozšiřování pověstí a fám, až po bojkot tramvají nebo protektorátního tisku.⁸⁴ Důkazem bojkotu protektorátního tisku byla situace, která nastala v roce 1941. Na výročí dnu smrti Tomáše G. Masaryka vyzval exilový rozhlas v Londýně, aby obyvatelé protektorátu následující den nekupovali protektorátní noviny. Podle prohlášení pražského gestapa poklesl prodej tisku další den o 70 %.⁸⁵

⁸¹ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 2000, s. 66.

⁸² Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996, s. 58.

⁸³ *Tamtéž*.

⁸⁴ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 120.

⁸⁵ Petr BEDNAŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*, Praha 2019, s. 222.

2.2.1 Politické ústředí

PÚ mělo být organizací politických špiček a vedoucím orgánem celého odboje, který by zastřešoval ostatní jeho součásti.⁸⁶ Před odchodem do ciziny E. Beneš pověřil některé ze svých nejbližších přátel a spolupracovníků, aby s ním zůstali v kontaktu a podávali mu skutečné informace o dění v Československu. Jako vzor tohoto kontaktu posloužilo spojení mezi exilem a domácím odbojem během první světové války.⁸⁷ Vzniklo postupně splynutím kruhu politiků sdružených okolo Prokopa Drtiny⁸⁸ s lidmi blízkými bývalému kancléři Přemyslu Šámalovi,⁸⁹ kteří vyvíjeli pro E. Beneše určitou zpravodajskou činnost již za druhé republiky.⁹⁰

Důležitým impulzem pro urychlení organizační aktivity se stala schůzka P. Drtiny, generálního konzula Jana Opočenského⁹¹ a bývalého sociálně demokratického poslance Františka Němce,⁹² která se uskutečnila 17. března 1939. Zakladatelé si stanovili dva základní úkoly, které měly být naplněny co nejdříve. Konkrétně se jednalo o:

1. zajistit všechny možné spojovací prostředky tak, aby mohlo být udržováno pravidelné, tajné spojení s Londýnem a s ostatními československými zahraničními centry ve svobodných státech,
2. zorganizovat takové politické centrum, které by díky svým představitelům mělo dostatečnou autoritu, aby dokázalo stmelovat všechny odbojové složky a zároveň řídilo jejich práci především po stránce politické.⁹³

Z Drtinovy skupiny posléze vznikl velký okruh lidí rozhodnutých „něco podniknout.“ Po mnoha přípravných jednáních se v červenci 1939 uskutečnila schůzka, jež byla prvním

⁸⁶ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 116.

⁸⁷ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 2000, s. 67.

⁸⁸ Prokop Drtina byl český politik, právník a tajemník prezidenta Československé republiky E. Beneše. V době působení v londýnském exilu 1939–1945 se věnoval i rozhlasovému vysílání pod krycím jménem Pavel Svätý.

⁸⁹ Přemysl Šámal byl československým politikem, kancléřem prezidenta T. G. Masaryka. Za druhé světové války se účastnil protinacistického odboje, v rámci něhož byl i na počátku války ve vedení odbojové organizace PÚ. Počátkem roku 1940 byl zatčen za svou odbojovou činnost gestapem a na následky vyslýchání umřel téhož roku v Berlíně.

⁹⁰ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 116.

⁹¹ Jan Opočenský se do historie zapsal jako generální konzul v Paříži, kterým se stal v roce 1935. Snažil se velkou měrou přispět k fungování domácího a zahraničního odboje. Díky tomu se stal jedním z hlavních důvěrníků prezidenta E. Beneše, kterého především informoval o činnosti francouzského ministerstva zahraničí.

⁹² František Němec byl československým politikem, který působil jako ministr v několika exilových vládách.

⁹³ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Velké dějiny země Koruny české*, svazek XVa, Litomyšl 2006, s. 257.

impulzem ke vzniku reprezentativní odbojové organizace. Iniciativy se chopil P. Šámal, předák domácího odboje za první světové války.⁹⁴

Členské složení PÚ bylo velmi rozmanité. Byli v něm zástupci národních demokratů (Ladislav Rašín),⁹⁵ sociálních demokratů (Jaromír Nečas),⁹⁶ lidovců (František Hála,⁹⁷ Adolf Procházka),⁹⁸ národních socialistů (Ferdinand Richter)⁹⁹ i agrárníků (Ladislav Karel Feierabend).¹⁰⁰ Vzhledem ke svému charakteru a úkolům PÚ nebudovalo žádnou členitější strukturu a působilo především ve velkých městech – vedle Prahy též v Brně a Plzni.¹⁰¹ PÚ zdůrazňovalo více než ostatní odbojové skupiny kontinuitu s první republikou. Obnovena měla být stará demokratická práva a svobody. Členové PÚ chtěli ovšem zestátnit doly, zbrojovky a provést pozemkovou reformu.¹⁰²

2.2.2 Obrana národa

Zatímco PÚ bylo vrcholovou odbojovou organizací, ON představovala organizaci nejmasovější. Počátky vojenské odbojové organizace ON spadají do období kolem 20. března 1939, kdy se uskutečnilo několik porad generálů Sergeje Ingra,¹⁰³ Josefa Bílého¹⁰⁴ a Sergeje

⁹⁴ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 2000, s. 69.

⁹⁵ Ladislav Rašín byl synem Aloise Rašína, mezi lety 1935–1939 byl poslancem Národního shromáždění. V roce 1939 byl jedním z hlavních představitelů odbojové organizace PÚ. V prosinci roku 1941 byl postaven před soud, byl mu stanoven trest na 15 let žaláře. Zemřel krátce před koncem druhé světové války.

⁹⁶ Jaromír Nečas byl poslanec Národního shromáždění za Československou sociální demokracii. Byl členem odbojové organizace PÚ. V roce 1940 emigroval nejdříve do Francie, posléze do Velké Británie, kde se stal československým státním ministrem a ministrem pro hospodářskou obnovu.

⁹⁷ František Hála byl československým katolickým kněžím a politikem, jenž emigroval do Londýna v létě 1939. Ještě před vlastní emigrací se věnoval odboji. V letech 1940–1945 ve Velké Británii působil jako člen státní rady v Londýně.

⁹⁸ Adolf Procházka byl právník a politik Československé republiky. Na začátku druhé světové války se zapojil jako zástupce lidovců do PÚ. V roce 1940 emigroval do Londýna, kde se zapojil do exilové vlády jako předseda právní rady.

⁹⁹ Ferdinand Richter byl poslancem Národního shromáždění za Československou stranu národně socialistickou a také členem PÚ. V roce 1939 byl zatčen gestapem, následně odsouzen k trestu smrti, který byl zmírněn na doživotní trest. Dožil konce druhé světové války ve vězení a posléze se stal předsedou Nejvyššího soudu Československa.

¹⁰⁰ Ladislav Karel Feierabend byl právník a politik, který po podepsání mnichovské dohody v roce 1938 emigroval do Velké Británie. Stal se zde členem všech exilových vlád. V roce 1945 se vrátil zpět do rodného Československa, ze kterého v roce 1948 opět emigroval. Ve Spojených státech amerických se od roku 1965 zapojil do vysílání Hlasu Ameriky.

¹⁰¹ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 117.

¹⁰² Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 2000, s. 75.

¹⁰³ Sergej Ingr byl armádní generál, ministr obrany československé exilové vlády v Londýně. V červnu v roce 1939 odešel do exilu, avšak ještě předtím se stal zakládajícím členem odbojové organizace ON.

¹⁰⁴ Josef Bílý byl českým generálem, a především velitelem protinacistické odbojové organizace ON. V roce 1940 byl zatčen gestapem a uvězněn v Praze na Pankráci a v Terezíně. V roce 1941 byl popraven na rozkaz zastupujícího říšského protektora R. Heydricha.

Vojcechovského.¹⁰⁵ Výsledkem těchto porad bylo rozhodnutí založit tajnou ilegální armádu, která by pokryla celé území protektorátu.¹⁰⁶ Vůdčí osobností byl A. Eliáš,¹⁰⁷ dalšími členy byli především bývalí generálové a důstojníci československé armády, legionáři a sokolové.¹⁰⁸ Nejpozději počátkem června 1939 se naplno rozběhlo budování vlastní ilegální organizace. ON kopírovala tradiční armádní schéma. Hlavnímu velitelství byla podřízena tři zemská velitelství, další stupeň představovala krajská velitelství, jež se v průběhu povstání měla změnit na divizní štáby. V neposlední řadě základní organizační stupeň ON představovala velitelství praporů, ta vytvářela vlastní místní jednotky, čtyři nebo roty.¹⁰⁹ Vesměs byl konstituován jen rámeček těchto vojenských jednotek a ten se měl rychle naplnit teprve v případě všeobecného povstání. Je třeba zdůraznit, že síť ON nevznikla najednou, ale její výstavba představovala dlouhodobější proces. Proto také její činnost v prvních měsících existence charakterizovala především organizační práce, ústřední velení ON prosadilo svou představu organizace teprve v létě 1939.¹¹⁰

Počátkem května 1939 měla ON jasné představy o svých hlavních úkolech. Jednalo se především o sabotážní a teroristické akce doma v případě války a příprava těchto akcí v míru, otevřená vojenská revoluce doma ve vhodném okamžiku války za účelem vyhnání německé armády, obsazení celého území bývalé Československé republiky a udržení národního ducha, morálky a kázně.¹¹¹ ON také začala spolupracovat s ilegálním časopisem *V boj*, jež ON financovala a silně ovlivňovala i redakčně.¹¹² Celkově se jednalo především o vojenskou složku, což přímo předurčovalo náplň její činnosti – zpravodajství, provádění sabotáží, vysílání posil pro zahraniční vojsko a samozřejmě příprava převratu. Význam jejich aktivit byl pak příčinou toho, že sama aspirovala na vedení domácího odboje. Mimořádné postavení ON se

¹⁰⁵ Sergej Vojcechovský byl generál ruského původu, jenž se za mnichovské krize roku 1938 stal velitelem I. armády. Po vzniku protektorátu Čechy a Morava byl pensiován, i přesto se zapojil do odbojové organizace ON. Po osvobození v roce 1945 byl zavlčen sovětskou tajnou službou do Sovětského svazu. Zemřel v roce 1951 v gulagu v sibiřském Tajsetu.

¹⁰⁶ Stanislav KOKOŠKA, *Obrana národa v dokumentech 1939–1942*, Praha 2017, s. 3.

¹⁰⁷ Alois Eliáš byl český generál, politik a předseda protektorátní vlády v letech 1939–1941. V této funkci udržoval kontakty s domácím odbojem a centrem československého zahraničního odboje v Londýně. V roce 1941 byl zatčen a odsouzen k trestu smrti a za stanného práva v červnu 1942 popraven.

¹⁰⁸ Marie MICHLOVÁ, *Protektorát: aneb česká každodennost 1939–1945*, Řitka 2012, s. 22.

¹⁰⁹ Stanislav KOKOŠKA, *Obrana národa v dokumentech 1939–1942*, Praha 2017, s. 5.

¹¹⁰ Jan GEBHART, *Nacistická okupace a počátky české domácí rezistence*, in: *Okupace, kolaborace, retribuice*, kol. a I. Pejčoch, Praha 2010, s. 75.

¹¹¹ Stanislav KOKOŠKA, *Obrana národa v dokumentech 1939–1942*, Praha 2017, s. 3.

¹¹² *Tamtéž*, s. 4.

uplatnilo až ve vztahu k zahraniční emigraci. Zpočátku byl totiž její vliv na vedení tohoto uskupení nepatrný.¹¹³

ON velmi oslabilo zatýkání gestapa v hlavním velitelství. Příčinou se stala skutečnost, že někteří ilegální pracovníci souběžně působili ve více odbojových skupinách. Už 13. prosince 1939 gestapo zahájilo likvidaci zemského velitelství v Čechách, odkud se zatýkání šířilo dál. Nového ilegálního vedení vojenské organizace se na jaře 1940 ujal Bedřich Homola. Jednalo se o paritní orgán, který měl nejen koordinovat odbojovou činnost, ale ve vztahu k londýnskému exilovému ústředí reprezentoval domácí odboj. Z bývalé ilegální armády se ON proměnila v klasickou odbojovou organizaci. Na přelomu září a října 1941 se ON soustřeďovala především na zpravodajskou činnost a provádění sabotáží. Avšak postupem času byli opět gestapem dopadeni čelní představitelé této odbojové skupiny. Symbolickou tečkou v historii této významné ilegální organizace přinesl 21. březen 1942, kdy byl štábní kapitán Václav Morávek zabit gestapem na Prašném mostě.¹¹⁴

2.2.3 Petiční výbor „Věrní zůstaneme“

Třetí organizace se sestávala převážně z těch sociálních demokratů, kteří za první republiky tvořili opozici vůči většině politických stran a navazovala na petiční akci *Věrní zůstaneme* z dob mobilizace.¹¹⁵ Její základ byl ve skupině kolem Dělnické akademie a její činnost počala v březnu 1939.¹¹⁶ PVVZ vytvářel síť na principu územním i v jednotlivých závodech a úřadech, jejíž buňky byly z centra řízeny kolektivně několika komisemi, z nichž nejdůležitější byly komise politická, organizační a odborářská.¹¹⁷ Nárok na vedení celého odboje vznášel i PVVZ, stejně jako PÚ a ON. Vybudoval „koordinační centrum,“ v němž měli být soustředěni vojáci, odboráři, učitelé, železničáři, zaměstnanci pošt, zástupci evangelických církví, příslušníci Sokola a podobně.¹¹⁸

Celý program PVVZ, počítající s obnovou republiky jako svým hlavním cílem, lze vyjádřit v jediné zásadě: „*Revoluce, nikoli restituce.*“ PVVZ odmítal staré politické strany ještě ostřeji než PÚ a ON. Jakákoli obnova starých koaličních stran by podle jeho názoru

¹¹³ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 118.

¹¹⁴ Stanislav KOKOŠKA, *Obrana národa v dokumentech 1939–1942*, Praha 2017, s. 6–10.

¹¹⁵ Marie MICHLOVÁ, *Protektorát: aneb česká každodennost 1939–1945*, Řitka 2012, s. 21.

¹¹⁶ Kamil KROFTA, *Dějiny československé*, Praha 1947, s. 836.

¹¹⁷ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 2000, s. 72.

¹¹⁸ *Tamtéž*, s. 77.

po osvobození vedla k druhé revoluci.¹¹⁹ Program byl proti dualismu, a proto požadoval jednotný stát s jednotnou vládou, státní správou a zákonodárstvím. Ve vnitřním uspořádání státu bude Slovensko postaveno na roveň oběma zemím západním.¹²⁰ Žádal taktéž zásadní reformy ve sféře hospodářské a sociální. Program požadoval demokratizaci hospodářského života, předpokládal smíšený typ hospodářství, v němž vedle úseku kolektivního má své místo hospodářská činnost individuální s vyloučením všech soukromých monopolů.¹²¹ Pro zahraniční akci byly přínosné zvláště pak jeho zprávy zasílané nejprve kurýrní cestou a následně radiotelegraficky.¹²²

2.2.4 ÚVOD

Zatčením člena ilegálního Zemského národního výboru Františka Šmídy brněnským gestapem se podařilo Němcům získat informace, které vedly k rozbití ON na celé Moravě a k těžkým ztrátám i v Čechách. V období od listopadu 1939 do března 1940 bylo rozbito hlavní i zemské velitelství této organizace a pozatýkáno množství odbojářů z jejich krajských velení. Bylo uvězněno dva až tři tisíce členů ON. F. Šmíd taktéž vyrazil údaje i o PÚ. Následná vlna zatýkání byla doprovázena množstvím útěků za hranice. A tak jediným, kdo zůstal zatýkáním příliš nezasažen, byl PVVZ, který ještě rozšířil svoji síť, a prozatím také ústřední orgány ilegální KSČ.¹²³

Za této nelehké situace došlo k pokusům a sjednocení odboje. Pokusy byly úspěšně završeny na přelomu dubna a května 1940 vznikem Ústředního vedení odboje domácího (ÚVOD). ÚVOD nebyl vybudován jako jednotná organizace, ale fungoval pouze v podobě koordinačního centra. Ustanovení této odbojové organizace představuje jednu z nejvýznamnějších událostí v dějinách nekomunistického odboje. Zformováním tohoto orgánu totiž dokázalo definitivně překonat původní stranický princip, na němž bylo stavěno například PÚ, a nastolit přibližnou rovnováhu podle zásady parity mezi jednotlivými odbojovými skupinami.¹²⁴ Toto hnutí mělo styky i s ilegálními novináři a souběžně s ním spolupracovala i skupina kolem ilegálního časopisu *V boj*. Na všech úsecích veřejného života pak pracovalo tisíce neznámých českých lidí, kteří se snažili, často i s nasazením vlastního života, na svém

¹¹⁹ *Tamtéž*, s. 67.

¹²⁰ František ČAPKA, *Dokumenty a materiály k národním dějinám 1918–1945*, Brno 2003, s. 158–159.

¹²¹ *Tamtéž*, s. 160.

¹²² Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 119.

¹²³ *Tamtéž*, s. 120–121.

¹²⁴ *Tamtéž*, s. 121.

pracovním poli poškodit nacisty, přispívali všemožně ke zdaru odbojových akcí a k zachování českých kulturních i majetkových hodnot.¹²⁵ Programový dokument ÚVODu „*Za svobodu. Do nové Československé republiky!*“ hovořil o obnově Československa v historických hranicích, o poválečné reformě ústavy, parlamentarismu a veřejné správy, byly zde i předloženy návrhy na řešení národnostních poměrů a definována nová podoba československé demokracie, jako demokracie nejen politické, ale i hospodářské, sociální a kulturní.¹²⁶

Další vlna zatýkání začala v dubnu 1941 a těžce postihla všechny složky odboje. Ušetřeny nezůstaly ani jednotlivé odbojové organizace. Ze zbytku PÚ zůstal na svobodě již jen Vladimír Krajina¹²⁷ a stejná situace byla v ON. V jejím případě došlo do konce září roku 1941 k prakticky úplné likvidaci pracně obnovované sítě. PVVZ přišel na řadu s nepatrným časovým odstupem, tedy až po nástupu R. Heydricha. Další rány pozůstatkům odboje zasadil svými bezpečnostními akcemi samotný R. Heydrich. Jeho údery směřovaly především do řad zbytků demokratické rezistence.¹²⁸ V době Heydrichově, a za perzekuce po jeho odstranění, utrpěly všechny složky odboje neobyčejně vážné ztráty. Byli popraveni vedoucí členové vojenské organizace, Ústředního výboru a již dříve bylo vyvražďeno skoro celé vedení komunistického hnutí.¹²⁹

2.2.5 Komunistický odboj

Komunistická strana Československa (KSČ) byla rozpuštěna po mnichovské dohodě roku 1938 a následně její činnost probíhala ilegální cestou. Komunistické odbojové hnutí mělo velmi hustou síť organizací, pevnou vnitřní kázeň, spojení s továrnami a velkými podniky a důvěru širokých mas dělnických.¹³⁰ Její program a činnost byly ovlivněny direktivami z Moskvy, na základě kterých byla opuštěna dosavadní politika celonárodní protifašistické fronty a původní vcelku liberální postoj k demokratickému odboji. Tato linie, k níž bylo přistoupeno po uzavření sovětsko-německého paktu o neútočení v srpnu 1939, přivedla roztržku mezi

¹²⁵ Kamil KROFTA, *Malé dějiny československé*, Praha 1947, s. 161.

¹²⁶ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Velké dějiny země Koruny české*, svazek XVa, Litomyšl 2006, s. 407.

¹²⁷ Vladimír Krajina byl český politik, který se za druhé světové války velmi aktivně zapojil do domácího nekomunistického odboje, pracoval pro PÚ, po jeho rozpadu se zapojil do organizace ÚVOD. V letech 1943–1945 byl vězněn v Malé pevnosti v Terezíně. V roce 1948 byl zatčen, po intervenci E. Beneše propuštěn a krátce na to emigroval do zahraničí. Aktivně vystupoval proti KSČ.

¹²⁸ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 122.

¹²⁹ Kamil KROFTA, *Malé dějiny československé*, Praha 1947, s. 161.

¹³⁰ Kamil KROFTA, *Dějiny československé*, Praha 1947, s. 835.

oběma proudy odboje a ani uvnitř samotné strany nedošlo k jejímu bezvýhradnému přijetí.¹³¹ Po podepsání sovětsko-německého paktu o neútočení taktéž komunisté odsoudili válku jako agresi oboustranně imperialistickou a rozpoutali propagandistické tažení proti politice E. Beneše.¹³² V čele moskevského odboje stál budoucí prezident Klement Gottwald.¹³³

Tím, že komunistické hnutí pracovalo v nejširších vrstvách lidových, dostávalo se časem do styku a spolupráce i s jinými složkami odboje v Praze i na českém a moravském venkově. První ilegální vedení KSČ trvalo od podzimu 1938 do února 1941, druhé od jara 1941 do června 1942, třetí od června 1942 do června 1943, respektive od července 1943 do srpna 1944 a poslední od konce roku 1944 do osvobození v květnu 1945.¹³⁴ V prosinci 1944 byl ustaven nejvyšší ilegální orgán komunistické strany, Prozatímní ústřední výbor, který vykonal důležité přípravy ideové i organizační pro poslední období boje s německými okupanty.¹³⁵

Charakteristickou součástí činnosti ilegální KSČ jako strany v podzemí se staly propagační a agitační aktivity. V březnu a dubnu 1939 se ilegální komunistické tiskoviny objevovaly spíše jen sporadicky a teprve k 1. květnu 1939 se hromadně rozšiřovaly letáky v Praze, Brně a dalších městech. Obtížněji probíhala příprava ústředního tiskového orgánu – *Rudého práva*. Jeho první číslo vyšlo až počátkem srpna 1939.¹³⁶

2.2.6 Podzemní práce a rozhlasové vysílání

Bylo velice nutné udržovat spojení s odbojem za hranicemi, přijímat od něho instrukce a zprávy. Tyto krajně důležité služby obstarávaly hlavně tajné vysílací stanice. Zahraničnímu odboji byly prokazovány cenné služby dopravou vojáků a politických činitelů za hranice. V této věci se velmi zasloužili železničáři, četníci a obyvatelstvo v pohraničí. Byly prováděny různé sabotáže, aby se nepříteli působily škody, a aby byl nucen udržovat v zemi velké posádky a nemohl je zařadit na frontu.¹³⁷

Obrovský propagační význam měly ilegální časopisy, letáky a brožury. Těsnopisecká služba zachycovala přesná znění zpráv cizího rozhlasu, rozmnožovala a rozšiřovala je. Zprávy

¹³¹ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 119.

¹³² Agnew Hugh LECAINE, *Češi a země Koruny české*, Praha 2008, s. 301.

¹³³ Marie MICHLOVÁ, *Protektorát: aneb česká každodennost 1939–1945*, Řitka 2012, s. 22.

¹³⁴ Petr KLUČINA a kol., *Vojenské dějiny Československa 1939–1945*, IV. díl, Praha 1988, s. 128.

¹³⁵ Kamil KROFTA, *Dějiny československé*, Praha 1947, s. 835–836.

¹³⁶ Jan GEBHART, *Nacistická okupace a počátky české domácí rezistence*, in: *Okupace, kolaborace, retribuice*, kol. a I. Pejčoch, Praha 2010, s. 70.

¹³⁷ Kamil KROFTA, *Malé dějiny československé*, Praha 1947, s. 162.

československého exilového rozhlasu z Londýna a Moskvy posilovaly význačnou měrou víru ve vítězství.¹³⁸ Pravidelné vysílání BBC v českém jazyce z Londýna bylo zahájeno 8. září 1939, zatímco moskevský rozhlas měl pravidelné vysílání v češtině už od roku 1929.¹³⁹

V prvních měsících československý rozhlas v Londýně fungoval především na překladatelské bázi. V průběhu let války se počet a časový objem relací s československým obsahem rozrůstal.¹⁴⁰ České vysílání působilo taktéž v Sovětském svazu, ve Spojených státech a v dalších zemích.¹⁴¹ Rozhlasové vysílání za druhé světové války je nutno vnímat jako jednu z nevojenských válečných zbraní, která se postupem času stala velmi účinnou. Běžnou praxí se stalo účelové zveřejňování a zatajování informací, které sloužily nejen k dezinformování protivníka, ale také k ovlivnění veřejného mínění, posílení odporu proti nepříteli či pozvednutí morálky.¹⁴² Nacisté si uvědomovali důležitost rozhlasového vysílání, a proto ihned po vzniku protektorátu Čechy a Morava zavedli přísnou cenzurní praxi, rozhlas a další média byla „očistěna“ od lidí neárijského původu. Mnoho obyvatel protektorátu se rozhodlo k ilegální činnosti i v samotném rozhlase. Přesto se mezi nimi i našli tací, kteří byli horlivými přísluhovači okupantů. Mezi tyto nejvýraznější osobnosti patřil Alois Kříž,¹⁴³ který ve svých propagandistických komentářích vychvaloval představitele i samotnou Třetí říši.¹⁴⁴

Londýnský exilový rozhlas svým vysíláním do protektorátu Čechy a Morava podporoval nejen československou ideologii a politiku, ale také kulturu. Kultura byla podporována především čtením nejslavnějších československých knih a poslechem písní. Parodickými rozhlasovými výstupy chtěli herci Jan Werich a Jiří Voskovec uvolnit náladu a atmosféru válečného období, a proto se tento styl vysílání stal mezi posluchači velmi oblíbeným.¹⁴⁵ Poslech zahraničního rozhlasu byl v protektorátu zakázán. Jednotlivec mohl být za poslechl takového rozhlasu zatčen, případně mu mohl být i udělen trest smrti, pokud šířil

¹³⁸ *Tamtéž.*

¹³⁹ Jakub KONČELÍK – Pavel VEČEŘA – Petr ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010, s. 105.

¹⁴⁰ Pavel TIGRID – Prokop TOMEK (ed.), *Volá Londýn: ze zákulisí československého vysílání z Londýna*, Praha 2017, s. 23.

¹⁴¹ Jakub KONČELÍK – Pavel VEČEŘA – Petr ORSÁG, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010, s. 106.

¹⁴² Petr BEDNAŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*, Praha 2019, s. 195.

¹⁴³ Alois Kříž byl programový referent a komentátor v protektorátním rozhlase. Byl taktéž členem hnutí Vlajka. V roce 1944 se stal šéfredaktorem rozhlasu. Po druhé světové válce byl v roce 1945 obviněn z kolaborace s nacistickým režimem a v roce 1947 odsouzen k smrti provazem.

¹⁴⁴ *Tamtéž*, s. 215–217.

¹⁴⁵ Jan LÁNÍČEK, *Ve stínu šoa: československá exilová vláda a Židé během druhé světové války a po ní*, Praha 2018, s. 162.

zprávy vysílané skrze rozhlas.¹⁴⁶ Avšak samotné zachycení signálu londýnského rozhlasu nebylo jednoduché. Bylo nutné vybavit radiopřijímač speciální součástkou – takzvanou „churchillkou.“ Jednalo se o podomácku vyrobenou spirálu z drátů na kartonové trubičce.¹⁴⁷

2.2.7 Partyzánské hnutí

Důležitou složkou odboje, zvláště v posledních dvou letech války, bylo i partyzánské hnutí. Podle ruského vzoru odcházeli bojovníci do hor a lesů a vedli zde válku proti Němcům.¹⁴⁸ Působících partyzánů v protektorátu však nebylo mnoho. Důvodem byl nepříliš členitý reliéf krajiny.¹⁴⁹ Partyzáni poškozovali komunikace, rušili zásobování, přepadávali vojenské jednotky a škodili, kde mohli. Opírali se o místní obyvatelstvo, četnictvo a další složky. Také se osvědčili hlavně v závěru bojích v Čechách a na Moravě a za slovenského povstání na podzim roku 1944.¹⁵⁰ Dominantní skupinou byla 1. československá partyzánská brigáda Jana Žižky, která přepadávala četnické stanice i strážníky a přerušovala komunikační spoje. Na jaře 1945 působilo v protektorátu už devadesát partyzánských jednotek, ovšem chybělo jim centrální vedení. Západní odboj byl soustředěn na celonárodní povstání a komunisté na rychlé osvobození země Rudou armádou.¹⁵¹

2.3 Odbojové skupiny na Pardubicku a Chrudimsku

Obyvatelé Pardubic se nechtěli smířit s okupací, vznikem protektorátu Čechy a Morava či s nastolením nacistický pořádků. V Pardubicích působilo několik odbojových organizací, například PVVZ, ON, ÚVOD či sokolský odboj.¹⁵² PVVZ se zaměřoval na zpravodajskou, materiální, sabotážní, ale i morální činnost a Pardubice pro něj byly jedním ze dvou středisek pro východní Čechy. Spolupráce probíhala především ve městech jako Vysoké Mýto, Litomyšl, Chrudim a Ústí nad Orlicí. Odbojáři sbírali informace, shromažďovali zbraně, organizovali agitační akce či zajišťovali úkryty pro osoby hledané gestapem.¹⁵³ ON na Pardubicku působila také, avšak v roce 1940 byla její činnost gestapem prakticky rozbita. Skupiny Jitřenka, Jindra

¹⁴⁶ Petr BEDNAŘÍK – Jan JIRÁK – Barbara KÖPPLOVÁ, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*, Praha 2019, s. 222.

¹⁴⁷ Madeleine ALBRIGHTOVÁ, *Pražská zima: osobní příběh o paměti, Československu a válce (1937–1948)*, Praha 2012, s. 146–147.

¹⁴⁸ Kamil KROFTA, *Malé dějiny československé*, Praha 1947, s. 162.

¹⁴⁹ Marie MICHLOVÁ, *Protektorát: aneb česká každodennost 1939–1945*, Řitka 2012, s. 23.

¹⁵⁰ Kamil KROFTA, *Malé dějiny československé*, Praha 1947, s. 162.

¹⁵¹ Marie MICHLOVÁ, *Protektorát: aneb česká každodennost 1939–1945*, Řitka 2012, s. 23–24.

¹⁵² Statní okresní archiv Pardubice (dále SOKA Pardubice), Pamětní kniha města Pardubice z let 1934–1965, kniha (dále kn.) 1, s. 13.

¹⁵³ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozenického boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 60–64.

či sociálně demokratické odbojové hnutí Revoluční socialistické hnutí byly součástí sokolského odboje. Sokolský odboj zajišťoval zbraně, finance a pohonné hmoty, důležitou aktivitou bylo také rozšiřování ilegálního tisku *V boj*.¹⁵⁴ Oslavy 600 let města Pardubic, které se konaly dne 27. ledna 1940, byly výrazným projevem národního vědomí. Jubileum města se oslavilo důstojně, přesto se na nich podepsala realita okupace a války.¹⁵⁵

KSČ, jejíž činnost byla v roce 1938 zakázána, budovala svoji ilegální síť i na Pardubicku. První vlna zatýkání proběhla na konci roku 1939, kdy byla prozrazena přepážka v Pardubicích, kam přicházely ilegální komunistické tiskoviny. Na základě této stopy gestapo pozatýkalo na začátku roku 1940 některé komunistické funkcionáře. Druhá vlna zatýkání proběhla na podzim roku 1940 a v únoru 1941, která citelně oslabila ilegální práci komunistické strany. Přestože strana a její oslabení v ilegální činnosti bylo zřejmé, podařilo se jí uskutečnit 19. září 1941 jednodenní stávku v pardubickém elektrotechnickém závodě Telegrafia. Další zatýkání proběhlo na podzim roku 1943, poté i v roce 1944.¹⁵⁶

Odboj na Chrudimsku se specializoval na zpravodajskou činnost a byl v největší míře pod vedením odbojové organizace ON a PVVZ.¹⁵⁷ V roce 1941 se ve velkém množství rozšířily protinacistické letáky a nápisy, v okolí Chrudimi jich bylo nalezeno hned několik. Téhož roku museli obyvatelé Chrudimi na základě rozhodnutí starosty odevzdat všechny radiopřijímače do hlavní školy. Už v dubnu roku 1941 proběhl první nezdařilý výsadek Benjamin. První zdařilý výsadek s názvem Percentage proběhl v noci ze 3. na 4. října 1941, nicméně hlavní představitel tohoto výsadku František Pavelka byl později popraven. Na podzim roku 1941 se uskutečnil zásah proti sokolské organizaci, protože mnoho jejích členů bylo zapojeno do protinacistického odboje v rámci ON. Rok 1942 je především spojen s výsadky Anthropoid, Silver A a Silver B, o kterých je zmiňováno v další části této diplomové práce. Chrudimska se v roce 1942 dotýkala i činnost skupiny Intransitive, jejíž úkolem bylo poškození rafinérie minerálních olejů v Kolíně. V roce 1943 došlo k obnově odbojových skupin především v návaznosti na ty staré, které byly v předchozích letech odhaleny a zničeny gestapem. V roce 1943 začal pracovat Přípravný revoluční výbor (Rada tří), který navázal na již zničený PVVZ. V roce 1944 se na Chrudimsku začalo objevovat čím dál více partyzánských skupin. Velitelství

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 64–68.

¹⁵⁵ Karla JARÁ, *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939–květen 1945)*, Pardubice 2012, s. 52–60.

¹⁵⁶ Jindřich KLIMEŠ – František DOSOUDIL – Ludmila SNÁŠELOVÁ, *Cesta k socialistické přítomnosti pardubického okresu 1939–1945*, Pardubice 1985, s. 3–67.

¹⁵⁷ Josef NĚMEČEK, *II. odboj 1939–1945 v okrese Chrudim*, Chrudim 2007, s. 18.

gestapa v Pardubicích již bylo nedostačující, a proto byla vytvořena zvláštní služebna bezpečnostní policie i v Chrudimi. Její výhoda byla hlavně z důvodu polohy, byla nepříliš vzdálena od míst, kde se odbojové organizace vyskytovaly.¹⁵⁸ První čistě partyzánská skupina se na Chrudimsku objevila 3. května 1944 s názvem Čapajev, dále 26. října 1944 skupina Mistr Jan Hus, 1. října 1944 seskočila na území protektorátu skupina Jermak. Je také důležité zmínit skupinu Záře, jež se přesunula ze Slovenska na Českomoravskou vysočinu a chtěla dále pokračovat směrem na Beroun. V létě roku 1944 také Chrudim zasáhly nálety na Pardubice, protiletdecké poplachy zde byly na denním pořádku. Během roku 1945 se na území Chrudimska objevilo ještě několik výsadek sovětských i britských. Poslední boj se uskutečnil 10. května 1945, kdy nacisté napadli obec Chlum. Nacisté zde byli poraženi a tím skončila druhá světová válka v okrese Chrudim.¹⁵⁹

¹⁵⁸ *Tamtéž*, s. 30–60.

¹⁵⁹ *Tamtéž*, s. 60–67.

3 Výsadky Anthropoid a Silver A

Následující kapitola hovoří o výsadcích Anthropoid a Silver A, o jejich plánování i samotné realizaci. Rozsáhlá část kapitoly se týká atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha, který se svými důsledky ovlivňoval i skupinu Silver A. Nechybí i zmínka o obci Lidice a osady Ležáky, jejichž vyhlazení si dodnes připomínáme.

3.1 Výsadková operace Anthropoid

3.1.1 Nástup Reinharda Heydricha

Se vznikem protektorátu pro ochranu říšských zájmů byla v Čechách a na Moravě zřízena funkce říšského protektora, který na našem území figuroval jako zástupce A. Hitlera. Hlavním úkolem říšského protektora bylo dohlížení na dodržování zavedených směrnic A. Hitlerem.¹⁶⁰ 18. března 1939 byl prvním říšským protektorem v protektorátu Čechy a Morava jmenován Konstantin von Neurath.¹⁶¹ Dne 27. září 1941 vydala zprávu ČTK o onemocnění říšského protektora K. von Neuratha a o jmenování zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. Hitlerův výnos přímo hovořil takto: „*Po dobu nemoci říšského protektora v Čechách a na Moravě, říšského ministra svobodného pána von Neuratha, pověřuji SS obergruppenführera Heydricha zatímním vedením Úřadu říšského protektora v Čechách a na Moravě.*“¹⁶² V pozadí této výměny stály obavy nacistů z dalšího vývoje v protektorátu.¹⁶³ K. von Neurathovi bylo především ze strany A. Hitlera vytýkáno, že neprokázal dostatečnou tvrdost vůči českému odbojovému hnutí. Vůdce potřeboval mít v protektorátu rázného a bezohledného nacistu, který si s otázkou českého odboje poradí. „*Heydrich jako šéf říšského bezpečnostního úřadu se už dříve osvědčil v různých okupovaných zemích jako bezohledný vrah, jdoucí nemilosrdně za svěřeným úkolem. Pravý nacista.*“¹⁶⁴

Hned první den ve své nové funkci začal R. Heydrich realizovat plán, jehož cílem byla likvidace odbojového hnutí v českých zemích, nastolit pořádek, urychlit poněmčení českých zemí, zajištění hladkého chodu hospodářství a v neposlední řadě připravování konečného řešení

¹⁶⁰ Chad BRYANT, *Praha v černém: nacistická vláda a český nacionalismus*, Praha 2012, s. 48–49.

¹⁶¹ *Tamtéž*, s. 32–33.

¹⁶² Boris ČELOVSKÝ (ed.), *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945*, Ostrava 1995, s. 299.

¹⁶³ Michal BURIAN – Aleš KNÍŽEK – Jiří RAJLICH – Eduard STEHLÍK, *Atentát: operace Anthropoid 1941–1942*, Praha 2002, s. 24.

¹⁶⁴ Miroslav IVANOV, *Atentát na Reinharda Heydricha*, Praha 2008, s. 35.

českého problému.¹⁶⁵ Dne 27. září 1941 byla nad protektorátem nastolena vláda teroru a zastrasování. O den později, tedy 28. září 1941, vyhlásil R. Heydrich civilní výjimečný stav na území oberlandrátů Praha, Brno, Moravská Ostrava, Olomouc, Kladno a Hradec Králové.¹⁶⁶ Součástí výjimečného stavu tvořilo stanné právo, kterému podléhalo takové jednání, jež narušovalo bezpečnost, hospodářský život a veřejný pořádek.¹⁶⁷ Ihned po Heydrichově nástupu do úřadu byl zatčen protektorátní ministerský předseda A. Eliáš.¹⁶⁸ Svoji činnost zahájily Standgerichte (stanné soudy), které odsuzovaly ke smrti velké množství lidí.¹⁶⁹ Hlavním triumfem se měla stát rychlost a krutost prováděných protiopatření.

28. září 1941 odsoudil stanný soud v ruzyňských kasárnách k trestu smrti dva vedoucí činitele vojenské odbojové organizace ON – Josefa Bílého a Huga Vojtu.¹⁷⁰ Avšak nebyli jediní, kteří se rozsudku stanného práva nevyhnuli, na přelomu září a října roku 1941 byli popraveni další členové odbojových organizací. Terorem a pronásledováním byly postiženy především organizace ON, PÚ a PVVZ.¹⁷¹ Během prvního měsíce působení R. Heydricha na pozici zastupujícího říšského protektora bylo popraveno 300 příslušníků odboje.¹⁷² Do ledna roku 1942 bylo vyneseno 489 rozsudků smrti, 1 673 rozsudků o deportaci do koncentračních táborů a bylo zatčeno 4 000 až 6 000 lidí.¹⁷³

20. ledna 1942 se uskutečnila konference ve Wannsee, kterou předsedal sám R. Heydrich. Náplní konference bylo konečné řešení židovské otázky v Evropě a souviselo s ní i založení ghetta Terezín. Vznik ghetta byl vyhlášen 28. února 1942 zveřejněním „*Narižení říšského protektora v Čechách a na Moravě týkající se opatření k umístění židů v uzavřených sídlištích*“ z 16. února 1942.¹⁷⁴ Také zde bylo rozhodnuto bylo o trojím poslání

¹⁶⁵ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 36.

¹⁶⁶ Michal BURIAN – Aleš KNÍŽEK – Jiří RAJLICH – Eduard STEHLÍK, *Atentát: operace Anthropoid 1941–1942*, Praha 2002, s. 24.

¹⁶⁷ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 1999, s. 252–253.

¹⁶⁸ Ferdinand SEIBT, *Německo a Češi*, Praha 1996, s. 325.

¹⁶⁹ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 36.

¹⁷⁰ Michal BURIAN – Aleš KNÍŽEK – Jiří RAJLICH – Eduard STEHLÍK, *Atentát: operace Anthropoid 1941–1942*, Praha 2002, s. 26.

¹⁷¹ Čestmír AMORT, *Heydrichiáda*, Praha 1965, s. 20.

¹⁷² Jan KŘEN, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005, s. 489.

¹⁷³ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Velké dějiny země Koruny české*, svazek XVb, Praha 2007, s. 55.

¹⁷⁴ Anna HYNDRÁKOVÁ – Raisa MACHATKOVÁ – Jaroslava MILOTOVÁ (eds.), *Denní rozkazy rady starších a Sdělení židovské samosprávy terezín 1941–1945*, Praha 2003, s. 9–10.

Terezína – koncentračního a průchozího tábora, nástroje decimace i prostředku k dezinformaci o osudu transportovaných židů.¹⁷⁵

3.1.2 Plánování atentátu na Reinharda Heydricha

Nástup R. Heydricha na pozici zastupujícího říšského protektora v září 1941 vzbudil vlnu strachu nejen v samotném protektorátu. Zpravodajská služba měla jasně deklarovaný zájem na odstranění R. Heydricha jako pomstu za jím dirigované cílené likvidování předních důstojníků československé armády.¹⁷⁶ E. Benešovi bylo ze stran Sovětského svazu a Velké Británie vytýkáno, že se český národ odevzdal nastolené německé vládě bez odporu a zcela dobrovolně. Atentát na R. Heydricha měl celé veřejnosti ukázat, že odboj v okupovaný českých zemích je stále aktivní, a vyjádřit tím nesouhlas s okupační nacistickou mocí. Samotná myšlenka atentátu se objevila již na podzim roku 1941.¹⁷⁷ E. Beneš usiloval o to, aby Spojenci jasně deklarovali legitimitu a legalitu jeho státoprávní teorie, a k tomu potřeboval zásadní a přesvědčivý důvod, kterým by mohl své požadavky vůči vládám Velké Británie a Spojených států amerických podložit. Rozhodnutí o spáchání atentátu na výraznou postavu nacistického vedení mělo tedy politickou, mezinárodněprávní a mocenskou souvislost.¹⁷⁸ Na atentátu se značně podílelo i britské Velitelství zvláštních operací (SEO) již v prvních říjnových dnech roku 1941, krátce po uvedení R. Heydricha do úřadu zastupujícího říšského protektora.¹⁷⁹

3. října 1941 došlo v Londýně ke klíčovému rozhodnutí, samotný atentát měla uskutečnit skupina Anthropoid ve spolupráci se skupinami Silver A a Silver B.¹⁸⁰ Ony skupiny měly znovu obnovit přerušené radiové spojení domácího odboje a zahraniční exilové vlády.¹⁸¹ Zprvu bylo vybráno několik nejzdatnějších dobrovolníků z československé smíšené brigády, které na území Velké Británie československá exilová vláda měla. Tito dobrovolníci prošli speciálním výcvikem u již zmíněné SOE, v rámci přípravy byli připraveni na letecké vysazení v protektorátu. V protektorátu měli získávat zpravodajské informace, podporovat místní odboj, provádět sabotážní akce, atentáty a jiné nebezpečné úkoly. Výcvik také zahrnoval průpravu

¹⁷⁵ Richard SEEMANN, *Cesta do Wannsee: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českých zemí*, Středokluky 2008, s. 103.

¹⁷⁶ Kamil NEDVĚDICKÝ, *Mezinárodněprávní souvislosti atentátu na Heydricha*, in: *Válečný rok 1942 v Protektorátu Čechy a Morava a v okupované Evropě*, ed. P. Zeman, Praha 2013, s. 148.

¹⁷⁷ Zdeněk JELÍNEK, *K problematice Atentátu na Heydricha*, *Historie a vojenství*, ročník 40, 1991, s. 78.

¹⁷⁸ Kamil NEDVĚDICKÝ, *Mezinárodněprávní souvislosti atentátu na Heydricha*, in: *Válečný rok 1942 v Protektorátu Čechy a Morava a v okupované Evropě*, ed. P. Zeman, Praha 2013, s. 149.

¹⁷⁹ Pavel MARŠÁLEK, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002, s. 37.

¹⁸⁰ Eduard STEHLÍK, *SOE příprava atentátu na Reinharda Heydricha*, *Paměť a dějiny*, VI (2), 2012, s. 7–8.

¹⁸¹ Robert GERWARTH, *Reinhard Heydrich – Hitlerův Kat*, Praha 2012, s. 369.

v zacházení s trhavinami, boji zblízka, radiokomunikaci či v seskoku padákem. Všichni zájemci byli upozorněni, že půjde o velmi nebezpečný úkol. Mezi prvními šesti, kteří přijali tuto nebezpečnou nabídku, nechyběli ani Jozef Gabčík a Jan Kubiš.¹⁸² Dne 2. října roku 1941 obdrželi rozkaz k okamžitému odjezdu do Londýna J. Gabčík a Karel Svoboda, avšak 5. října se K. Svoboda během trénování seskoku zranil a muselo dojít k obměně skupiny.¹⁸³ Na jeho místo byl vybrán J. Kubiš, který se stal pomocníkem J. Gabčíka, jenž byl určen velitelem.¹⁸⁴ J. Gabčík s J. Kubišem sloužili ve stejném praporu a oba dosáhli absolutoria rotmistrovského kursu u brigády ve Velké Británii.¹⁸⁵

J. Gabčík se narodil 8. dubna 1912 ve vesnici Poluvsie u Rájeckých Teplíc v okrese Žilina na Slovensku.¹⁸⁶ Jeho otec František Gabčík jezdil často za prací do Spojených států amerických a Argentiny, jeho matka Mária zůstala jako žena v domácnosti. Obecnou a měšťanskou školu navštěvoval v Rájeckých Teplících. V roce 1926 odešel do jižních Čech, kde se vyučil oboru kovář – zámečnick. Posléze se vrátil na rodné Slovensko, v Košicích 1. října 1932 nastoupil u Pěšího pluku 14. Absolvoval taktéž poddůstojnickou školu v Prešově. V roce 1935 byl povýšen na četaře a přemístěn k 8. rotě. 1. dubna 1937 byl propuštěn do zálohy na výrobu bojových chemických látek v Žilině. V době mnichovských událostí se účastnil protestní manifestace na obranu Československé republiky. Do slovenské armády odmítl vstoupit, a proto v noci na 4. června 1939 překročil u Čadce hranice do Polska.¹⁸⁷ V Krakově vstoupil do československé vojenské skupiny, kde se seznámil s J. Kubišem. 28. července 1939 odplul na francouzské území. Zde se přidal k cizinecké legii. 24. září 1939 pokračovala jeho cesta do Agde, kde se organizovala československá zahraniční armáda. Byl zde zařazen jako zástupce kulometné čety u pěšího pluku 1. Po pádu Francie se přemístil do Velké Británie, kde absolvoval rotmistrovský kurz a následně byl vybrán pro speciální úkoly na území okupované vlasti.¹⁸⁸

J. Kubiš se narodil 24. června 1913 v Dolních Vilémovicích u Třebíče. Jeho matka Kristina zemřela velmi brzy, v době, kdy mu bylo pouhých šest let. Jeho otec se na to brzy

¹⁸² Eduard STEHLÍK, *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší*, Polnička 2017, s. 102–103.

¹⁸³ *Tamtéž*.

¹⁸⁴ Zdeněk JELÍNEK, *K problematice Atentátu na Heydricha*, Historie a vojenství, ročník 40, 1991, s. 80.

¹⁸⁵ Miloslav JENŠÍK, *Heydrich kontra Anthropoid: známe celou pravdu?*, Praha 2011, s. 34.

¹⁸⁶ Karel ČERNÝ, *Muži z londýnského vydání*, Polnička 2007, s. 42.

¹⁸⁷ Jaroslav ČVANČARA, *Nevzdáme se! Nikdy! Josef Gabčík: život a smrt velitele paraskupiny Anthropoid*, s. 36–39, dostupné online (<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1502/035-050.pdf>), [citováno k 7. 1. 2022].

¹⁸⁸ Karel ČERNÝ, *Muži z londýnského vydání*, Polnička 2007, s. 42–52.

ožení a odstěhoval se od dětí z prvního manželství. Výchovy J. Kubiše a jeho sourozenců se ujala babička z matčiny strany.¹⁸⁹ Navštěvoval pouze obecnou školu v Dolních Vilémovicích a Ptáčově, kde žil do svých čtrnácti let u své tety. 1. října roku 1935 nastoupil na vojenskou službu ve Znojmě. Posléze byl přeložen do Opavy, ale nakonec 4. listopadu 1938 byl z armády propuštěn, v tomto období se živil jako topič a žil ve svém rodném městě. 14. června 1939 přešel přes hranici do Polska, kde se přidal k československé jednotce v Krakově a seznámil se zde s J. Gabčíkem. Společně odjeli do Marseille, kde se přidali k cizinecké legii a po vypuknutí druhé světové války se dostali k československé divizi do Agde. Francii opustil v červnu 1940 a byl evakuován do Velké Británie.¹⁹⁰ V říjnu 1940 byl povolán ke speciálnímu výcviku, jehož hlavním důvodem bylo jeho zařazení do výsadku Anthropoid.¹⁹¹

3.1.3 Stručný popis atentátu a jeho následky

V noci z 28. na 29. prosince 1941 provedly skupiny Anthropoid, Silver A a Silver B výsadek za pomoci letounu Halifax. Kvůli špatnému počasí a chybě navigátora nebyla ani jedna ze tří skupin vysazena na předem určeném místě. Výsadek měl původně proběhnout u Plzně, ale místo toho byli parašutisté vysazeni u Nehvizd nedaleko Prahy.¹⁹² Ještě než došlo k samotnému atentátu na R. Heydricha, byla skupina Anthropoid, Silver A a Out Distance vyslána do Plzně, kde měly provést sabotáž v podobě bombardování Škodových závodů. K samotnému bombardování závodů v Plzni došlo v časných ranních hodinách dne 26. dubna 1942. Po této akci už nic nebránilo tomu, aby byl proveden atentát na samotného zastupujícího říšského protektora R. Heydricha.¹⁹³

Nejobtížnější částí přípravy atentátu se stalo najít vhodné místo pro akci. Hradčany a jejich okolí nepřipadalo v úvahu kvůli velkému množství příslušníků SS (Schutzstaffel). Posléze byla vybrána libeňská zatáčka v pražských Kobylisích, ve které musel řidič vozu zpomalit kvůli bezpečnosti.¹⁹⁴ Samotný atentát se uskutečnil 27. května 1942 kolem půl jedenácté dopoledne. J. Gabčík měl pod svým kabátem připravený samopal, J. Kubiš bomby v aktovce. V 10.29 hodin přijíždělo auto, v němž seděl zastupující říšský protektor. S vědomím toho, že R. Heydrich již přijíždí, mohla operace Anthropoid konečně začít. Dle plánu J. Gabčík

¹⁸⁹ Eduard STEHLÍK, *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší...*, Polnička 2017, s. 7.

¹⁹⁰ *Tamtéž*, s. 82.

¹⁹¹ *Tamtéž*, s. 102–103.

¹⁹² Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem, okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 1999, s. 300.

¹⁹³ Jiří ŠOLC, *Přijďme za svítání*, Praha 2005, s. 118.

¹⁹⁴ Günther DESCHNER, *Reinhard Heydrich: architekt totální moci*, Praha 2002, s. 258.

ihned zareagoval, postavil se doprostřed silnice a samopalem zamířil na samotného R. Heydricha. Připravený samopal, který měl v zásobníku samopalu dvaatřicet střel ráže devět milimetrů, však náhle selhal, po zmáčknutí spouště nenásledoval žádný výstřel.¹⁹⁵ V ten moment musel zasáhnout J. Kubiš, který hodil na auto jeden ze svých granátů: „*Vybuchl před zadním kolem automobilu, prorazil jeho postranici a zranil Heydricha.*“¹⁹⁶ Následná exploze rozbila okna kolemjedoucí tramvaje a zranila i samotného J. Kubiše na obličej. I když minul cíl asi o jeden metr, jednalo se o jediný zásadní úder, kterým úspěšně zakončil operaci Anthropoid.¹⁹⁷ Dle oficiální Předběžné zprávy ze dne 27. května 1942 od Tajné státní policie v Praze bylo uvedeno: „*Jednomu z pachatelů se na kole podařilo uniknout Kirchmaierovou ulicí směrem do Prahy. Jeho okamžité stíhání příslušníky policie a vládního vojska nevedlo dosud k výsledku. Druhého pachatele pronásledoval obergruppenführerův řidič Kirchmaierovou ulicí ve směru na Terezín, byl však zraněn několika výstřely a nedokázal ho zadržet.*“¹⁹⁸ Někteří autoři uvádějí, že se atentátu účastnil i Josef Valčík ze skupiny Silver A, nebo také Adolf Opálka ze skupiny Out Distance. Tyto spekulace vyvrací Pavel Kmoč, který uvádí, že atentátem na R. Heydricha byli pověřeni pouze J. Gabčík s J. Kubišem.¹⁹⁹

27. května byl do Prahy na příkaz A. Hitlera povolán Kurt Daluege, který se ujal vedení úřadu říšského protektora místo R. Heydricha.²⁰⁰ V noci 28. května bylo provedeno rozsáhlé pátrání v Praze po atentátnících. Na dopadení pachatelů byla vypsána odměna ve výši 10 milionů korun, kdo poskytl atentátníkům pomoc, měl být zastřelen s celou svou rodinou. Ještě 27. května došlo k vyhlášení stanného práva a prováděly se domovní kontroly. Pátrání po atentátnících bylo však neúspěšné.²⁰¹

R. Heydrich byl po atentátu převezen do nedaleké nemocnice na Bulovce.²⁰² Ačkoliv se zdálo, že se Heydrichův zdravotní stav lepší, svým zraněním náhle podlehl 4. června 1942. Na základě této informace nařídil A. Hitler vyhlazení vesnice Lidice,²⁰³ která byla vypálena 10. června 1942, všech 172 mužů starších 15 let bylo namísto popraveno, ženy s dětmi byly

¹⁹⁵ Jaroslav ANDREJS, *Smrt boha smrti*, Brno 2008, s. 193.

¹⁹⁶ Čestmír AMORT, *Heydrichiáda*, Praha 1965, s. 38–39.

¹⁹⁷ Jiří ŠOLC, *Přijďeme za svítání*, Praha 2005, s. 26.

¹⁹⁸ Vojtěch ŠUSTEK, *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, svazek I, Praha 2012, s. 101.

¹⁹⁹ Pavel KMOCH, *Operace Anthropoid: epilog*, Praha 2018, s. 92.

²⁰⁰ Čestmír AMORT, *Heydrichiáda*, Praha 1965, s. 42.

²⁰¹ *Tamtéž*, s. 39.

²⁰² Karel SÝS, *Akce Heydrich: příliš mnoho otazníků*, Mnichovice 2008, s. 123.

²⁰³ Chad BRYANT, *Praha v černém: nacistická vláda a český nacionalismus*, Praha 2012, s. 160–163.

přepraveny do koncentračních táborů či poslány na převýchovu.²⁰⁴ Stejný osud postihl také osadu Ležáky na Chrudimsku, která byla taktéž kompletně vypálena. 24. června 1942 byli zastřeleni na Zámečku v Pardubicích dospělí obyvatelé včetně některých žen, děti byly posléze předány německým orgánům.²⁰⁵

Ke zvratu v pátrání po výsadkářích došlo 16. června 1942, kdy je parašutista Karel Čurda zradil a udal pražskému gestapu.²⁰⁶ K. Čurda, jenž byl členem výsadku Out Distance, vyzradil velké množství informací vedoucích k dopadení atentátníků, včetně adres a jmen zapojených odbojářů. Přesnou adresu ukrytých atentátníků však neznal, ale gestapo je na základě zjištěných indicií, drastických výsledků a teroru zjistilo samo. Ráno 18. června 1942 německé ozbrojené jednotky dorazily ke kostelu v Resslově ulici v Praze a započaly dlouhý boj s uvězněnými parašutisty. Nasazen byl i úderný oddíl Waffen-SS, který se po divoké palbě za použití ručních granátů postupně probíjoval kupředu a chrámovou loď zamořil dýmem. Přitom byli tři parašutisté smrtelně zraněni. Na základě výpovědi jednoho z místních farářů, který o pobytu parašutistů věděl, bylo vypátráno, že se další lidé zdržovali v podzemním sklepení dosažitelném pouze kamennými padacími dveřmi. Nejdříve byl použit slzný plyn, avšak ten neměl díky prostorovému uspořádání sklepení patřičný účinek. Proto byla s pomocí hasičského sboru pumpována do sklepení voda až do výše 1 metru. Do sklepa opět zamířil oddíl Waffen-SS. Okamžitě nastala divoká palba, nicméně odpor parašutistů ustal a sklepení bylo nacisty obklíčeno. Zdržovali se zde čtyři parašutisté, kteří si vzali život výstřelem do hlavy. V tomto boji padli i J. Gabčík a J. Kubiš.²⁰⁷

Stanné právo bylo odvoláno 3. července 1942²⁰⁸ ve spojení s masivní nacistickou manifestací na Václavském náměstí v Praze, která byla vyvrcholením německých propagandistických snah v období heydrichiády. Na základě Výnosu říšského protektora v Čechách a na Moravě z 3. července 1942 však zůstaly v činnosti stanné soudy, které měly nadále trestat činy spojené s atentátem.²⁰⁹ Od 28. května 1942 do 1. září téhož roku bylo zatčeno 3 188 Čechů, stanné soudy v Brně a Praze odsoudily 1 327 lidí ke smrti.²¹⁰ V jiných pramenech

²⁰⁴ Eduard STEHLÍK, *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší...*, Polnička 2017, s. 227–228.

²⁰⁵ Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 1999, s. 316.

²⁰⁶ Vojtěch ŠUSTEK, *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, svazek I, Praha 2012, s. 353.

²⁰⁷ *Tamtéž*, s. 414–415.

²⁰⁸ První stanné právo bylo vyhlášeno od 28. září 1941 do 19. ledna 1942 v souvislosti s příchodem R. Heydricha. Druhé stanné právo se datuje od 28. května 1942 do již zmiňovaného 3. července 1942.

²⁰⁹ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Velké dějiny země Koruny české*, svazek XVb, Praha 2007, s. 132–135.

²¹⁰ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Velké dějiny země Koruny české*, svazek XVa, Praha 2006, s. 509.

jsou čísla obětí i mnohem vyšší.²¹¹ Vraždění českého národa bylo podporováno ze strany Karla Hermanna Franka, který vydal rozkaz zavraždit každého Čecha, který bude klást jakýkoliv odpor, tuto vizi podpořil slovy: „*Lépe deset Čechů mrtvých než jeden Němec uražený nebo zraněný!*“²¹²

3.2 Výsadková operace Silver A

3.2.1 Plánování výsadku v londýnském exilu

Československá exilová vláda v Londýně velmi spoléhala na činnost odbojových skupin, které v okupované vlasti získávaly cenné informace. Kontakt mezi exilovou vládou a odbojem v protektorátu se udržoval pomocí radiostanic a prostřednictvím kurýrů. Druhý způsob komunikace se používal převážně na počátku nacistické okupace, kdy ještě existovaly možnosti legálních, ale i ilegálních cest do zahraničí.²¹³ V roce 1941 gestapo provedlo řadu razíí proti domácímu odboji, a došlo tím i k přerušení spojení se československou exilovou vládou. Kontakt mezi těmito dvěma stranami zajišťovaly ilegální vysílačky.²¹⁴ Důkazem, že pro spojení s demokratickým západním světem bylo radiospojení velmi důležité, je sdělení generála S. Ingra 3. června v roce 1941: „*Nikdy předtím nebylo radiospojení pro nás tak důležité jako právě dnes. Žádám vás proto naléhavě, abyste věnovali všechno úsilí výhradně na opětovné navázání a udržení technického spojení.*“²¹⁵

Československo v zahraničí a převážně v exilu nebylo v prvních letech války uznáno jako subjekt mezinárodní politiky, dokonce jeho poválečná obnova nebyla zahrnuta do poválečných cílů velmocí, přestože 17. října 1939 byl ustanoven Československý národní výbor.²¹⁶ Československá prozatímní vláda byla ze strany Velké Británie uznána 21. července 1940 a měla pro celou československou emigraci převratný význam. Toto uznání tvořilo určitý ideologický a právní základ, o který se opíral E. Beneš s celým prozatímním zřízením. Uznání mělo vliv i na zahraniční odboj, který si na jeho základě odvodil, že jejich hlavním úkolem

²¹¹ Karel SÝS, *Akce Heydrich: příliš mnoho otazníků*, Mnichovice 2008, s. 97.

²¹² *Tamtéž*, s. 98.

²¹³ Jan NĚMEČEK, *Libuše volá Londýn I.*, Východočeský sborník historický 3, 1993, s. 299.

²¹⁴ Eduard ČEJKA, *Československý odboj na Západě (1939–1945)*, Praha 1997, s. 265.

²¹⁵ *Tamtéž*.

²¹⁶ Jan NĚMEČEK – Jan KUKLÍK – Helena NOVÁČKOVÁ – Ivan ŠTOVÍČEK, *Dokumenty československé zahraniční politiky: od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939–1940*, Praha 2002, s. 256.

je obnova Československého státu v předmnichovské formě.²¹⁷ K samotnému uznání československé exilové vlády ze strany Velké Británie došlo až 18. července 1941.²¹⁸

Mnichovská dohoda způsobila četné materiální, hospodářské a politické škody, ale měla také symbolický rozměr a dopad. Československá exilová vláda měla v období 1940–1941 oproti jiným exilovým vládám v Londýně výjimečné postavení. Vděčila za to především výborně fungující zpravodajské službě, která dostávala pomocí rádiového a kurýrního spojení kvalitní zprávy hospodářského a vojenského charakteru. Hodnota předávaných zpráv byla taková, že se českoslovenští politici mohli pokládat za rovnocenné partnery svých britských kolegů i ostatních členů protihitlerovské koalice.²¹⁹

3.2.2 Příprava výsadku paraskupiny Silver A

Vedoucím operace byl jmenován Alfréd Bartoš, jeho zástupcem Josef Valčík a dvojici doplnil ještě nejmladší Jiří Potůček, který byl pověřen funkcí radiotelegrafisty.²²⁰ Všichni tři si prošli náročným výcvikem, jehož cílem bylo připravit parašutisty na setrvání v okupovaném Československu. Po vynikajících výkonech ve výcvikové části byli všichni tři v druhé polovině října 1941 posláni do protektorátu.²²¹

A. Bartoš se narodil 23. září 1916 ve Vídni. Posléze se s rodiči přestěhoval do Sezemic u Pardubic. Po studiích na pardubické reálce nastoupil 1. října 1935 vojenskou prezenční službu a 5. září 1936 začal studovat na vojenské akademii v Hranicích na Moravě. Po absolvování akademie se vrátil k 8. jezdeckému pluku do Pardubic, kde sloužil až do 15. března 1939. V květnu 1939 odjel pololegálně do Francie, kde vypomáhal na československém konzulátu v Paříži. 8. června 1939 vstoupil do cizinecké legie. Do vypuknutí druhé světové války sloužil v Souise v Tunisu, odtud se posléze přesunul zpět do Francie. 13. července 1940 přijel lodí do Anglie, kde byl zařazen jako velitel 1. čety 1. roty k 2. pěšímu praporu. Na jaře 1941 se přihlásil k plnění zvláštních úkolů v nepřátelském týlu a po absolvování speciálních kurzů byl jmenován velitelem paraskupiny Silver A.^{222, 223}

²¹⁷ Jan KUKLÍK, *Londýnský exil a obnova československého státu 1938–1945*, Praha 1998, s. 52.

²¹⁸ Edvard BENEŠ, *Šest let exilu a druhé světové války*, Praha 1946, s. 127.

²¹⁹ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 49.

²²⁰ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 5.

²²¹ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 35.

²²² *Tamtéž*, s. 33.

²²³ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek k dějinám národně osvobozeneckého boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 74–78.

J. Valčík se narodil 2. listopadu 1914 ve Smolině u Valašských Klobouků. Vyučil se koželuhem a pracoval v Baťových továrnách ve Zlíně. Vojenskou prezenční službu nastoupil 1. října 1936 u 22. pěšího pluku v Jičíně. Do Francie se dostal přes Slovensko a Maďarsko, kde byl 6. března 1940 zařazen do československé zahraniční armády. Po absolvování celého francouzského tažení odplul 7. července 1940 do Anglie. Zde byl zařazen k 2. praporu, po úspěšném ukončení všech kurzů byl ustanoven zástupcem velitele skupiny Silver A.²²⁴

J. Potůček se narodil 12. července 1919 v Brunecku v Itálii, protože zde byl jeho otec Vilém ve službách hraběte Šternberka. Po první světové válce se rodina Potůčků přestěhovala zpět do Československa. J. Potůček se vyučil obuvníkem-gumařem, ve Zlíně u Baťů se posléze stal instruktorem v gumárně. V roce 1938 byl poslán jako vedoucí filiálky do Jugoslávie. Další rok odtud přes Istanbul odcestoval do Francie, kde byl 14. ledna 1940 prezentován jako vojín a zařazen k telefonní rotě. 26. června 1940 byl zařazen ke štábní rotě 1. československé brigády v Anglii. Po absolvování všech kurzů byl vybrán pro plnění zvláštních úkolů v nepřátelském týlu jako telegrafista skupiny Silver A.²²⁵

Oblast Pardubicka byla pro tuto operaci vybrána ze dvou důvodů. Jak již bylo zmiňováno v první kapitole, Pardubice byly průmyslovým městem, kde fungovaly důležité vojenské továrny. Rozšiřoval se nejen závod na výroby traskavin Explosia v Semtíně, ale i továrna na výrobu léčiv v Rybitví, Prokopka, jež vyráběla granáty či Telegrafia vyrábějící spojařský materiál pro frontu. Pardubice byly taktéž důležitým komunikačním uzlem. Druhým důvodem byla osobní znalost území A. Bartošem, který v Pardubicích studoval reálku a po dalších studiích zde působil u pardubického 8. jezdeckého pluku.^{226, 227}

3.2.3 Cíle výsadku Silver A

Hlavním úkolem této skupiny bylo obnovit spojení domácího odboje s československým zahraničním vedením v Londýně,²²⁸ kontaktovat štábního kapitána V. Morávka z ON a Paula Thümmela, jenž byl nejdůležitější německý informátor zpravodajského oddělení československé exilové vlády během druhé světové války, a zprovoznit vysílačku Libuši.²²⁹

²²⁴ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 34.

²²⁵ *Tamtéž*.

²²⁶ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2009, s. 24.

²²⁷ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 5.

²²⁸ Jan NĚMEČEK, *Libuše volá Londýn I.*, Východočeský sborník historický 3, 1993, s. 300.

²²⁹ Pavlína NÝVLTOVÁ, *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček – Tolar, radista desantu SILVER A*, Červený Kostelec 2007, s. 15.

Podávané zprávy do exilu měly zahrnovat poznatky o německé armádě a její dislokaci v protektorátu, o německé výzbroji a výstroji, informace o práci na závodech s válečnou výrobou, měly také zajistit speciální akce, které měly být upřesněny až v průběhu pobytu na území protektorátu.²³⁰

3.2.4 Seskok paraskupiny Silver A a plnění jejích cílů

Britský letoun Halifax s výsadky Silver A, Silver B a Anthropoid vzlétl z anglického letiště Stradishall 28. prosince 1941.²³¹ Skupina Silver A přistála 29. prosince 1941 poblíž obce Senice u Poděbrad.²³² Po počátečních problémech se celá skupina sešla 31. prosince 1941 v Mikulovicích u Pardubic u rodiny Švadlenkových. Skupinu podporovali i František Hladěna a Stanislav Tyc, kteří pomáhali dopravit vysílačku a další technické vybavení na určené místo.²³³

Po přistání bylo jedním z nejdůležitějších úkolů umístit v bezpečném úkrytu vysílačku Libuši. Ta byla nejprve převezena do Pardubic k učiteli Josefu Janáčkovi, 4. ledna 1942 pak do lomu Hluboká u Ležáků. Po několika neúspěšných pokusech o navázání spojení s Londýnem přišel 15. ledna 1942 ten úspěšný a bylo poprvé dosaženo vzájemného kontaktu.²³⁴ Komunikace technicky probíhala tak, že depeše byly nejdříve zašifrovány, poté předány Vojenské radiové ústředně, odkud byly odvysílány dálnopisem do Londýna a teprve zde rozšifrovány československou zpravodajskou službou.²³⁵ Londýnský exil vyjádřil s dosavadním průběhem operace spokojenost, povýšil všechny tři výsadkáře a byl jim udělen Československý válečný kříž za statečnost před nepřítelem.²³⁶ Ačkoliv se gestapu zanedlouho podařilo zachycovací službou vysílačku zachytit a lokalizovat ji do trojúhelníku Chrudim–Skuteče–Hlinsko, skupina parašutistů byla včas na tuto skutečnost upozorněna a přemístila Libuši na sádky u Lázní Bohdaneč. Po prohledání byla v polovině dubna 1942 přestěhována do Švandova mlýna v Ležákách, kde udržovala spojení s Velkou Británií až do období atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha.²³⁷

²³⁰ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 35–36.

²³¹ Pavlína NÝVLTOVÁ, *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček – Tolar, radista desantu SILVER A*, Červený Kostelec 2007, s. 13.

²³² Jan NĚMEČEK, *Libuše volá Londýn I.*, Východočeský sborník historický 3, 1993, s. 300.

²³³ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek k dějinám národně osvobozenického boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941-1942*, Pardubice 1967, s. 73.

²³⁴ Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 177.

²³⁵ Jan NĚMEČEK, *Libuše volá Londýn I.*, Východočeský sborník historický 3, 1993, s. 300.

²³⁶ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 49.

²³⁷ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek k dějinám národně osvobozenického boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941-1942*, Pardubice 1967, s. 88–90.

Okruh spolupracovníků výsadku Silver A se neustále rozrůstal. K práci tří výsadkářů Silver A se přidali Václav a Hana Krupkovi, František a Taťána Hladěnovi, manželé Vaškovi, Bartoňovi, Žváčkovi, Švadlenkovi, Arnošt Košťál, Karel Kněz, Luděk Matura, Věra Junková, Lidmila Malá či Antonie Bartošová.²³⁸ Vysílání Libuše přispělo velkou měrou k určité aktivizaci odboje v jarních měsících roku 1942 a především k atentátu na R. Heydricha. Radiospojení a jeho nepochybný význam pro celý zahraniční odboj charakterizoval i sám prezident E. Beneš: „*Bez stálého styku s domovem, nepřerušeno ani v době největšího teroru a udržovaného za cenu nejvyšších obětí, nebyla by zahraniční akce docílila mnohých úspěchů, jež jí byly dopřány.*“²³⁹

Na jaře roku 1942 se skupina Silver A musela rozdělit, důvodem byl odjezd J. Valčíka z Pardubic, v jehož policejní přihlášce našlo gestapo nesrovnalosti. Přesídlil se prvně na Moravu a posléze do Prahy, kde začal spolupracovat s J. Gabčíkem a J. Kubišem.²⁴⁰ Jak již bylo avizováno v předchozí kapitole, J. Valčík zemřel 18. června 1942 společně s dalšími parašutisty v Praze v kostele sv. Cyrila a Metoděje. K. Čurda 16. června 1942 udal nejen parašutisty výsadku Anthropoid, ale také adresu bytu manželů Krupkových v Pardubicích.²⁴¹

3.2.5 Zatýkání

Gestapo se nejdříve vydalo ve stopách manželů Krupkových, kteří se ale ještě stihl předtím přesunout do Police nad Metují, kde je 17. června zatýkácí komando zatklo a převezlo k výslechu do Prahy.²⁴² K chycení samotného A. Bartoše využilo gestapo H. Krupkovou, která na něj měla čekat v bytě Pardubicích. A. Bartoš k bytu Krupkových dorazil, ale gestapa si všiml skrze okna. Dal se na útěk, ale gestapo jej dostihlo na rohu Smilovy a Sladkovského ulice, kde v beznadějně situaci obrátil pistoli proti sobě.²⁴³ Poslední ze tří parašutistů Silver A J. Potůček se schovával s vysílačkou v Ležákách, Bohdašíně u Červeného Kostelce a v Rosicích u Pardubic, kde byl také místním strážmistrem 2. července 1942 zastřelen.²⁴⁴

²³⁸ Pavlína NÝVLTOVÁ, *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček – Tolar, radista desantu SILVER A*, Červený Kostelec 2007, s. 44–45.

²³⁹ Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 178.

²⁴⁰ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 7–11.

²⁴¹ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2009, s. 111–112.

²⁴² Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi – pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 13.

²⁴³ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 124–126.

²⁴⁴ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek k dějinám národně osvobozeneckého boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 94–119.

3.2.6 Vypálení Ležáků

O původním spojení mezi Pardubicemi a Ležáky nacisté do poslední chvíle nevěděli. Jednalo se o osadu s devíti domky zhruba třicet kilometrů od Pardubic. A právě zde v nedalekém lomu byla ukryvána vysílačka Libuše, která se později přemístila do domu mlynáře Švandy.²⁴⁵ Až po krutých výsleších Bartošových spolupracovníků byly Ležáky prozrazeny. 22. června 1942 gestapo přijelo do obce, kde se pokoušeli nalézt již už uprchnutého J. Potůčka s vysílačkou.²⁴⁶

Ležáky byly příslušníky policejních jednotek obklíčeny 24. června 1942 v 11 hodin dopoledne. Nákladní vozidla začala odvážet všechny obyvatele včetně dětí do pardubického Zámečku, ty obyvatele, kteří byli v práci či ve škole, nechalo gestapo dodatečně přivézt. Domy byly vyrabovány a v 17 hodin byla osada zcela vypálena. Zbytek trosek byl zlikvidován v roce 1943 a prostor byl změněn na pole. Vyhlazení osady Ležáky přežily dvě děti, Marie a Jarmila Štulíkovy, které byly poslány na poněmčení do Německa.²⁴⁷ Stopy ostatních ležáckých dětí končí buď v koncentračním táboře Lodž, nebo Chelmno.²⁴⁸

3.2.7 Pardubický Zámeček

Zámeček, nebo také Larischova vila, je situován na samotném okraji Pardubic a sídlil zde prapor německé Schutzpolizei. Popravy zde začaly 3. června 1942,²⁴⁹ při kterých byli zastřeleni spolupracovníci parašutistů a lidé nacistům nepohodlní.²⁵⁰ 33 obyvatelů Ležáků zde bylo zastřeleno hned 24. června 1942. Ti, co unikli popravě, skončili svůj život v koncentračním táboře. Z pardubických odbojářů, kteří spolupracovali s výsadky Silver A a Anthropoid, přežilo pouze pět lidí. Patřili mezi ně manželé Krupkovi, František Valenta, Emílie Chrbolková a Anna Hájková.²⁵¹ Vraždění na Zámečku skončilo hromadnou popravou obyvatel Bohdašína a Končin 9. července 1942. Nejvíce lidí bylo popraveno 2. července 1942, celkový počet obětí zastřelených na Zámečku byl 194.²⁵²

Výsadek Silver A byl jeden z nejúspěšnějších na území protektorátu Čechy a Morava. Úkoly, které mu byly stanoveny, splnil. Navázal kontakt s londýnským exilem, vytvořil

²⁴⁵ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček. Historie Národního odboje za heydrichiády na Pardubicku*, Pardubice 1982, s. 37.

²⁴⁶ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 129–130.

²⁴⁷ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek k dějinám národně osvobozeneckého boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941-1942*, Pardubice 1967, s. 109–113.

²⁴⁸ Petr KUBÁNEK, *Dal signál k atentátu na Heydricha*, Uherské Hradiště 1993, s. 82.

²⁴⁹ Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 179.

²⁵⁰ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček. Historie Národního odboje za heydrichiády na Pardubicku*, Pardubice 1982, s. 23.

²⁵¹ *Tamtéž*, s. 39.

²⁵² Jan NĚMEČEK, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 179.

rozsáhlou zpravodajskou sítí, podstatnou měrou se podílel na přípravách atentátu, který měl význam pro českou státnost celkově. Dne 5. srpna 1942 Velká Británie a 29. září 1942 francouzský Národní výbor anulovaly mnichovskou dohodu a Spojené státy americké 26. října 1942 uznaly československou exilovou vládu.²⁵³

²⁵³ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 145.

4 Spolupracovnice výsadků Anthropoid a Silver A v okresech Pardubice a Chrudim

Poslední část diplomové práce se přímo věnuje ženám – odbojářkám z Pardubic, Chrudimi a jejich okolí, které se zapojily do spolupráce s výsadky Anthropoid a Silver A. Pro obecný kontext je zde i zmíněna situace žen za druhé světové války. Taktéž jsou zde uvedena i tři jména statečných pardubických odbojářek, které se zapojily do odbojového hnutí ještě přes samotnými výsadky Anthropoid a Silver A. Následující část se zabývá již pouze ženami, které se zapojily do spolupráce s již zmiňovanými výsadky. Jsou zde objasněny jejich životní osudy, odbojová činnost a následná smrt.

4.1 Ženy za druhé světové války

V první světové válce se působnost žen soustředila především na ošetřování raněných ve vojenských lazaretech, ve druhé světové válce se k tomuto poslání přidávaly i další úkoly. Zatímco muži v době druhé světové války museli často narukovat, na ženy zbyla práce v domácnosti, starost a výchova dětí či běžné zaměstnání. Dalším úkolem žen v této době bylo zajištění alespoň minimálního fungování společnosti.

Již od počátku války se do československého zahraničního odboje začlenila řada žen. Pomáhaly v jeho sociální, zdravotní nebo administrativní oblasti. Našly se i dobrovolnice, které se hlásily do aktivní služby v československé zahraniční armádě.²⁵⁴ Československé ženy se aktivně zapojily i do válečného úsilí a v rámci vojenských oddílů spojeneckých armád působily na africkém, asijském a evropském kontinentě. Avšak zpočátku války naše armáda ve Velké Británii a na Blízkém východě nepřijímala ženy a dívky do svých řad.²⁵⁵ Ke změně došlo na jaře 1941, kdy britská vláda oficiálně povolila vstup do vojenských pomocných služeb i ženám ze spojeneckých armád, což se týkalo i žen z Československa.²⁵⁶ Ženy se zapojily i do odboje domácího, je zdokumentována řada žen mučených ve věznicích či koncentračních táborech, ale i popravených. Našel se úctyhodný počet žen, které vyměnily

²⁵⁴ Ivan PROCHÁZKA, *A královskou korunu měly*, Praha 2016, s. 3.

²⁵⁵ *Tamtéž*.

²⁵⁶ Zlatica ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, *Ženy v čs. armádě v letech 1939–1945*, in: *Statečné ženy, o kterých se málo ví*, ed. Š. Helmichová, Praha 2003, s. 11.

lehkost a noblesu ženských šatů, klobouků či kabelek za vojenskou uniformu a ocelovou helmu.²⁵⁷

4.2 Pardubické odbojářky nespolupracující s výsadky

Anthropoid a Silver A

Nejprve v této části diplomové práce jsou zmíněna tři jména odbojárek, které se zapojily do odboje za druhé světové války v Pardubicích, avšak pomoci parašutistům pod vedením A. Bartoše či J. Gabčíka již nestihly. Jmenovitě se jedná o Vilmu Ducháčkovou, Martu Exnarovou a Růženu Vojtěchovou.

4.2.1 Vilma Ducháčková

Vilma Ducháčková se narodila dne 16. února 1895 v Želči u Tábora. Své studium zahájila v obecné škole v Jilemnici, kam se koncem 90. let 19. století přestěhovala společně s rodinou. Následně navštěvovala gymnázium v Hradci Králové a o čtyři roky později Karlovu univerzitu v Praze jako studentka všeobecného lékařství. V rámci studia všeobecného lékařství si udělala specializaci na stomatologii. V roce 1924 se přestěhovala do Pardubic, kde si zřídila svoji soukromou zubní ambulanci. Nejprve byla v podnájmu v Havlíčkově ulici, stejně tak jako R. Vojtěchová, spolu se seznámily v zubní ordinaci Vilmy.²⁵⁸ Kromě pracovních zájmů se zajímala o politiku, hudbu a literaturu. Taktéž měla ve velké oblibě prezidenta T. G. Masaryka, od kterého měla v knihovně všechny jeho díla.²⁵⁹ Členkou Národního souručenství byla od května roku 1939, za první republiky nebyla členkou Sokola, ani žádné politické strany.²⁶⁰

Gestapem byla zatčena 17. října 1941, důvodem byla příprava velezrady, sabotáže a podporování nepřítele. Ve své výpovědi ze dne 12. února 1942 uvedla, že na přelomu let 1939 a 1940 se sešla s Miladou Horákovou, která jí nabídla, zda by nechtěla vykonávat ilegální odbojovou činnost, seznámila ji s cíli organizace a ona souhlasila. Cílem této organizace bylo obnovení Československé republiky a Vilma do ní přispívala zprávami z Pardubicka.²⁶¹ Dne 21. září 1942 vydal státní říšský návladní prohlášení, že Vilma není způsobilá k tomu, aby byla souzena Lidovým soudem kvůli špatnému psychickému stavu. Následně byla převezena do léčebného ústavu v Sasku, kde u ní bylo prokázáno, že se jedná o psychickou poruchu

²⁵⁷ Milada VÁVROVÁ, *Vojáci v sukních*, Jihlava 2001, s. 3.

²⁵⁸ Archiv bezpečnostních složek Praha (dále ABS Praha), fond (dále f.) 141–332–2.

²⁵⁹ *Tamtéž.*

²⁶⁰ *Tamtéž.*

²⁶¹ *Tamtéž.*

trvalého rázu a byla převezena do vyšetřovací vazby. Je nutné zmínit, že nebyla zproštěna viny, jelikož v době, kdy vykonávala odbojovou činnost, byla zodpovědná za své jednání.²⁶²

Dne 7. října 1943 bylo zastaveno vyšetřování proti Vilmě na základě odborného posudku vzhledem k jejímu špatnému psychickému zdravotnímu stavu. Nalézala se ve stavu nepřičetnosti.²⁶³ Zemřela dne 19. února 1944 v léčebném ústavu v Bräunsdorfu. V její pozůstalosti zůstalo pouze její obnošené šatstvo.²⁶⁴

4.2.2 Marta Exnarová

Marta Exnarová se narodila 17. dubna 1913 v Trutnově. V roce 1916 zemřel její otec, a proto se s matkou a svými sourozenci přestěhovala do Pardubic. V letech 1928–1932 studovala obchodní akademii v Chrudimi. V dubnu 1936 nastoupila na poštovní úřad v Hradci Králové. V roce 1938 požádala o přeložení na hlavní poštovní úřad v Pardubicích. Zde se zapojila do odbojové skupiny ÚVOD vedenou Josefem Vodseďálkem. Jejím úkolem bylo zadržovat listovní zásilky adresované gestapu. Sama jich zadržela více než 400. Později byla přesunuta do telefonní ústředny, kde zachytávala a předávala důležité zprávy pro účely odbojové činnosti.

Za odbojovou činnost byla gestapem 27. října 1941 zatčena v telefonní ústředně poštovního úřadu v Pardubicích. Byla uvězněna v bývalé Zemské donucovací pracovně v Pardubicích, kde byla podrobena nelidským výslechům a týrání. Jelikož trpěla cukrovkou a denně si musela píchat pět insulinových injekcí, snažila se jí její matka donést na gestapo několik těchto injekcí, ale gestapo tuto předávku neumožnilo. Po čtyřdenním soustavném mučení upadla Marta do trvalého bezvědomí a dne 30. října 1941 za velkých bolestí skonala, aniž kohokoli z odbojové skupiny prozradila. Za hrdinskou vlasteneckou činnost byla Marta vyznamenána prezidentem republiky in memoriam Československým válečným křížem.²⁶⁵

4.2.3 Růžena Vojtěchová

Růžena Vojtěchová se narodila 5. února 1903 v Holicích. Pět let navštěvovala obecnou školu v Holicích, kde také následně pokračovala i na měšťanské škole. Ve svých studiích pokračovala na chrudimském lyceu²⁶⁶ a v Kutné Hoře.²⁶⁷ Učitelskou způsobilost získala v Soběslavi dne

²⁶² *Tamtéž.*

²⁶³ *Tamtéž.*

²⁶⁴ *Tamtéž.*

²⁶⁵ Ladislav CIBULKA, *Marta Exnarová*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 3–4, 1982, s. 58–60.

²⁶⁶ ABS Praha, f. 141–339–15.

²⁶⁷ SOkA Pardubice, f. matrika učitelů N–Ž, č. 31.

28. listopadu 1924.²⁶⁸ V následujících letech vystřídala učitelské pozice v Dolním městě u Světlé nad Sázavou, Mikulovicích a v Pardubicích, kde od 1. října 1928 dostala místo učitelky na obecné dívčí škole na Skřivánku.²⁶⁹ Od 1. září 1931 začala učit na Habrmanově obecné škole ve Svítkově, kde pracovala jen do 30. června 1932, neboť ji trápily zdravotní problémy. 1. července 1932 byla přemístěna na trojtřídní obecnou školu ve Chvojenci.²⁷⁰ Posléze se vydala ještě učit do Ostřešan, Černé za Bory a Pardubiček.²⁷¹

Růžena byla i politicky aktivní. Nejprve byla členkou Státoprávní demokracie, ze které v létě roku 1921 vystoupila.²⁷² Následně 13. června 1928 vstoupila do Československé strany sociálně demokratické.²⁷³ Po zrušení politických stran se stala členkou Národního souručenství, čímž byla ukryta před zájmem nacistických úřadů.²⁷⁴ Zajímala se o Ženskou národní radu, s jejíž činností sympatizovala. S pomocí V. Ducháčkové založila 19. března 1936 Klub ženské národní rady v Pardubicích. Po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava daly tento Klub k dispozici odbojové organizaci PVVZ. Na přelomu let 1939–1940 ji k protinacistickému odboji přivedla M. Horáková, kterou znala již z Ženské národní rady v Praze.²⁷⁵

Růžena zastávala v krajské hierarchii odbojové organizace PVVZ významný post, protože společně s J. Vodsedálkem a Bohumírem Prokopem stála ve vedení celého okresu Pardubice.²⁷⁶ Spolupráce na protinacistickém odboji s M. Horákovou trvala do března roku 1940. Následně začala spolupracovat s Josefem Friedlem, a proto začala Růžena brzy patřit mezi hlavní představitele skupiny PVVZ (ÚVOD). Napomohla ji k tomu i profese učitelky, díky které mohla nasbírat mnoho dalších kontaktů, které se zapojily do odbojové činnosti.²⁷⁷ V Pardubicích se podílela na řízení organizační a zpravodajské činnosti,²⁷⁸ třídila a vyřizovala poštu, někdy působila jako spojka a vyřizovala vzkazy.²⁷⁹ Konec pardubické skupiny je spjat s polovinou října roku 1941. Gestapo zatkl Růženu, V. Ducháčkovou, J. Vodsedálka

²⁶⁸ *Tamtéž.*

²⁶⁹ SOKA Pardubice, f. Okresní školní výbor Pardubice, signatura (dále sign.) učitelka Růžena Vojtěchová (1924–1927), karton (dále kart.) 66.

²⁷⁰ *Tamtéž.*

²⁷¹ *Tamtéž.*

²⁷² Východočeské muzeum Pardubice (dále VM Pardubice), sign. R 357/2a, R 357/2b.

²⁷³ VM Pardubice, sign. R 357/2a.

²⁷⁴ ABS Praha, f. 141–339–8.

²⁷⁵ ABS Praha, f. 141–339–8.

²⁷⁶ *Tamtéž*, f. 141–334–15, přehledná skica odbojové organizace ÚVOD v Pardubickém okrese tak, jak ji vytvořilo gestapo.

²⁷⁷ *Tamtéž*, f. 141–339–8, 141–339–15.

²⁷⁸ *Tamtéž*, f. 141–339–8.

²⁷⁹ *Tamtéž.*

a další osoby. Růžena byla konkrétně zatčena 14. října 1941 v Pardubicích.²⁸⁰ Po zatčení byla převezena do Zemské donucovací pracovny v Pardubicích, kterou gestapo využívalo jako věznici. Zde sečkávaly společně s V. Ducháčkovou asi jeden rok. Výsadku skupiny Silver A a Anthropoid se nedočkaly a neměly možnost se na něm podílet, ale na cele se setkaly s celou řadou žen, které se nějakým způsobem zapojily do odboje a pomoci paravýsadcům. Obě zmiňované ženy nepřestaly být statečné i ve vězení, snažily se zde pomoci ženám ve špatném fyzickém stavu i přesto, že samy za to následně byly trestány.²⁸¹ Růžena byla převezena do vyšetřovací vazby v Drážďanech a dne 27. října 1942 byl na ni vystaven zatykač vinící z toho, že se spolupodílela na přípravách velezrady.²⁸² Po dalších líčeních v Drážďanech a hospitalizacích v nemocnicích z důvodu špatného duševního stavu byla Růžena popravena dne 30. listopadu 1943.²⁸³

4.3 Emilie Bartoňová

Emilie Bartoňová se narodila 20. července roku 1904 v Kolíně (rozená Welzová). Emilie byla vyučenou modistkou, avšak tomuto zaměstnání se nikdy příliš nevěnovala a zůstala jako žena v domácnosti. V květnu roku 1929 se provdala za doktora Josefa Bartoně, s nímž měla dvě děti. Syn Ivan se narodil v roce 1930, dcera Eliška v roce 1931.²⁸⁴

Rodině se v Pardubicích žilo velmi dobře. Dětský lékař J. Bartoň byl ve městě oblíbený a těšil se dobré pověsti. Dcera Eliška vzpomíná, že na jejich zahradě byl dokonce bazén, což v době 30. a 40. let 20. století nebývalo běžné. V rodině se kladl velký důraz na vlastenectví, který nepřerušila ani mobilizace v roce 1938. Především manžel J. Bartoň toužil co nejvíce pomoci své vlasti v období nacistické okupace.

J. Bartoň byl první z rodiny, kdo se zapojil do domácího odboje. Jeho spolupráce s výsadkáři spočívala v tom, že jim dával znamení v případě možnosti prozrazení u nacistických okupantů, umožnil jim ubytování v jejich rodinném domě a v neposlední řadě byl J. Bartoň radioamatér, což vyplývá i z rozhovoru s jeho dcerou Eliškou: „*Vždy byli v místnosti, kde stál rentgen. Pak se mluvilo o tom, že tam byla vysílačka. To jsem nevěděla.*

²⁸⁰ *Tamtéž*, f. 141–332–2.

²⁸¹ Jan ŘEHÁČEK, *Nejen o Josefu Chrbolkovi z Mnětic, ale i o Silver A*, Vlastivědné listy Pardubického kraje 4 (2), 2007, s. 15.

²⁸² ABS Praha, f. 141–339–15.

²⁸³ *Tamtéž*, f. 141–339–19.

²⁸⁴ Pavlína NÝVLTOVÁ, *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček-Tolar, radista desantu Silver A*, Červený Kostelec 2007, s. 50.

Dozvěděla jsem se až z televize, z pořadu Historie, že můj otec byl radioamatér a že snad měl dát tu vysílačku sám do kupy. Stejně tak, že uměl těsnopis. Já to vím z televize.“²⁸⁵ J. Bartoň také díky své zručnosti radioamatéra vytvořil vysílací stanici, která sloužila jako rezerva pro případ poruchy vysílačky Libuše.²⁸⁶ Rodina společně žila v ulici Smilova č. 353. Manžel J. Bartoň využil své medicínské vzdělání ve chvílích, kdy A. Bartoš trpěl kloubovým revmatismem a i v případě, kdy J. Potůčka postihl zápal plic.²⁸⁷

20. června 1942 gestapo vpadlo do domu Bartoňových otevřeným oknem. Oba manželé byli zatčeni a odvezeni k výslechu. Obě děti zůstaly osamoceny v domě, bylo jim Němci řečeno, že mají zůstat doma a nevycházet ven. Emilie byla převezena do donucovací pracovny, manžel J. Bartoň byl zastřelen na Zámečku dne 2. července 1942. Emilie pak byla deportována do koncentračního tábora v Osvětimi, kde 23. prosince 1942 zemřela v plynové komoře.²⁸⁸

4.4 Antonie Bartošová

Antonie Bartošová se narodila 24. března 1896 v rodině vídeňských Čechů (rozena Kuželová). Antonie měla dvě sestry: Annu Vogtovou a Františku Jiráskovou. Syn A. Bartoš se narodil 23. září 1916 ve Vídni.²⁸⁹ Matka ho během dětství zahrnovala blahobytem a všestrannou péčí.²⁹⁰ Až do roku 1926 žila rodina ve Vídni, posléze se přestěhovala do Sezemic u Pardubic. Přestože se rodina odstěhovala daleko od Vídně, vztahy se svou sestrou A. Vogtovou se nezpřetrhaly a byly oběma rodinami udržovány i v době válečného konfliktu.²⁹¹

S manželem a otcem A. Bartoše Adolfem Bartošem, jenž se zpočátku živil jako krejčí, poté jako pekař, žila dlouhé roky v Sezemicích, avšak pak se jejich společná cesta rozdělila. Antonie se se synem přestěhovala do samotného centra v Pardubicích a žili dlouhá léta v Pernerově ulici č. 274.²⁹² Zprávu o tom, že se její syn A. Bartoš vrátil zpět na okupované československé území, ji donesla V. Junková, jeho bývalá spolužačka a snoubenka. Sama

²⁸⁵ Vojtěch ZEMÁNEK, *Eliška Dusilová*, dostupné online (<https://www.pametnaroda.cz/cs/dusilova-eliska-20170109-0>), [citováno k 11. 5. 2022].

²⁸⁶ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 30.

²⁸⁷ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 47.

²⁸⁸ Milan KUDRNA, *Smrt npor. Alfréda Bartoše*, dostupné online (<http://kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/1787-smrt-npor-alfreda-bartose/>), [citováno k 11. 5. 2022].

²⁸⁹ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 33.

²⁹⁰ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozenecského boje pracujících lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 74.

²⁹¹ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2008, s. 28.

²⁹² Miroslav VOSTATEK, *Pardubice a nacistická okupace*, dostupné online (<http://kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/1786-pardubice-a-nacisticka-okupace/>), [citováno k 28. 4. 2022].

Antonie tuto informaci sdělila své sousedce Boženě Ševcové dne 28. prosince 1941.²⁹³ Podporovala svého syna i v těžké době, kdy se léčil v domě Krupkových s těžkým kloubovým revmatismem,²⁹⁴ donášela mu tam dietní jídla a léky.²⁹⁵ Její návštěvy byly velmi nebezpečné, ale Antonie si je nenechala vymluvit. Dokonce svému synovi sháněla v Pardubicích ilegální byt, avšak neúspěšně.²⁹⁶

Z pohledu kontaktů s gestapem je zajímavá cesta Antonie na jaře roku 1942. Antonie odjela navštívit svoji sestru A. Vogtovou do Vídně. Propustku pro tuto cestu získala od člena gestapa, pro kterého Ferdinand Chára, jenž bydlel u Antonie v podnájmu, šil kalhoty. Při zpáteční cestě bylo vykradeno Antonii cestovní zavazadlo, což ji dovedlo k myšlence, že byla sledována.²⁹⁷ Dle výpovědi se od té doby Antonie zcela uzavřela do sebe, z domu vycházela sporadicky. Často byla vyslýchána gestapem, protože její syn A. Bartoš žil v zahraničí. Velice ji trápilo, že její syn má tak těžký život.²⁹⁸ Během výslechů Václava Krupky byla Antonie zmiňována, především z důvodu toho, že se několikrát objevila u Krupků v bytě.²⁹⁹ Antonie byla zatčena 20. června 1942.³⁰⁰ Téhož dne se ještě gestapo dotazovalo na jejího syna a hledalo i jeho fotografie, což se policistům nepodařilo.³⁰¹ Popravena byla 2. července 1942 na Zámečku.³⁰²

4.5 Anna Hájková

Narození Anny Hájkové v žádném pramenu nebylo uvedeno, ani její rodné příjmení. Její životní příběh byl zmíněn pouze ve dvou publikacích – *Heydrichiáda ve východních Čechách* (Jaroslav Žižka) a *Průvodce Silver A* (Pavel Šmejkal). Svůj dům nabízela jako úkryt pro parašutisty J. Potůčka a J. Valčíka. V době svého útěku před gestapem 2. července 1942 sem

²⁹³ Státní oblastní archiv Zámrsk (dále SOA Zámrsk), f. Mimořádný lidový soud (dále MLS) Chrudim, kart. 82, sign. LS 985/46 Hubert Hanauske, Výpověď Boženy Ševcové bez datace, s. 78.

²⁹⁴ SOA Zámrsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 – Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 65–67.

²⁹⁵ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 10.

²⁹⁶ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 115.

²⁹⁷ SOA Zámrsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 67. V. Krupka se zmiňuje o nejasném a neúplně objasněném úkolu. Z. Jelínek hovoří o možnosti přípravy útěku některých parašutistů do Rakouska.

²⁹⁸ SOA Zámrsk, kart. 82, AF Gestapo sbírka, fotokopie spisu MLS Chrudim Lr. 985/46.

²⁹⁹ SOA Zámrsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 75.

³⁰⁰ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 36.

³⁰¹ Národní archiv (dále NA), f. MV-L, sign. C 6178, Odboj na Pardubicku – Zvěřstva nacistů, Opis výpovědi Boženy Ševcové z 28. května 1945, bez stránkování.

³⁰² Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 19.

zamířil J. Potůček. S Annou se dohodl, že na ni počká v lese zvaném Dubinka, který se nacházel kousek od jejího domu. Ve chvíli, kdy mu nesla chléb a mléko, zaslechla z místa výstřel. Od sousedky se posléze dozvěděla, že na místě zasahují četníci, proto se vrátila do svého domu. V Dubince byl J. Potůček objeven četnickým štábním strážmistrem Karlem Půlpánem, který ho zprvu požádal, aby se vzdal. Jelikož se J. Potůček pokusil v této situaci sáhnout pro svou pistolí, K. Půlpán vystřelil a zasáhl J. Potůčka do hlavy, čímž ho ihned usmrtil. Následně se na místo činu dostavil velitel pardubického gestapa Gerhard Clages, aby se přesvědčil, zda mrtvý byl skutečně tím dlouho hledaným mužem.³⁰³ Anna nebyla žádným spolupracovníkem při výsleších prozrazena a druhou světovou válku přežila.³⁰⁴

4.6 Taťána Hladěnová

Taťána Hladěnová se narodila 1. září 1920 v Pardubicích (rozená Vranešičová). Byla dcerou známého pardubického obchodníka a vinárníka Petra Vranešiče.³⁰⁵ Své středoškolské vzdělání absolvovala na pardubickém gymnáziu 22. června 1939 s vykonáním maturitní zkoušky.³⁰⁶ Záhy po svém ukončení středoškolského studia se provdala za Františka Hladěnu, který byl o 17 let starší než ona.³⁰⁷ F. Hladěna byl bývalý závodník a tehdy zástupce Škodovky.³⁰⁸

Stala se především důležitou spojkou mezi A. Bartošem a jeho spolupracovníky.³⁰⁹ Společně s manželem F. Hladěnou na nějaký čas nabídla ubytování ve svém domě A. Bartošovi, jejich dům se nacházel na Třídě Míru č. 108, na kterém byla po válce umístěna pamětní deska připomínající kolemjdoucím jejich hrdinství.^{310, 311} Brzy však došlo k vzájemným neshodám mezi A. Bartošem a F. Hladěnou kvůli osobním záležitostem, a proto A. Bartoš požádal svého bývalého spolužáka V. Krupku, aby mu vyhledal jiný spolehlivý byt.³¹² Vzájemné neshody mezi těmito muži byly způsobeny citovým vzplanutím Taťány a A. Bartoše, jak uvádí značná

³⁰³ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozenického boje pracujících lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 119.

³⁰⁴ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 169.

³⁰⁵ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 21.

³⁰⁶ *Současnost pardubického gymnázia*, Pardubice 2010, s. 91

³⁰⁷ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 21.

³⁰⁸ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 51.

³⁰⁹ Pavlína NÝVLTOVÁ, *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček-Tolar, radista desantu Silver A*, Červený Kostelec 2007, s. 38.

³¹⁰ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 29.

³¹¹ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 21.

³¹² Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 51.

část pramenů i odborné literatury.³¹³ Celou situaci později rozvedla H. Krupková: „*Za pobytu Bartoše u Hladěnu došlo k milostným stykům mezi ním a Táňou Hladěnovou, na což Hladěna a my (tj. Krupkovi) jsme přišli. Vyvrcholilo to velikou hádkou mezi Bartošem a Hladěnou a manžel mne seznámil s tím, že Hladěna jest velmi nebezpečný a mohl by celou věc shodit. Proto bylo dohodnuto, že Bartoš bude bydlet u nás, ale i v pozdější době znovu Hladěna i já přišla jsem na to, že milostný styk udržují dále.*“³¹⁴ U manželů Hladěnových pracovala do příchodu služebná, kterou F. Hladěna na žádost parašutistů propustil. V době, kdy začal být hledán J. Valčík jako číšník Šolc, vyvstala mezi odbojáři obava, že by dotyčná služebná mohla informovat gestapo. Pro jistotu F. Hladěna odešel na gestapo, aby zde ohlásil, že J. Valčíka zná, protože si u něj zakoupil jízdné kolo.³¹⁵ Vypjatá doba si zajisté žádala i své formy odreagování, ale vyostření vztahů mezi A. Bartošem a J. Potůčkem s V. Junkovou, a posléze i Bartošovou ztrátou útočiště u F. Hladěny, kterému byla Táňa nevěrná,³¹⁶ vedlo k neuváženému rozdrolení sítě. Taťána se ke konci března 1942 stala důležitou spojkou mezi Pardubicemi a Prahou.³¹⁷ Taktéž napomáhala se šifrováním zpráv, které byly posílány do londýnského exilu.³¹⁸

Je otázkou, odkud mělo gestapo informace o manželích a případně jejich napojení na Bartošovu skupinu. Oproti Krupkovým byli zatčeni až 20. června 1942. 18. června 1942 byl V. Krupka znovu podroben výslechu a byl mu předložen lístek, na kterém dle jeho slov stálo: „*Přijdu zítra odpoledne ke Krupkům, čekej určitě na mě. Táňa.*“³¹⁹ Gestapo o Hladěnové vědělo v podstatě už zmiňovaného 18. června, ale z důvodů utajení byli Hladěnovi zatčeni až s celou skupinou 20. června 1942. Gestapo zatklo F. Hladěnu již v 6 hodin ráno 20. června 1942, samotnou Táňu až o pár hodin později. Dne 1. července 1942 byla převezena společně s H. Krupkovou do Prahy ke K. H. Frankovi, od nějž dostala nabídku na záchranu života za cenu spolupráce s gestapem, nabídku však odmítla.³²⁰

³¹³ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 6.

³¹⁴ Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 10.

³¹⁵ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 67.

³¹⁶ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Doplněk k protokolu V. Krupky bez datace, s. 285. Tato informace pochází pouze od V. Krupky, z jiných pramenů není potvrzena.

³¹⁷ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 34.

³¹⁸ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 9.

³¹⁹ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 74.

³²⁰ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 42.

Popravena byla 2. července 1942 ve věku 22 let s celou skupinou pardubických spolubojovníků.³²¹ Je zajímavostí, že byla jediná, která ze všech přítomných popravených byla naprosto v normálním stavu, nikde nebyly viditelné známky po zastřelení. Měla pouze jednu střelnou ránu na levé straně srdce. Stopy po nějakém násilí nebyly viditelné.³²²

4.7 Božena Hovorová

Božena Hovorová se narodila 10. března 1888 (rozená Plzáková) v Praze.³²³ Celý život věnovala své domácnosti a rodině. Bydlela v Pardubicích v dnešní ulici Bokova č. 110.³²⁴ Ubytovala několikrát ve svém domě J. Potůčka.³²⁵ 4. dubna 1942 u Boženy J. Potůček ukryl vysílací stanici, následující den ji s pomocí Jaroslava Šorma zkontroloval a provedl nutné opravy.³²⁶ Začátkem června 1942 opět poskytla svůj dům k opravě vysílačky Libuše. Po opravě, tedy po 2–3 dnech, byla Libuše opět vrácena J. Potůčkem do Ležáků.³²⁷

Zatčena byla 26. června 1942 po návratu od své matky v Praze.³²⁸ Popravena byla dne 2. července 1942 s celou skupinou spolupracovníků Silver A.³²⁹

4.8 Emílie Chrbolková

Emílie Chrbolková se narodila 1. ledna 1888. Emílie byla matkou Josefa Chrbolky, který byl taktéž zapojen do odbojové činnosti. V jejich domě byl léčen J. Potůček se zápallem plic a dojížděl za ním doktor J. Bartoň. V domě Chrbolků byla taktéž ukrývána vysílačka Libuše. Jako prvotní úkryt posloužila přepážka v kuchyni. Kvůli větší bezpečnosti pak byla za pomoci místního zedníka vybudována speciální skryš v komíně.³³⁰ Zedník se domníval, že se jednalo o skryš na potravinové zásoby.³³¹

³²¹ *Tamtéž*, s. 21.

³²² Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozenického boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 100.

³²³ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 20.

³²⁴ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 21.

³²⁵ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 29.

³²⁶ Pavlína NÝVLTOVÁ, *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček-Tolar, radista desantu Silver A, Červený Kostelec 2007*, s. 49.

³²⁷ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 35.

³²⁸ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 22.

³²⁹ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 20.

³³⁰ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 116.

³³¹ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 168.

25. června 1942 přijelo zatknout gestapo jejího syna. Následující den a 28. června 1942 se vydala Emílie společně s matkou V. Junkové hledat svého syna, ale bezvýsledně. V pondělí 29. června 1942 gestapo přijelo i pro samotnou Emílii. Zprvu musela vyházet všechno šatstvo ze skříní, rozházet peřiny a vše ve světnici. Následně byla odvezena gestapem do věznice, kam přivedli i jejího syna. V cele se setkala i s R. Vojtěchovou a V. Ducháčkovou. 30. června 1942 naposledy spatřila svého syna J. Chrbolku, který byl zastřelen s ostatními spolupracovníky 2. července 1942. 5. července 1942 ji čekal jeden z nejtěžších výsledků, po kterém měla tělo celé naběhlé, nemohla chodit ani ležet. V dalších dnech si ji gestapo volalo k výslechu mnohem častěji, ve dne i v noci. Dokonce jednoho dne spatřila H. Krupkovou, která byla také označována za vězeňkyni, nicméně tak nevypadala, byla slušně oděna a směla kouřit cigarety. Výslechy pokračovaly i v srpnu 1942, v době, kdy si Emílie všimla šňůrky od županu V. Ducháčkové. 17. srpna 1942 tuto šňůrku využila k pokusu spáchání sebevraždy. Jeden člen gestapa si ji však brzo všiml a sebevraždě zabránil. Následně byl její zdravotní stav zkontrolován lékařem, který nařídil, aby 18. srpna 1942 byla Emílie ustrojena a připravena k odchodu. Byla dopravena na hlavní nádraží v Pardubicích a odtud odjela vlakem do Německého Brodu, kde byla předána do ústavu pro duševně choré.³³² Byla ještě dvakrát předvolána před soud, lékaři ji doporučovali mnohé, ať říká nesmysly a odpovídá na zcela jiné otázky. Několikrát se v ústavu setkala s Františkem Valentou z Mikulovic, jenž se v rámci odboje zapojil do aktivit související s převozem vysílačky Libuše a stejně jako Emílie se pokusil spáchat sebevraždu. 21. srpna 1943 byla Emílie přemístěna do psychiatrické léčebny v pražských Bohnicích, kde ji drželi až do května 1944. 15. května 1944 byla na základě zfalšovaných dokumentů z léčebny propuštěna. Poté se ukrývala u známých v Pardubicích, odkud se přesunula do Bojanova. Díky tomu druhou světovou válku přežila.³³³

4.9 Ludmila Janáčková

Ludmila Janáčková se narodila 6. srpna 1912 (rozená Nováčková). Živila se jako herečka a zpěvačka pardubického divadla. Do odboje se zapojila přes svého manžela J. Janáčka, který se narodil 26. února 1898. J. Janáček byl odborný učitel a čelný funkcionář sociálně demokratické strany v Pardubicích, a především osobní přítel poslance Bohumila Laušmana. U Janáčků v bytě ve Valdštejnově ulici (dnes Havlíčkova) č. 1842 byl ubytován krátce po seskoku v roce 1941 J. Valčík. J. Janáček také obstarával parašutistům falešné občanské

³³² Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozenectvého boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 105–107.

³³³ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 63.

průkazy a do odboje zapojil i svou kolegyni Lidmilu Malou. V bytě manželů Janáčkových byla na 31. prosince 1941 ukryta vysílačka Libuše i další materiál vyzvednutý v místě doskoku. V neděli 4. ledna 1942 se vysílací stanice odsud přemístila do lomu Hluboká u osady Ležáky.³³⁴

Ludmila a J. Janáček byli společně zatknuti 20. června 1942. Po výsleších na pardubickém gestapu byli oba popraveni na Zámečku 2. července 1942.³³⁵

4.10 Františka Jirásková

Františka Jirásková se narodila dne 21. srpna 1898 (rozená Kuželová). Měla ještě dvě další sestry, již zmíněnou A. Bartošovou a A. Vogtovou. Jejím manželem byl Čeněk Jirásek, který se živil jako obuvnický dělník.³³⁶ Žila ve stejném domě jako její sestra A. Bartošová s manželem Č. Jiráskem a Bedřichem Schejbalem, synem z prvního manželství. Ten pro svého bratrance A. Bartoše fungoval jako spojka a hledal i vhodné úkryty pro parašutisty. Všichni byli zatčeni 20. června 1942 a 2. července 1942 na Zámečku zastřeleni.³³⁷ Při svých posledních minutách života křičela: „*Es lebe die Freiheit und Tschechoslowakische Republik!*“³³⁸

4.11 Věra Junková

Věra Junková se narodila 24. června 1917 v Pardubicích v Hronovické ulici č. 492. Její otec zemřel za první světové války, a proto se její matka Emilie (rozená Pištorová) znovu provdala za Adolfa Švarce. Vystudovala pardubickou reálku, kde v roce 1935 maturovala. V roce 1936 absolvovala učitelský stav v Litomyšli. Byla členkou Sokola a od 1. listopadu 1937 učitelskou praktikantkou. Jako praktikantka vykonávala administrativní práce a samostatně vedla prvouku a tělesnou výchovu. V prosinci 1941 byla přeložena na školu v pardubické Klášterní ulici, kde vyučovala německý jazyk.³³⁹ Po svých studiích začala vyučovat v Pardubicích na Starém městě a v Mněticích. Bydlela s rodiči na Studánce, v ulici, která je dnes pojmenována K lesu č. 201.³⁴⁰

³³⁴ *Tamtéž*, s. 45.

³³⁵ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 22.

³³⁶ Miroslav VOSTATEK, *Pardubice a nacistická okupace*, dostupné online (<http://kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/1786-pardubice-a-nacisticka-okupace/>), [citace k 29. 4. 2022].

³³⁷ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 36.

³³⁸ NA, f. ÚŘP-AMV, kart. 47, sign. 114–10–1, Exekuční protokol z 2. července 1942, s. 20. Překlad: *At' žije svoboda a Československá republika!*

³³⁹ Pavlína NÝVLTOVÁ, *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček-Tolar, radista desantu Silver A*, Červený Kostelec 2007, s. 39.

³⁴⁰ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 24.

Dne 29. prosince 1941 večer se A. Bartoš se svým společníkem vypravil do Pardubic,³⁴¹ do městské části Studánka. Tady totiž bydlela Věra, i když její adresa nebyla v instrukcích od B. Laušmana, ale pro velitele výsadku byla natolik známou a důvěryhodnou osobou, že s jejím kontaktováním příliš neváhal.³⁴² Věra byla snoubenkou A. Bartoše, který se na ní obrátil hned po svém seskoku na území protektorátu Čechy a Morava s prosbou o pomoc. Věra proto zařídila bydlení u svých příbuzných (rodiny Kosteleckých) v Hošťalovicích u Heřmanova Městce, s nimiž se A. Bartoš znal již z dřívějška, parašutisté zde přenocovali z 29. na 30. prosince 1941.³⁴³ Věra sem přišla 30. prosince 1941 a následující den byli všichni odvezeni do Pardubic.³⁴⁴ A. Bartoš jí vyprávěl o svých osudech po odchodu z protektorátu a zmínil se také o své nové snoubence v Anglii. Při této schůzce se Věra seznámila s J. Potůčkem, což nezůstalo později bez vlivu na osud skupiny.³⁴⁵

Věra taktéž po nějakou dobu ubytovávala ve svém domě J. Potůčka,³⁴⁶ mezi ní a J. Potůčkem se posléze vyvinul milostný vztah.³⁴⁷ Vypomáhala taktéž jako spojka fungující mezi vysílačkou Libuší a Pardubicemi.³⁴⁸ Navštěvovala J. Potůčka i v Bohdanči a patrně za ním jezdila i do Ležáků. Při těchto cestách nepůsobila jako spojka, ale navštěvovala svého chlapce.³⁴⁹ Právě kvůli Věře se dostával radista J. Potůček do osobních konfliktů se svým velitelem A. Bartošem. Celý spor vyvrcholil v dubnu 1942, kdy oba mladí muži chtěli vyřešit incident za použití zbraní. K tomuto kroku nakonec nikdy nedošlo, ale zcela se už spolu nesmířili nikdy.³⁵⁰

O tom, že byla Libuše v Ležákách ve Švandově mlýně, se dozvěděl gestapo až 21. června 1942, od někoho ze zatčených, snad od Věry.³⁵¹ Ludvík Schulz hovořil o tom, že to byla Věra, kdo přiznal působení J. Potůčka u Švandy v Ležákách. Tuto informaci můžeme považovat za poměrně důvěryhodnou, neboť dvojice Junková-Potůček hrála významnou roli

³⁴¹ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 44.

³⁴² Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2008, s. 28.

³⁴³ *Tamtéž*.

³⁴⁴ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 26.

³⁴⁵ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 44.

³⁴⁶ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 29.

³⁴⁷ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 24.

³⁴⁸ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 30.

³⁴⁹ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 85.

³⁵⁰ Pavlína NÝVLTOVÁ, *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček-Tolar, radista desantu Silver A, Červený Kostelec 2007*, s. 48.

³⁵¹ Archiv Ministerstva vnitra Praha (dále AMV Praha), sign. 302–43–5, s. 2, protokol sepsaný s V. Krupkou na policejním ředitelství Národní bezpečnosti v Pardubicích 8. 5. 1945.

a L. Schulz o této milostné dvojici věděl.³⁵² Je ale i možné, že ani Věra pravé jméno svého milého neznala, nebo ho neprozradila. I kdyby to byla samotná Věra, kdo prozradil Ležáky, nelze se jejímu jednání nikterak divit či jej dokonce odsuzovat. Neustále konfrontace, bití a sebevraždy spolupracovníků se podepsaly na psychické odolnosti všech zatčených.³⁵³

Věra byla zatčena 20. června 1942. Ještě 22. června musela v nemocnici identifikovat tělo mrtvého A. Bartoše.³⁵⁴ Byla popravena 2. července 1942 na Zámečku společně se svým strýcem Antonínem Pištorou.³⁵⁵ Její rodiče Švarcovi byli zatčeni mezi posledními, tedy 7. července 1942.³⁵⁶

4.12 Jana Konvalinková

Jana Konvalinková se narodila 11. dubna 1896. Jana bydlela se svým manželem Bohuslavem Konvalinkou ve stejném domě jako manželé Žváčkovi. Jana tomuto domu dělala správcovou a věděla o všech konspirativních schůzkách u Žváčků.³⁵⁷ Sami manželé Konvalinkovi nabízeli svůj byt k přespávání členů Silver A.³⁵⁸

Byla se svým manželem zatčena 20. června 1942. Její muž byl popraven 2. července 1942 na pardubickém Zámečku, Jana zemřela v koncentračním táboře Flossenburg.³⁵⁹ V jejím případě byla informace na pamětní desce s tím, že zemřela 2. července 1942 na Zámečku, nepravdivá.

4.13 Hana Krupková

Hana Krupková se narodila 31. května 1921 v Chotěboři (rozená Zýková). Její otec Karel Zýka se živil jako vedoucí prodejny Baťa v Novém Bydžově. Roku 1927 se její rodiče rozvedli, a proto se Hana přestěhovala se svojí matkou Marií do Pardubic. V roce 1932 začala studovat zdejší gymnázium. Tentýž rok se její matka znovu provdala za Pavla Švagerku, který pracoval

³⁵² SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 101, sign. LS 998/46 Ludvík Schulz, dotazník bez zvedení data, s. 53.

³⁵³ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2008, s. 157.

³⁵⁴ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 53.

³⁵⁵ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 24.

³⁵⁶ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2008, s. 205.

³⁵⁷ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 24.

³⁵⁸ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 49.

³⁵⁹ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 24.

v Užhorodě. Matka Marie se za ním přestěhovala a Hana zůstala u své babičky v Pardubicích. Studium na gymnáziu nedokončila z důvodu propadnutí z německého jazyka. Byla tedy nucena odejít do čtvrtého ročníku měšťanské školy, poté přešla ještě na dva roky do veřejné obchodní školy v Pardubicích.³⁶⁰ Půl roku studovala na škole „VESNA“, kde se taktéž spřátelila s Taťánou Hladěnovou. Během těchto studií se seznámila i s Václavem Krupkou. V. Krupka byl zaměstnán jako úředník ve Východočeském elektrárenském svazu a pěstoval koníčka lehkou atletiku.³⁶¹ Roku 1940 se za něho jako osmnáctiletá absolventka pardubické obchodní školy provdala.³⁶²

Manželé se ve svých výpovědích neshodují, jak do jejich života zasáhli členové výsadku Silver A. Hana o tom v roce 1952 vyprávěla: „*Asi začátkem ledna 1942 mi sdělil manžel, že jsou zde lidé, kteří k nám přišli ze Západu a ptal se, zdali s nimi má spolupracovat. V případě mého nesouhlasu spolupráci by odmítl. Seznámil mě, že do celé akce byl zapojen František Hladěna a že se u nich ukryvá parašutista Motyčka (A. Bartoš, velitel Silver A).*“³⁶³ V. Krupka na tuto situaci vzpomínal jinak: „*Kolem Vánoc 1941 navštívila manželku její přítelkyně Tatána Hladěnová a mezi jiným jí důvěrně sdělila, že její manžel František Hladěna si přeje se mnou mluvit. Manželka sjednala schůzku na druhý den u nás v bytě. Při setkání mi Hladěna řekl, že má u sebe člověka, který mě zná a přeje si se mnou mluvit. A tak došlo k mému prvnímu setkání s Alfrédem Bartošem. Jeho požadavek se také týkal mé manželky, která by dělala spojkou. Manželka přijala úkol s nadšením, i když jsem ji upozornil na to, co může následovat při vyzrazení.*“³⁶⁴

Hana velmi vypomáhala A. Bartošovi při komunikaci s výsadkem Anthropoid.³⁶⁵ Taktéž se podílela na převozu nových parašutistů z Lázní Bohdaneč do Pardubic k A. Bartošovi.³⁶⁶ Společně s T. Hladěnovou a L. Malou se stala důležitou spojkou mezi Pardubicemi a Prahou.³⁶⁷ Byla vyslána společně s T. Hladěnovou jako spojka za paní Zdeňkou Bočkovou, s níž se měl spojit A. Bartoš, ale napoprvé neuspěly.³⁶⁸ Manžel Z. Bočkové působil

³⁶⁰ Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 7.

³⁶¹ *Tamtéž*, s. 7–8.

³⁶² Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 51.

³⁶³ Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 9.

³⁶⁴ *Tamtéž*.

³⁶⁵ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 29.

³⁶⁶ *Tamtéž*, s. 34.

³⁶⁷ *Tamtéž*.

³⁶⁸ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 76.

na Ministerstvu národní obrany v Londýně.³⁶⁹ Hana se vypravila do Prahy znovu, aby paní Z. Bočkovou přesvědčila o správnosti svého poslání a konečně navázala s Londýnem požadovaný kontakt, nicméně výsledek byl opět bezvýsledný.³⁷⁰ Teprve okolo 10. března 1942 se podařilo Haně navázat styk s Z. Bočkovou, která zajistila A. Bartošovi kontakt u Václava Morávka.³⁷¹

S T. Hladěnovou téměř po celém území protektorátu Čechy a Morava úspěšně plnily nebezpečnou úlohu spojky. Sama Hana o tom vyprávěla: „*Teprve po odchodu Valčíka vykonávala jsem funkci spojky, a to s Prahou, kde byl Valčík ubytován u Moravců, dále do Chýnova u Tábora, kde jsem byla u Kučerů, potom v Lázních Bělohradě, kam jsem jezdila za mužem, který měl knihtiskárnu. Na Moravu k Uherskému Hradišti. Na těchto adresách, které jsem dostala od Bartoše, jsem hledala další parašutisty.*“³⁷² Pro úplnost možno podotknout, že to byla dvojice velice pohledná. Se svou veselou, až bezstarostnou povahou se dobře doplňovaly.³⁷³

Také předávala zprávy J. Potůčkovi od A. Bartoše v době jeho pobytu v Lázních Bohdaneč.³⁷⁴ Takřka každý den jezdila z Pardubic na kole k semtínské dynamitce, a to v době, kdy jedna směna končila a druhá začínala. Tam také přijel J. Potůček, předal došlé telegramy a převzal zprávy poslané A. Bartošem.³⁷⁵ Všechny získané zprávy ve svých rukou soustřeďoval A. Bartoš. Tyto zprávy šifroval sám, nicméně mu někdy během pobytu u Krupkových napomáhala i Hana.³⁷⁶

Hana s manželem V. Krupkou také napomohla A. Bartošovi s tím, že byli platnými pomocníky i co se týče zprostředkování spojení s domácí odbojovou organizací Obec sokolská v odboji, známější pod krycím názvem Jindra.³⁷⁷ Odboji vypomáhala i v době, kdy se u nich

³⁶⁹ Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 11.

³⁷⁰ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 60.

³⁷¹ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozenického boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 85.

³⁷² Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 11.

³⁷³ Miroslav MAĎERA, *O Haně Žikové-Krupkové očima pamětníka*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 5–6, 2000, s. 161.

³⁷⁴ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 8–9.

³⁷⁵ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 85.

³⁷⁶ *Tamtéž*, s. 56.

³⁷⁷ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 81.

léčil A. Bartoš s kloubovým revmatismem a dojížděl k nim pravidelně doktor J. Bartoš, aby mohl nemocnému podávat injekce a předepisovat léky, které Hana obstarávala v lékárně.³⁷⁸

V den atentátu na R. Heydricha byla vyslána A. Bartošem do Prahy. Setkala se zde přímo s J. Valčíkem v bytě Moravcových. J. Valčík byl poněkud skleslý a jeho informace o atentátu povšechné. Nicméně na další informace nemohla čekat, protože začínaly odvetné akce Němců a ona se musela vrátit do Pardubic.³⁷⁹ Po atentátu na R. Heydricha přivezla naléhavou žádost z Prahy, aby A. Bartoš opatřil pro výsadkáře, ukryté v kryptě pražského kostela, bezpečnější úkryt někde mimo Prahu.³⁸⁰ Po Čurdově zradě a výpovědi na pražském gestapu 10. června 1942 se manželé Krupkovi přemístili do Police nad Metují. V jejich bytě v Pardubicích našli pardubičtí gestapáci bojový deník A. Bartoše, z něhož se dozvěděli zbývající informace k dopadení parašutistů, spolupracovníků Silver A či o činnostech, které vykonávali. Mezitím pardubické gestapo společně s pražským zatkl rodiče Hany Švagerkovi. Od paní Švagerkové se po tvrdém výslechu dozvěděli, že manželé Krupkovi odjeli do Police nad Metují, kde se ubytovali v hotelu Pejskar.³⁸¹ 17. června 1942 byli Krupkovi dopadeni v Polici nad Metují a odvezeni k výslechu do Prahy.³⁸² Zatýkáci akce gestapa byla natolik nečekaná, že V. Krupka nestihl použít zbraň, aby, jak uvedl, usmrtil sebe i manželku Hanu.³⁸³

S pomocí Hany byla zorganizována léčka na A. Bartoše, který zatím o zatýkání v Pardubicích nic nevěděl nebo jen málo. Ve své výpovědi Hana uvedla: „[...] *ve středu (17. 6. 1942) a v neděli (21. 6. 1942) mne naložili do auta a odvezli do Pardubic, kde mne vyzvali, abych byla v našem bytě a při příchodu Bartoše ho normálně vyzvala dál. Domnívala jsem se, že Bartoš nepřijde, jelikož také přijít neměl, ale... otevřela jsem v pokoji okno, což bylo pro Bartoše znamení, aby dovnitř nechodil.*“³⁸⁴ 21. června 1942 byla Hana opět odvedena zhruba v 18 hodin do vězení. V bytě Krupkových zůstali pouze dva příslušníci pardubické služebny gestapa. Téhož dne se A. Bartoš vrátil do Pardubic a kolem 19 hodiny šel ke Krupkům.³⁸⁵ Ačkoliv měl vlastní klíče od bytu, dovnitř nešel. Když uviděl v okně neznámé

³⁷⁸ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 82.

³⁷⁹ *Tamtéž*, s. 95.

³⁸⁰ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 35.

³⁸¹ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 121.

³⁸² Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 35–36.

³⁸³ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 74.

³⁸⁴ Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 12.

³⁸⁵ Pavlína NÝVLTOVÁ, *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček-Tolar, radista desantu Silver A, Červený Kostelec 2007*, s. 17.

tváře, otočil se a rychle odcházel. Gestapáci Joseph Krebs a Hubert Hanauske vyběhli na ulici a pronásledovali ho. Došlo k přestřelce a na rohu Sladkovského ulice hlouček německých vojáků zatarasilo A. Bartošovi další možný útěk. A. Bartoš pochopil, že neunikne, a proto raději zvolil smrt vlastní rukou.³⁸⁶ Byl ještě umírající převezen sanitkou do nemocnice, kde byl operován pod přímým dozorem. Když byl ještě naživu, jeho totožnost musely určit V. Junková a snad i jeho matka A. Bartošová. A. Bartoš zemřel v pardubické nemocnici 22. června 1942.³⁸⁷

Během hromadného zatýkání v souvislosti s atentátem na R. Heydricha byla Hana vyslýchána samotným vedoucím pardubického gestapa G. Clagesem. Během vyslýchání bylo Haně nabídnuto, že když dobrovolně potvrdí, na co se jí budou ptát, zachrání si život. Hana na tuto podmínku přistoupila, ale pouze s tím, že zachrání život i svému manželovi.³⁸⁸ Krátce po zatčení se ocitla v kanceláři zpravodajského šéfa gestapa Wilhelma Schultzeho, jehož lidé atentát na R. Heydricha vyšetřovali. O tomto výsledku vypovídala Hana v roce 1952 StB: „Zde se mnou jednal velice slušně. Dal mi přinést jídlo, kávu a cigarety, načež došlo mezi mnou a ním k intimnímu styku, přičemž sliboval moji záchranu a že se pokusí z toho dostat i manžela.“³⁸⁹ a dále se zmiňuje: „Styk ze strany Schultzeho nelze říci, že by byl přímo násilný, jelikož já v tom rovněž viděla možnost jisté úlevy v našem potrestání.“³⁹⁰ Hana byla také převezena kvůli identifikaci těl ke kostelu sv. Cyrila a Metoděje v Praze, kde proběhla akce proti parašutistům.³⁹¹

Poté byla podrobena dalšímu výslechu W. Schultzem, pak byla přes Pankrác odvezena do Pardubic a následně opět na Pankrác. Odtud ji převezli do pardubické Zemské donucovací pracovny, kde pobývala do září 1942. V září 1942 byla odvezena do Terezína do Malé pevnosti, kde se v cele ocitla s rodinnými příslušníky J. Valčíka či M. Horákovou.³⁹² Z Terezína byla v listopadu 1942 převezena na Pankrác do samovazby. Těsně před Vánocemi jí byl nabízen písemný slib spolupráce, aby mohla trávit Vánoce s rodinou. Kriminální sekretář pražské centrály gestapa Fridrich A. Winter jí dal podepsat slib mlčenlivosti a inventář vrácených

³⁸⁶ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, sign. LS 985/46 – Hubert Hanauske.

³⁸⁷ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 126.

³⁸⁸ Miroslav MAĎERA, *O Haně Zikové-Krupkové očima pamětníka*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 5–6, 2000, s. 161.

³⁸⁹ Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 12.

³⁹⁰ Jiří KOTYK, *Dva osudoví muži v životě Hany Krupkové*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 11–12, 2012, s. 314.

³⁹¹ Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 12.

³⁹² *Tamtéž*, s. 13–14.

věcí.³⁹³ Po propuštění si našla podnájem v Praze v Jinonicích, který jí obstaralo gestapo. Stala se zaměstnankyní továrny Walter. Haně bylo F. A. Winterem doporučeno, aby přiměla svého manžela V. Krupku k tomu, aby vstoupil do řad SS, tím by se vyhnul koncentračnímu táboru. Hana se s V. Krupkou osobně setkala v Praze a sdělila mu, že mu v tomto rozhodnutí nemůže pomoci a nechala rozhodnutím na něm.³⁹⁴ V. Krupka jako československý důstojník zvolil koncentrační tábor.

V lednu 1943 byla přímo z pankrácké věznice odvezena ke státnímu tajemníkovi K. H. Frankovi. Jedině on mohl vyjmout ze seznamu některé lidi určené k „vyvraždění.“ Ještě před audiencí byla řádně umyta, slušně oblečena, a dokonce byla zavezena i ke kadeřníkovi.³⁹⁵ Hana ještě uplatnila veškerý vliv na W. Schultzeho, aby adresu tábora přepsal z Mauthausenu na Flossenburg, v němž měl V. Krupka naději přežít. Tlaku Němců byla Hana vystavena až do května 1945.³⁹⁶

Už v den po osvobození 9. května 1945 byla Hana zatčena revolučními gardisty. Její manžel V. Krupka byl zatčen po návratu z koncentračního tábora 29. května 1945.³⁹⁷ Po několika měsících věznění a vyslýchání byla propuštěna 4. prosince 1946 s tím, že jí předvolají k soudu. V. Krupka byl propuštěn 18. listopadu 1946. Společně se setkali v Praze, manžel jí vyčetl nevěru za války, což přiznala, přesto se manželé k sobě vrátili. 3. ledna 1947 byla Hana odsouzena Mimořádným lidovým soudem v Praze za to, že byla konfidentkou gestapa v továrně Walter v letech 1943–1945 k „těžkému žaláři tříletému zostřenému čtvrtletně tvrdým lůžkem.“³⁹⁸ V rozsudku se též uvádělo, že soud Haně snížil trest pod dolní hranici sazby, protože „se snažila o zmenšení zla pomocí některým lidem.“³⁹⁹ Byla odvezena na statek u Běchovic, manžel jí sem dovážel jídlo a cigarety a při jeho třetí návštěvě 26. ledna 1947 s ním otěhotněla. V. Krupka považoval narození dítěte za komplikaci v jeho úsilí dosáhnout rozvodu, který by mu umožnil pokračovat ve vojenské kariéře.⁴⁰⁰ Rozvod manželů proběhl 2. května 1947, syn Pavel se narodil 26. října 1947 ve věznicí na Pankráci. Svůj trest Hana dokončila

³⁹³ *Tamtéž*, s. 14.

³⁹⁴ *Tamtéž*.

³⁹⁵ Jan GAZDÍK, *Hrozil jí plyn, znásilnil ji gestapák a vydírala StB*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 5–6, 2005, s. 139.

³⁹⁶ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 91.

³⁹⁷ Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 17.

³⁹⁸ *Tamtéž*, s. 18.

³⁹⁹ *Tamtéž*.

⁴⁰⁰ *Tamtéž*.

na Pankráci, z vězení vyšla 13. července 1948. V roce 1948 se pokusila o útěk do zahraničí, avšak byla přistižena příslušníky SNB.⁴⁰¹ Ve vazbě jí byla učiněna nabídka ke spolupráci s Stb: „*Jelikož jsem dosud nevěděla, že jsem dostala deset let a myslela jsem, že jsem dostala trest smrti, tak jsem se rozhodla pro spolupráci, čímž jsem se domnívala, že se dostanu ven a uteču.*“ Vázací slib Hana podepsala 17. února 1949.⁴⁰²

S novými dokumenty na jméno Jany Králové získávala i nové úkoly. Krycí jméno „Jarka“ používala až do roku 1961, kdy byla dekonspirována na procházce Prahou se svým bývalým manželem V. Krupkou.⁴⁰³ 17. června 1955 Nejvyšší soud později Hanu rehabilitoval a rozsudek z roku 1948 byl prohlášen za „nezákonný.“ V roce 1968 emigrovala s druhým manželem do Německa. Zemřela 16. dubna 1997 v Puchheimu.⁴⁰⁴

4.14 Lidmila Malá

Lidmila Malá byla narozena dne 27. srpna 1908 v Lánech na Důlku a bydlela v Nerudově ulici v Pardubicích.⁴⁰⁵ V profesním životě působila jako učitelka. V roce 1931 začala učit v Mikulovicích a od 1. září 1939 začala působit na Obecné škole dívčí v Pardubicích.⁴⁰⁶ Byla věřící katolička.⁴⁰⁷

K odbojové činnosti ji přivedl kolega učitel J. Janáček, který ji i seznámil s J. Valčíkem.⁴⁰⁸ „*Valčíka jsem seznámil s učitelkou Lidmilou Malou, bytem Pardubice, u leg. parku, poněvadž chtěli být blízko u nádraží. Učitelka Malá starala se o celé zaopatření a krom toho obstarávala spojení mezi Prahou a mezi celou skupinou ilegální.*“^{409, 410} Parašutistům nabízela k úkrytu a bydlení svůj dům, J. Valčík u ní nocoval v době, kdy byl hoteliér Arnošt Košťál z Veselky předvolán na getapo. Nejčastěji pomáhala J. Valčíkovi při shromažďování

⁴⁰¹ *Tamtéž*, s. 22–23.

⁴⁰² Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 23.

⁴⁰³ Jiří KOTYK, *Dva osudoví muži v životě Hany Krupkové*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 11–12, 2012, s. 316.

⁴⁰⁴ Jan GAZDÍK, *Hrozil jí plyn, znásilnil ji gestapák a vydírala StB*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 5–6, 2005, s. 140.

⁴⁰⁵ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 6.

⁴⁰⁶ *Tamtéž*, s. 26.

⁴⁰⁷ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 239.

⁴⁰⁸ *Tamtéž*, s. 49.

⁴⁰⁹ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 26.

⁴¹⁰ AMV Praha, sign. MV-L, Odboj na Pardubicku – Zvěřstva na nacistů, Výpověď Františka Plůchy, bez datace a stránkování.

a vyhodnocování zpráv, jako spojka jezdila po východních i severovýchodních Čechách, do Prahy a několikrát doprovázela J. Valčíka při jeho cestách na Českomoravskou vrchovinu.⁴¹¹

21. března 1942 se měl sejít V. Morávek s P. Thümmelem, avšak na místě setkání V. Morávek zjistil zradu a snažil se uprchnout. V běhu roztrhal fotografie, které měl na schůzce předat a ukončil svůj život střelou do hlavy. Gestapu V. Morávek unikl, ale samotné fotografie ne. Na jedné z nich bylo z druhé strany použito razítko pardubického fotografa. U fotografa bylo zjištěno, že se konkrétně jedná o číšníka Miloslava Šolce, jenž byl zaměstnán jako číšník v hotelu Veselka. Tato informace byla předána pardubickému gestapu.⁴¹² V polovině března 1942 si povšiml jeden z členů pardubického gestapa nové policejní přihlášky na jméno M. Šolc – číšník na Veselce, ve které se nacházely nedostatky.⁴¹³ A. Košťál na to reagoval informací, že se jedná o syna kavárníka z Ostravy. Jenomže gestapo si tuto informaci ověřilo přímo v Ostravě, kde bylo informováno, že tu žádný kavárník Šolc nežil. A. Košťál tedy ihned kontaktoval Lidmilu s tím, aby J. Valčík co nejrychleji zmizel z města. Lidmila přivedla téhož dne J. Valčíka do Dašic k obuvníkovi Bendovi.⁴¹⁴ J. Valčík se pak několikrát ještě přesunul, avšak 26. března 1942 v doprovodu Lidmily se odebral ke svým příbuzným na Moravu, kde setrval čtrnáct dní. Poté přešel do Prahy na Žižkov k paní Moravcové, u které se scházely další ilegální skupiny. Následně již setrval v Praze a zapojil se zde do dalších akcí.⁴¹⁵ Celá situace v hotelu Veselka byla díky pohotovosti A. Košťála vysvětlena tím, že byl M. Šolc na hodinu z podniku vyhozen z důvodu hrubé nedbalosti.⁴¹⁶

Další odbojářskou činností Lidmily bylo vytváření spojení mezi vysílačkou Libuší a Pardubicemi.⁴¹⁷ Od konce března 1942 se stala společně s H. Krupkovou a T. Hladěnovou důležitou spojkou mezi Pardubicemi a Prahou.⁴¹⁸ Pomáhala J. Valčíkovi ve vyhodnocování jednotlivých zpráv, jako spojka doprovázela J. Valčíka při některých jeho cestách. V Praze často pobývala u rodinu Moravcových, kde sám setrval i J. Valčík.⁴¹⁹

⁴¹¹ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 161.

⁴¹² SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 82, sign. LS 985/46 Hubert Hanauske, s. 6.

⁴¹³ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozenického boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 86.

⁴¹⁴ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 76.

⁴¹⁵ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2008, s. 107.

⁴¹⁶ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 31.

⁴¹⁷ *Tamtéž*, s. 30.

⁴¹⁸ *Tamtéž*, s. 34.

⁴¹⁹ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 80.

Byla poněkud jiným typem ženy, než byly pomocnice A. Bartoše. Od prvního okamžiku si byla vědoma toho, do čeho se svou prací pouští. Sama požádala J. Valčíka o jed, aby v případě svého zatčení jej pozřela.⁴²⁰ Již při zatýkání použili proti ní pracovníci pardubického gestapa nejhrubšího násilí, neboť u ní našli fotografie J. Valčíka. Sama si uvědomovala svoji cenu pro gestapo i tu skutečnost, že nemá jiné vyhlídky než smrt. Jako jedna z mála si uvědomovala, že boj s okupanty nebude lehký a bude zřejmě vyžadovat značné oběti, a to i na lidských životech. Zpráva o hrdinské smrti parašutistů v kostele Karla Boromejského v Praze na ni silně zapůsobila a značně ovlivnila její jednání.⁴²¹

8. května 1942 obdržela od J. Valčíka jed pro všechny případy.⁴²² 20. června 1942 byla zatčena gestapem, avšak při této situaci stihla pozřít jed cyankáli.⁴²³ Než došla z druhého poschodí na dvůr, začal jed účinkovat. Při vstupu do auta, které ji mělo odvézt k výslechu, klesla do bezvědomí. Přivolaný lékař ji našel v kanceláři vězeňského dozoru ve stavu hlubokého bezvědomí, po deseti minutách zemřela.⁴²⁴ Těla Lidmily, J. Potůčka a A. Bartoše byla převezena do patologického ústavu v Praze z příkazu gestapa.⁴²⁵

4.15 Marie Paloušová

Marie Paloušová se narodila 18. června 1897 (rozená Vodhánělová) v Semilech.⁴²⁶ Do odbojové činnosti byla zapojena skrze svého manžela Alvína Palouše, jenž byl majitelem elektrozávodu v Pardubicích. Na základě své zručnosti byl předurčen k technické pomoci radistovi J. Potůčkovi. Marie podporovala svého muže v odbojové práci fyzicky i psychicky. V jejich bytě se konaly porady odbojářů. V době, kdy v jejich okolí začalo gestapo zatýkat spolupracovníky s parašutisty, požádala úředníka Lud'ka Maturu, aby jel do Ležáků varovat J. Potůčka, avšak původně tam měla jet sama Marie.⁴²⁷

⁴²⁰ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozenectvého boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 84.

⁴²¹ *Tamtéž*, s. 102–103.

⁴²² Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 26.

⁴²³ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 36.

⁴²⁴ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 123.

⁴²⁵ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozenectvého boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 101.

⁴²⁶ Jiří KOTYK, *Odbojová činnost manželů Alvína a Marie Paloušových (k 120. výročí narození A. Palouše)*, dostupné online (<http://kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/2219-odbojova-cinnost-manzela-alvina-a-marie-palousovyh-k-120-vyroci-narozeni-a-palouse/>), [citováno k 5. 5. 2022].

⁴²⁷ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 122.

Ještě před svým zatčením odvážela lepší věci ke své matce do Jičína, své sousedce věnovala elektrickou pračku.⁴²⁸ Avšak nakonec byla společně s manželem zatčena 20. června 1942,⁴²⁹ její manžel se ještě pokusil neúspěšně spáchat sebevraždu.⁴³⁰ Na manželech Paloušových byla také využita metoda citového nátlaku konfrontace rodinnými příslušníky. Při vyslýchání A. Palouše bylo Marii přikázáno, aby se postavila za svého muže a mluvila na něj. Sám se ale otočit nesměl.⁴³¹ Sešli se až na pardubickém Zámečku, kde byli oba popraveni 2. července 1942.⁴³²

4.16 Františka Pelikánová

Františka Pelikánová se narodila 4. srpna 1892 (rozená Ouřecká). Žila společně se svojí rodinou v Ležákách. Františka se do odbojové činnosti zapojila pomocí s ukrýváním vysílačky Libuše. Po nacistických razích v Ležákách byla zatčena v červnu roku 1942. Po krátkém věznění v pardubické donucovací pracovně byla převezena do Malé pevnosti v Terezíně, odkud odešla 4. listopadu 1942 s transportem do koncentračního tábora. Zemřela 24. prosince 1942 v Osvětimi.⁴³³

Její manžel F. Pelikán byl krátce před polednem 22. června 1942 na rozkaz gestapa zatčen četníky z Chrudimi, protože měl úzké vazby na ležácký mlýn. Po čtyřech měsících v Pardubicích byl odvezen do Terezína a následně deportován do Buchenwaldu. Zde se 11. dubna 1945 dočkal osvobození. Po konci druhé světové války se spolu se synem Václavem Pelikánem staral o vnučky Jarmilu a Marii Štulíkovy, které se jako jediné děti z Ležáků vrátily domů. Zemřel 9. října 1954.⁴³⁴

4.17 Marie Štulíková

Marie Štulíková se narodila 14. června 1920 (rozená Pelikánová). V době zatýkání byla Marie u svých rodičů Františky a Františka Pelikánových a byla taktéž v pátém měsíci těhotenství.

⁴²⁸ Jiří KOTYK, *Odbojová činnost manželů Alvína a Marie Paloušových (k 120. výročí narození A. Palouše)*, dostupné online (<http://kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/2219-odbojova-cinnost-manzelu-alvina-a-marie-palousovykh-k-120-vyroci-narozeni-a-palouse/>), [citováno k 5. 5. 2022].

⁴²⁹ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 36.

⁴³⁰ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 37.

⁴³¹ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2008, s. 207.

⁴³² Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 27.

⁴³³ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2008, s. 211.

⁴³⁴ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 99.

Po několika týdnech věznění v Pardubicích byla odeslána do terezínské Malé pevnosti a následně počátkem listopadu 1942 do koncentračního tábora Osvětim, kde jako číslo 24 240 zemřela 17. ledna 1943.⁴³⁵ Její manžel Josef Štulík byl švagrem mlynáře Jindřicha Švandy, u něhož byla v ležáckém mlýně ukryta vysílačka Libuše.

V pondělí 22. června 1942 se J. Štulík dobrovolně vydal do rukou gestapa poté, co mu Němci vyhrožovali vypálením vesnice Včelákov jako v případě Lidic.⁴³⁶ Zemřel 2. července 1942 na popravisti na Zámečku.⁴³⁷ Dcery Marie a J. Štulíkových Jarmila a Marie byly vybrány jako jediné z ležáckých dětí k poněmčení, všechny ostatní děti musely zahynout bezprostředně po 25. červenci 1942, neboť to je datum předání z tábora lodžskému gestapu.⁴³⁸ Po válce byl vypátrán jejich pobyt a obě děvčata byla vrácena svému dědečkovi F. Pelikánovi do Včelákova.⁴³⁹

4.18 Růžena Štulíková

Růžena Štulíková se narodila 1. září 1883 (rozená Janoušková), byla matkou Josefa Štulíka a Františky Švandové. Jako další ležácká žena se podílela na ukrývání vysílačky Libuše. Byla zatčena 22. června 1942, následně vězněna v Pardubicích,⁴⁴⁰ odkud byla převezena do Terezína a poté do Osvětimi, kde zemřela 21. prosince 1942.⁴⁴¹

4.19 Františka Švandová

Františka Švandová se narodila 4. října 1909 (rozená Štulíková). Byla zatčena gestapem 21. června 1942. Její manžel byl Jindřich Švanda, mlynář Švandova mlýna.⁴⁴² Oba se zapojili do odbojové činnosti například tím, že ubytovávali u sebe v domě J. Potůčka. Jak vyplývá z výpovědi Jana Pavliše, J. Potůček začínal pobývat ve Švandově mlýně zhruba od poloviny února 1942.⁴⁴³ Byla spolu s manželem zastřelena 2. července 1942.

⁴³⁵ *Tamtéž*, s. 100.

⁴³⁶ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozenického boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 110.

⁴³⁷ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 98.

⁴³⁸ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2008, s. 196.

⁴³⁹ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 132–133.

⁴⁴⁰ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 120.

⁴⁴¹ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2008, s. 212.

⁴⁴² Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 118.

⁴⁴³ AMV, sign. 309–6–3, Výpověď Jana Pavliše z 26. dubna 1947, s. 655.

4.20 Anna Vašková

Anna Vašková se narodila 3. července 1919 (rozená Hromádková). Její rodiče vlastnili velké hospodářství, zemědělsky jedno z největších v obci Medlešice. Za Jindřicha Vaška se vdala 6. září roku 1941 v kostele sv. Václava v Mikulovicích. Následně se manželský pár přestěhoval do Medlešic č. 41. Její manžel J. Vaško se znal s A. Bartošem z dob působení v armádě a na základě toho se rychle zapojil do protinacistického odboje. J. Vaško jako správce lomu Hluboká u osady Ležáky nabídl A. Bartošovi ukrýt pro vysílačku Libuše.⁴⁴⁴

J. Vaško byl zatčen 20. června 1942 a zastřelen na pardubickém Zámečku 2. července 1942. J. Vaško byl statečný až do poslední chvíle, poněvadž při příchodu na popraviště řekl: „*Nechci zavázat oči, ať vidím svoje vrahy!*“⁴⁴⁵ Anna byla zatčena ve stejný den jako její manžel, nicméně v době svého zatčení byla těhotná, takže nebyla poslána na pardubické popraviště. 28. června 1942 Anna porodila dvojčata Petra a Pavla, bylo štěstím, že Anna nebyla ihned popravena, případně zadržena opět po svém porodu v nemocnici. Konec války dožila u svých rodičů v Medlešicích v ilegálním úkrytu. Po válce se Anna se svými dětmi přestěhovala do Chrudimi, kde dostala byt v ulici Víta Nejedlého č. 688. Pracovala až do doby svého odchodu do důchodu v pardubické Tesle. Anna zemřela 16. září 1996, o dva roky později, než její synové Petr a Pavel, kteří zemřeli na následky dopravní nehody.⁴⁴⁶

4.21 Anna Žváčková

Anna Žváčková zvaná Aja se narodila 5. října 1905 (rozená Horká) v Rosicích nad Labem. Aja již měla mnoho společenských kontaktů z období první republiky díky své ochotnické zkušenosti z divadla. Aja byla členkou výboru Spolku divadelních ochotníků, kde byla 3. ledna 1933 zvolena jednatelkou a zůstala jí až do roku 1942.⁴⁴⁷ Jako herečka inspirovala Karla Krpatu k vytvoření postavy punčochářky Kostíkové ve hře Mistr ostrého meče, s níž herečka slavila 8. března 1940 svůj největší divadelní úspěch.⁴⁴⁸ Byla provdána za právníka Vladimíra Žváčka,

⁴⁴⁴ Vlastislav SMUTNÝ, *Jindřich Vaško z Medlešic*, dostupné online (http://www.kraj.kppardubicka.cz/stranky/cti-prispevky.php?id=Jindrich_Vasko_z_Medlesic), [citováno 6. 5. 2022].

⁴⁴⁵ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 128.

⁴⁴⁶ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. č. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Anny Vaškové z 6. srpna 1945, s. 52.

⁴⁴⁷ Jiří KOTYK, *Odbojová činnost manželů Alvína a Marie Paloušových (k 120. výročí narození A. Palouše)*, dostupné online (<http://kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/2219-odbojova-cinnost-manzelu-alvina-a-marie-palousovyh-k-120-vyroci-narozeni-a-palouse/>), [citováno k 5. 5. 2022].

⁴⁴⁸ Karla JARÁ, *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939–květen 1945)*, Pardubice 2012, s. 25.

který se do odbojové činnosti nijak nezapojoval, avšak věděl o ní a souhlasil s ilegální pomocí své ženy.⁴⁴⁹ Společně žili v domě ve Sladkovského ulici č. 667. A právě zde bylo na jaře 1942 jedno z významných center podpory, kde se parašutisté stýkali s dalšími odbojáři a nepravidelně zde přespávali.⁴⁵⁰

V rámci své odbojářské činnosti napomáhala opatřit falešné úřední listiny jako občanské průkazy, křestní a domovské listy, pracovní knížky či policejní přihlášky.⁴⁵¹ Prostřednictvím Aji k tomuto falšování napomohli zaměstnanci městského a okresního úřadu v Pardubicích, především Stanislav Polák, Josef Klepáč, Josef Tichý a Antonín Pfeifer.⁴⁵² Z tohoto důvodu byla nejčastěji v kontaktu s Luděkem Maturou ze Svítkova, jenž působil jako úředník na městském úřadě.⁴⁵³

20. června 1942 byla zatčena gestapem.⁴⁵⁴ Byla popravena během heydrichiády 2. července 1942 na pardubickém Zámečku společně se svým manželem. Cestou na popraviště doslova křičela: „*Vy vrazi českého národa! Ať žije Beneš!*“⁴⁵⁵ či jen ve zkrácené formě „*Ihr Mörder!*“⁴⁵⁶

⁴⁴⁹ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 24.

⁴⁵⁰ Pavel ŠMEJKAL, *Průvodce Silver A*, Praha 2018, s. 49.

⁴⁵¹ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 28.

⁴⁵² Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 50.

⁴⁵³ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 24.

⁴⁵⁴ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 36.

⁴⁵⁵ AMV, sign. 325–4–1, Protokol vyšetřovatele, s. 129.

⁴⁵⁶ *Tamtéž*. Překlad: *Vy vrazi!*

Závěr

Atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha můžeme považovat za záležitost českého národa, a to nejenom v tom, že atentát provedli příslušníci obou národů Československé republiky Jan Kubiš a Josef Gabčík, ale že český lid ve své rozhodující většině atentát schvaloval a atentátníkům všestranně pomáhal. Významně se na této pomoci parašutistům podílely i ženy z okresů Pardubic a Chrudimi.

Na základě analýzy primárních pramenů a odborné literatury, jež se specializuje na tuto regionální problematiku, bylo zjištěno hned několik činností, kterými pardubické a chrudimské ženy přispěly pomoci parašutistům výsadek Anthropoid a Silver A. V nejčastějších případech se jednalo o nabídnutí vlastních bytových a domovních prostorů buď k přenocování, nebo i k celkovému bydlení. S tím také souviselo sehnání nezbytných potravin pro sebe, ale také pro odbojáře ze zahraničí, což v době druhé světové války nebylo vůbec jednoduché. Důležitá byla také pomoc prostřednictvím zdravotnického materiálu a léků, příkladem toho je Antonie Bartošová, která sháněla léky pro svého syna v době, kdy trpěl těžkým kloubovým revmatismem⁴⁵⁷ či Hana Krupková, která sháněla léky předepsané Josefem Bartoněm pro taktéž Alfréda Bartoše.⁴⁵⁸ V případě Anny Žváčkové je nutné připomenout, že se ženy podílely také na falšování úředních listin, jako občanských průkazů, křestních a domovských listů, pracovních knížek či policejních přihlášek. Podstatné bylo i to, že ženy nabídly své obydlí nejen k ukrytí parašutistů a jiných odbojářů, ale také pro vysílačku Libuši, jež potřebovala několikrát za svoji vysílací činnost opravit.

Klíčovou činností odbojářek bylo zajištění komunikace se zbytkem výsadek jak v Praze, tak i po celém území protektorátu Čechy a Morava. Hlavními spojkami z Pardubic byly Hana Krupková, Taťána Hladěnová, Lidmila Malá a Věra Junková. Hana Krupková předávala zprávy Jiřímu Potůčkovi od Alfréda Bartoše v době jeho pobytu v Lázních Bohdaneč.⁴⁵⁹ Takřka každý den jezdila z Pardubic na kole k semtínské dynamitce, a to v době, kdy jedna směna končila a druhá začínala. Tam také přijel Jiří Potůček, předal došlé telegramy a převzal zprávy poslané Alfrédem Bartošem.⁴⁶⁰ Byla taktéž vysílána společně s Taťánou Hladěnovou jako spojka za paní

⁴⁵⁷ SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 – Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 65–67.

⁴⁵⁸ *Tamtéž*, s. 82.

⁴⁵⁹ Radovan BROŽ – Jiří ŠTĚPÁNEK – Jiří KOTYK, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012, s. 8–9.

⁴⁶⁰ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 85.

Zdeňkou Bočkovou, která jim měla zajistit kontakt u Václava Morávka. Teprve okolo 10. března 1942 a po několika návštěvách se podařilo Haně navázat styk se Zdeňkou Bočkovou, která tento kontakt zajistila Alfrédu Bartošovi.⁴⁶¹ Hana také napomohla Alfrédu Bartošovi se zprostředkováním spojení s domácí odbojovou organizací Obec sokolská v odboji, známější pod krycím názvem Jindra.⁴⁶² Hana Krupková společně s Taťánou Hladěnovou fungovaly i jako šifrantky a napomáhaly tím Alfrédu Bartošovi posílat zprávy londýnskému exilu. V případě Věry Junkové se jednalo o zprostředkování kontaktu mezi vysílačkou Libuší a Pardubicemi.⁴⁶³ Především ona nejvíce spolupracovala s Jiřím Potůčkem, jehož hlavní odbojářskou náplní byla starost o vysílačku Libuši. Co se týče Lidmily Malé, ta se do odbojářské činnosti zapojila především jako spojka fungující mezi Pardubicemi a vysílačkou Libuší,⁴⁶⁴ od konce března 1942 pak mezi Pardubicemi a Prahou.⁴⁶⁵ Pomáhala Josefu Valčíkovi ve vyhodnocování jednotlivých zpráv, jezdila jako spojka zejména do Prahy a doprovázela Josefa Valčíka při některých jeho cestách. V Praze často pobývala u rodiny Moravcových.⁴⁶⁶

Při hodnocení postav a osobností spolupracujících s výsadkem Silver A přežívá stále rozpačité hodnocení manželů Krupkových. Ač je prokázáno, že parašutisty zradil jejich kolega Karel Čurda, někteří aktéři tehdejších událostí stále naznačují, že zrádcovskou roli mohli sehrát i manželé Krupkovi, kteří přežili heydrichiádu i celou druhou světovou válku. Avšak Hana a Václav Krupkovi toto tvrzení ve svých výpovědích zcela odmítají, jejich odpůrci kromě několika nepatrných indicií nedisponují žádnými důkazy o jejich faktické vině.

Ležácké ženy byly zastřeleny společně s muži na základě příkazu, který byl domluven na poradě Waltera Lehneho, Waltera Krögera, Hanse U. Geschkeho a Karla H. Franka a zněl následovně: „[...] *Ležáky mit dem Boden gleichmachen, Männer und Frauen erschiessen und Kinder wegschleppen* [...]“⁴⁶⁷ Nacisté chtěli zvolit tvrdší postup než v Lidicích, kde byli postříleni jen muži, ženy byly poslány do koncentračních táborů, a také to, že ležácké ženy se vědomě účastnily ilegální činnosti a věděly o existenci vysílačky Libuše v nedalekém lomu Hluboká, kde se i ukrýval sám parašutista Jiří Potůček.⁴⁶⁸ Je otázkou, proč Františka

⁴⁶¹ Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozeneckého boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967, s. 85.

⁴⁶² SOA Zámorsk, f. MLS Chrudim, kart. 98, sign. LS 61/48 Václav a Hana Krupkovi, Výpověď Václava Krupky z 8. srpna 1945, s. 81.

⁴⁶³ Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček*, Pardubice 1989, s. 30.

⁴⁶⁴ *Tamtéž*.

⁴⁶⁵ *Tamtéž*, s. 34.

⁴⁶⁶ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 80.

⁴⁶⁷ Překlad: „*Ležáky srovnat se zemí, muže a ženy zastřelit, děti odvléci*.“

⁴⁶⁸ Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. 130.

Pelikánová, Marie Štůlíková či staří rodiče Štůlíkovi byli poslání do koncentračních táborů, avšak k zodpovězení těchto otázek se nezachovaly žádné písemné prameny.⁴⁶⁹

Na základě analýzy archivních pramenů a odborné literatury se pardubické a ležácké odbojáčky zapojily do odbojové činnosti více s výsadkem Silver A než s výsadkem Antropoid. Důvodem tohoto tvrzení je regionální působení těchto výsadek. Silver A a jeho členové působili více v Pardubicích a okolí Ležáků, naproti tomu parašutisté Anthropoidu v Praze. Přesto se našly tři ženy, které se dostaly do kontaktu s výsadkem Anthropoid, jmenovitě se jedná o Hanu Krupkovou, Taťánu Hladěnovou a Lidmilu Malou. Všechny tři jmenované byly velmi agilními spojkami, zprostředkovávaly kontakt mezi Prahou a Pardubicemi, komunikovaly s rodinou Moravcových, kteří byli spolupracovníky parašutistů Anthropoid. Lidmila Malá dokonce byla věrnou osobou Jiřího Valčíka, který se posléze k této skupině přidal.

⁴⁶⁹ Vojtěch KYNCL, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2008, s. 215.

Seznam použité literatury

Archivní prameny

Archiv bezpečnostní složek Praha

Archiv Ministerstva vnitra Praha

Národní archiv

Státní oblastní archiv Zámorsk

Státní okresní archiv Pardubice

Východočeské muzeum Pardubice

Odborná literatura

ALBRIGHTOVÁ, Madeleine, *Pražská zima: osobní příběh o paměti, Československu a válce (1937–1948)*, Praha 2012.

AMORT, Čestmír, *Heydrichiáda*, Praha 1965.

ANDREJS, Jaroslav, *Smrt boha smrti*, Brno 2008.

BEDNAŘÍK, Petr – JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*, Praha 2019.

BENEŠ, Edvard, *Šest let exilu a druhé světové války*, Praha 1946.

BRANDES, Detlef, *Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 2000.

BROŽ, Radovan – ŠTĚPÁNEK, Jiří – KOTYK, Jiří, *Silver A a heydrichiáda na Pardubicku, 70. let*, Pardubice 2012.

BRYANT, Chad, *Praha v černém: nacistická vláda a český nacionalismus*, Praha 2012.

BURIAN, Michal – KNÍŽEK, Aleš – RAJLICH, Jiří – STEHLÍK, Eduard, *Atentát: operace Anthropoid 1941–1942*, Praha 2002.

ČAPKA, František, *Dokumenty a materiály k národním dějinám 1918–1945*, Brno 2003.

ČEJKA, Eduard, *Československý odboj na Západě (1939-1945)*, Praha 1997.

ČELOVSKÝ, Boris (ed.), *So oder so: řešení české otázky podle německých dokumentů 1933–1945*, Ostrava 1995.

ČERNÝ, Karel, *Muži z londýnského vydání*, Polnička 2007.

DAVID, Petr – SOUKUP, Vladimír, *Velká turistická encyklopedie: Pardubický kraj*, Praha 2011.

DESCHNER, Günther, *Reinhard Heydrich: architekt totální moci*, Praha 2002.

FRAJDL, Jiří, *Protectorát Čechy a Morava 1939–1945*, Moravská Třebová 1993.

GEBHART, Jan, *Nacistická okupace a počátky české domácí rezistence*, in: *Okupace, kolaborace, retribuice*, (edds.) I. Pejčoch, Praha 2010, s. 67–83.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan, *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan, *Druhá republika 1938–1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha 2004.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan, *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek XVa, Litomyšl 2006.

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan, *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek XVb, Praha 2007.

GERWARTH, Robert, *Reinhard Heydrich – Hitlerův Kat*, Praha 2012.

HLAVAČKA, Milan, *Okresní samospráva jako představitelka venkovských elitních sborů a její vliv na formování české občanské společnosti v Čechách do první světové války*, in: *Občanské elity a obecní samospráva 1848–1948*, edd. L. Fasora, J. Hanuš, J. Malíř, Brno 2006, s. 174–188.

HYNDRÁKOVÁ, Anna – MACHATKOVÁ, Raisa – MILOTOVÁ, Jaroslava (eds.), *Denní rozkazy rady starších a Sdělení židovské samosprávy terezín 1941–1945*, Praha 2003.

IVANOV, Miroslav, *Atentát na Reinharda Heydricha*, Praha 2008.

JARÁ, Karla, *Všední život na Pardubicku v období nacistické okupace a druhé světové války: (15.3.1939–květen 1945)*, Pardubice 2012.

JELÍNEK, Zdeněk, *Operace Silver A*, Praha 2010.

- JENŠÍK, Miloslav, *Heydrich kontra Anthropoid: známe celou pravdu?*, Praha 2011.
- JIČÍNSKÝ, Karel, *Zámeček. Historie Národního odboje za heydrichiády na Pardubicku*, Pardubice 1982.
- JIČÍNSKÝ, Karel, *Zámeček*, Pardubice 1989.
- KLAUS, Alois – FLORIÁN, Čeněk – KUDRNA, Karel, *Chrudimsko a Nasavrcko IV: Prehistorie a historie obcí na Chrudimsku*, Chrudim 1926.
- KLEČACKÝ, Martin a kol., *Slovní představitelů politické správy v Čechách v letech 1849–1918*, Praha 2020.
- KLIMEŠ, Jindřich – DOSOUDIL, František – SNÁŠELOVÁ, Ludmila, *Cesta k socialistické přítomnosti pardubického okresu 1939-1945*, Pardubice 1985.
- KLUČINA, Petr a kol., *Vojenské dějiny Československa 1939–1945*, IV. díl, Praha 1988.
- KMOCH, Pavel, *Operace Anthropoid: epilog*, Praha 2018.
- KOBETIČ, Pavel – ŠULC, Ivo – BOČEK, Petr – PAVLÍK, Tomáš, *Chrudim: vlastivědná encyklopedie*, Praha 2005.
- KOKOŠKA, Stanislav, *Obrana národa v dokumentech 1939–1942*, Praha 2017.
- KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr, *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.
- KOTYK, Jiří, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011.
- KROFTA, Kamil, *Dějiny československé*, Praha 1947.
- KROFTA, Kamil, *Malé dějiny československé*, Praha 1947.
- KŘEN, Jan, *Dvě století střední Evropy*, Praha 2005.
- KUBÁNEK, Petr, *Dal signál k atentátu na Heydricha*, Uherské Hradiště 1993.
- KUDRNA, Ladislav, *Odhodláni bojovat: vlastenectví československých letcův průběhu druhé světové války na pozadí válečných a politických událostí*, Praha 2010.

- KUKLÍK, Jan, *Londýnský exil a obnova československého státu 1938–1945*, Praha 1998.
- KYNCL, Vojtěch, *Ležáky: obyčejná vesnice, Silver A a pardubické gestapo v zrcadle heydrichiády*, Pelhřimov 2009.
- LÁNÍČEK, Jan, *Ve stínu šoa: československá exilová vláda a Židé během druhé světové války a po ní*, Praha 2018.
- LECAINE, Agnew Hugh, *Češi a země Koruny české*, Praha 2008.
- MACEK, Pavel, *Dějiny policie a četnictva III.: Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939–1945)*, Praha 2001.
- MARŠÁLEK, Pavel, *Protektorát Čechy a Morava: státoprávní a politické aspekty nacistického okupačního režimu v českých zemích 1939–1945*, Praha 2002.
- NEDVĚDICKÝ, Kamil, *Mezinárodněprávní souvislosti atentátu na Heydricha*, in: *Válečný rok 1942 v Protektorátu Čechy a Morava a v okupované Evropě*, ed. P. Zeman, Praha 2013, s. 148–158.
- MICHLOVÁ, Marie, *Protektorát: aneb česká každodennost 1939–1945*, Řitka 2012.
- NÁLEVKA, Vladimír, *Druhá světová válka*, Praha 2003.
- NĚMEČEK, Josef, *II. odboj 1939–1945 v okrese Chrudim*, Chrudim 2007.
- NĚMEČEK, Jan – KUKLÍK, Jan – NOVÁČKOVÁ, Helena – ŠTOVÍČEK, Ivan, *Dokumenty československé zahraniční politiky: od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939–1940*, Praha 2002.
- NĚMEČEK, Jan, *Soumrak a úsvit československé diplomacie: 15. březen 1939 a československé zastupitelské úřady*, Praha 2008.
- NÝVLTOVÁ, Pavlína, *Příběh odvahy a zrady: Jiří Potůček – Tolar, radista desantu SILVER A*, Červený Kostelec 2007.
- PASÁK, Tomáš, *JUDr. Emil Hácha (1938–1945)*, Praha 1997.
- PIŠTORA, Antonín, *Kulturní novověk Pardubic*, in: *Pardubice: k 600. letům Pardubic*, ed. V. Zdeněk, Praha 1940, s. 93–98.

- PROCHÁZKA, Ivan, *A královskou korunu měly*, Praha 2016.
- SAKAŘ, Josef, *Dějiny Pardubic nad Labem*, I. díl, Pardubice 1920.
- SEEMANN, Richard, *Cesta do Wannsee: konečné řešení takzvané židovské otázky a germanizace českých zemí*, Středokluky 2008.
- SEIBT, Ferdinand, *Německo a Češi*, Praha 1996.
- SLEJŠKA, Ivan, *...z historie města Chrudimě*, Chrudim 1998.
- Současnost pardubického gymnázia*, Pardubice 2010.
- SOUKUPOVÁ, Eva, *Kulturní poměry Chrudimě a její hudební život v průběhu 19. století*, in: *Kulturní Chrudim minulosti a současnosti*, ed. J. Doubravová, Chrudim 1999, s. 68–81.
- STEHLÍK, Eduard, *Jan Kubiš: nezastaví mne ani to nejhorší...*, Polnička 2017.
- SÝS, Karel, *Akce Heydrich: příliš mnoho otazníků*, Mnichovice 2008.
- ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Sáša, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2 1267–1283*, Praha 1981.
- ŠEBEK, František a kol., *Dějiny Pardubic*, I. díl, Pardubice 1989.
- ŠMEJKAL, Pavel, *Průvodce Silver A*, Praha 2018.
- ŠOLC, Jiří, *Přijdeme za svítání*, Praha 2005.
- ŠUSTEK, Vojtěch, *Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv. protektorátu Čechy a Morava*, svazek I, Praha 2012.
- TIGRID, Pavel – TOMEK, Prokop (ed.), *Volá Londýn: ze zákulisí československého vysílání z Londýna*, Praha 2017.
- VÁVROVÁ, Milada, *Vojáci v sukních*, Jihlava 2001.
- ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica, *Ženy v čs. armáde v letech 1939-1945*, in: *Statečné ženy, o kterých se málo ví*, ed. Š. Helmichová, Praha 2003, s. 9–23.
- ŽEMLA, Václav, *Příčiny hudebního rozvoje v Chrudimi ve 2. polovině 19. století*, in: *Kulturní Chrudim minulosti a současnosti*, ed. J. Doubravová, Chrudim 1999, s. 55–67.

ŽIŽKA, Jaroslav, *Heydrichiáda ve východních Čechách: příspěvek osvobozeneckého boje pracujícího lidu východních Čech proti fašistickým okupantům 1941–1942*, Pardubice 1967.

Odborná periodika

BIČÍK, Zdeněk, *Letecké nálety na Pardubice v roce 1944*, Východočeský sborník historický 1, 1991, s. 187–196.

CIBULKA, Ladislav, *Marta Exnarová*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 3–4, 1982, s. 58–60.

GAZDÍK, Jan, *Hrozil jí plyn, znásilnil ji gestapák a vydírala StB*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 5–6, 2005, s. 138–140.

JELÍNEK, Zdeněk, *K problematice Atentátu na Heydricha*, Historie a vojenství 40, 1991, s. 65–101.

KOTYK, Jiří, *Dva osudoví muži v životě Hany Krupkové*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 11–12, 2012, s. 313–321.

MAĐERA, Miroslav, *O Haně Zikové-Krupkové očima pamětníka*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 5–6, 2000, s. 160–162.

NĚMEČEK, Jan, *Libuše volá Londýn I.*, Východočeský sborník historický 3, 1993, s. 299–351.

NĚMEČEK, Jan, *Pardubice za nacistické okupace*, Východočeský sborník historický 29, 2016, s. 161–187.

NOVOTNÝ, René, *Nacistická národnostní politika na Pardubicku v letech 1939–1945*, Východočeský sborník historický 24, 2013, s. 169–217.

STEHLÍK, Eduard, *SOE příprava atentátu na Reinharda Heydricha*, Paměť a dějiny VI (2), 2012, s. 3–15.

ŘEHÁČEK, Jan, *Nejen o Josefu Chrbolkovi z Mnětic, ale i o Silver A*, Vlastivědné listy Pardubického kraje 4 (2), 2007, s. 11–15.

Internetové zdroje

ČVANČARA, Jaroslav, *Nevzdáme se! Nikdy! Josef Gabčík: život a smrt velitele paraskupiny Anthropoid*, s. 35–50, dostupné online (<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1502/035-050.pdf>), [citováno k 7. 1. 2022].

KOTYK, Jiří, *Odbojová činnost manželů Alvína a Marie Paloušových (k 120. výročí narození A. Palouše)*, dostupné online (<http://kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/2219-odbojova-cinnost-manzelu-alvina-a-marie-palousovyh-k-120-vyroci-narozeni-a-palouse/>), [citováno k 5. 5. 2022].

KUDRNA, Milan, *Smrt npor. Alfréda Bartoše*, dostupné online (<http://kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/1787-smrt-npor-alfreda-bartose/>), [citováno k 11. 5. 2022].

SMUTNÝ, Vlastislav, *Jindřich Vaško z Medlešic*, dostupné online (http://www.kraj.kppardubicka.cz/stranky/cti-prispevky.php?id=Jindrich_Vasko_z_Medlesic/), [citováno 6. 5. 2022].

VOSTATEK, Miroslav, *Pardubice a nacistická okupace*, dostupné online (<http://kppardubicka.cz/cs/menu/zprava/1786-pardubice-a-nacisticka-okupace/>), [citováno k 28. 4. 2022].

ZEMÁNEK, Vojtěch, *Eliška Dusilová*, dostupné online (<https://www.pametnaroda.cz/cs/dusilova-eliska-20170109-0>), [citováno k 11. 5. 2022].

Seznam zkratek

BBC	British Broadcasting Corporation (veřejnoprávní vysílání ve Velké Británii)
ČTK	Česká tisková kancelář
KSČ	Komunistická strana Československa
ON	Obrana národa
ONV	Okresní národní výbor
PVVZ	Petiční výbor „Věrní zůstaneme“
PÚ	Politické ústředí
RAF	Royal Air Force (Královské letectvo)
SA	Sturmabteilung (útočné oddíly)
SEO	Velitelství zvláštních operací
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SS	Schutzstaffel (ochranný oddíl)
StB	Státní bezpečnost
USA	United States of America (Spojené státy americké)
ÚVOD	Ústřední vedení odboje domácího

Seznam příloh

- Příloha č. 1: fotografie Vilmy Ducháčkové (obrázek, s. 84).
- Příloha č. 2: fotografie Marty Exnarové (obrázek, s. 84).
- Příloha č. 3: fotografie Růženy Vojtěchové (obrázek, s. 85).
- Příloha č. 4: fotografie Emilie Bartoňové (obrázek, s. 85).
- Příloha č. 5: fotografie Antonie Bartošové (obrázek, s. 86).
- Příloha č. 6: fotografie Taťány Hladěnové (obrázek, s. 86).
- Příloha č. 7: fotografie Věry Junkové (obrázek, s. 87).
- Příloha č. 8: poválečný portrét Hany Krupkové (obrázek, s. 87).
- Příloha č. 9: fotografie Hany Krupkové v roce 1970 (obrázek, s. 88).
- Příloha č. 10: dobový portrét Lidmily Malé (obrázek, s. 88).
- Příloha č. 11: Marie Šťulíková se svými dcerami Jarmilou a Marií (obrázek, s. 89).
- Příloha č. 12: Snímky pořízené ostrahou osvětimského koncentračního tábora, rok 1942. Shora: Růžena Šťulíková, Františka Pelikánová, Marie Šťulíková (obrázek, s. 89).
- Příloha č. 13: Národní kulturní Památník v Ležákách (obrázek, s. 90).
- Příloha č. 14: Národní kulturní Památník v Ležákách (obrázek, s. 90).
- Příloha č. 15: seznam popravených 2. července 1942 v Pardubicích na Zámečku, s. 1 (obrázek, s. 91).
- Příloha č. 16: seznam popravených 2. července 1942 v Pardubicích na Zámečku, s. 2 (obrázek, s. 92).
- Příloha č. 17: seznam popravených 2. července 1942 v Pardubicích na Zámečku, s. 3 (obrázek, s. 93).
- Příloha č. 18: Památník Zámeček v Pardubicích (obrázek, s. 94).
- Příloha č. 19: Larischova vila v Pardubicích (obrázek, s. 94).

Přílohy

Příloha č. 1: fotografie Vilmy Ducháčkové.

Zdroj: Jaroslav ŽIŽKA, *Heydrichiáda na Pardubicku*, in: *Zář*, 2. června 1967.

Příloha č. 2: fotografie Marty Exnarové.

Zdroj: Ladislav CIBULKA, *Marta Exnarová*, *Zprávy Klubu přátel Pardubicka* 3–4, 1982, s. 59.

Příloha č. 3: fotografie Růženy Vojtěchové.

Zdroj: SOkA Pardubice, f. Okresní školní výbor Pardubice, sign. učitelka Růžena Vojtěchová (1924–1927), kart. 66.

Příloha č. 4: fotografie Emilie Bartoňové.

Zdroj: Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. XXVI.

Příloha č. 5: fotografie Antonie Bartošové.

Zdroj: Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. XIX.

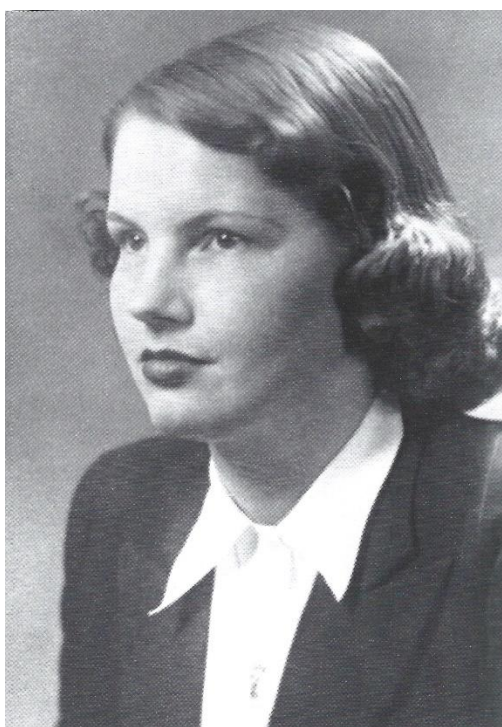
Příloha č. 6: fotografie Taťány Hladěnové.

Zdroj: Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. XVII.

Příloha č. 7: fotografie Věry Junkové.

Zdroj: Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. XXIX.

Příloha č. 8: poválečný portrét Hany Krupkové.

Zdroj: Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. LXIV.

Příloha č. 9: fotografie Hany Krupkové v roce 1970.

Zdroj: Jiří KOTYK, *Hana a Václav Krupkovi: pardubičtí spolupracovníci SILVER A – pod koly dějin: legenda a skutečnost, aneb, Co unese lidský život*, Pardubice 2011, s. 81.

Příloha č. 10: dobový portrét Lidmily Malé.

Zdroj: Zdeněk JELÍNEK, *Operace Silver A*, Praha 2010, s. XXVIII.

Příloha č. 11: Marie Štulíková se svými dcerami Jarmilou a Marií.

Zdroj: Vojtěch KYNCL, *Ležáky v paměti generací*, Nymburk 2011, s. 12.

Příloha č. 12: Snímky pořízené ostrahou osvětimského koncentračního tábora, rok 1942. Shora: Růžena Štulíková, Františka Pelikánová, Marie Štulíková.

Zdroj: Vojtěch KYNCL, *Ležáky v paměti generací*, Nymburk 2011, s. 40.

Příloha č. 13: Národní kulturní Památník v Ležákách.

Zdroj: vlastní fotografie.

Příloha č. 14: Národní kulturní Památník v Ležákách.

Zdroj: vlastní fotografie.

3. Kompanie
Res. Pol. Batl. Kolin
Tgb. Nr. 37/42 g

Pardubitz, den 2. Juli 1942

An das

Res. Pol. Batl. Kolin

19

in K o l i n

Betr.: Durchführung von Erschießungen.

Bezug: BdO. v. 2.6.42 -1a Tgb. Nr. 246/42 (g) und Fs. Nr. 248 v. 25.6.42

Auf Ersuchen der Geheimen Staatspolizei in Kolin und Pardubitz wurden am 2. Juli 1942 um 20.00 Uhr im Waldgelände der Pol.-Unterkunft in Pardubitz unter genauester Beachtung o.a. Verfügungen eine Exekution durchgeführt.

Lfd. Nr.	Tag u. Stunde d. Erschießg.	Zahl der Erschossenen	Stärke des Exekut.Kdo.	Stärke des Absperr-Kdo.
		männl.	weibl.	
8	2.7.1942 20.06-20.47	30	10	1/15 10

Stärke des Arbeitsdienstes	Leitender Offizier
20	Oberleutnant d. Schutzpol. Preuß

Bei den Verurteilten handelte es sich um nachstehend aufgeführte Personen:

1. J o z i f, Johann, geb. 18.4.1885 in Opatowitz, Gastwirt, Bürgermeister, Protekt., verh., böhm.mähr.Rel., wohnh. Opatowitz 83
2. H r d i n a, Josef, geb. 5.9.1910 in Trebovetice Bez. Nova-Paka, Beamter, Protekt., verh., ohne Rel., wohnh. Wildenschwert a.A. 407.
3. H r d i n a, Zdenka, geb. Doubrava, geb. 8.12.1919 in Pardubitz, Protekt., verh., röm.kath., wohnhaft Wildenschwert a.A. 407,
4. B e a r t o n, Josef, Dr., geb. 25.8.1899 in Moraschitz, Bez. Chrudim, Kinderarzt, Protekt., verh., röm.kath., wohnh. Pardubitz, Smilgasse 353.
5. B a r t o s, geb. Kuzel, Antonie, geb. 24.3.1896 in Wien, im Haushalt, Protekt., gesch., röm.kath., wohnh. Pardubitz, Pernergasse 274.
6. H e b k y, Anton, geb. 17.3.1899 in Kricen, Bez. Pardubitz, Beamter der landw. Versicherung, Protekt., ledig, röm.kath., wohnh. Pardubitz Nr. 60, Passage.
7. H l a d e n a, geb. Vranesic, Tajana, geb. 1.9.1920 in Pardubitz, im Haushalt, Protekt., verh., röm.kath., wohnh. Pardubitz, Grüntorstr. 108
8. M a t u r a, Ludek, geb. 9.8.1920 in Pardubitz, Beamter, Protekt., ledig, ohne Rel., wohnh. Pardubitz, Prerauergasse 231.

9

Příloha č. 15: seznam popravených 2. července 1942 v Pardubicích na Zámečku, s. 1.

Zdroj: NA, f. ÚŘP-AMV 114, kart. 47, sign. 114-10-1.

- 109
9. P a l o u s, Albin, geb. 20.6.1899 in Loukov Bez. Semil, Inhaber eines Elektrogeschäftes, Protekt. verh., ohne Religion, wohnh. Pardubitz, Pernergasse 375.
 10. P a l o u s, geb. Vodhanel, Marie, geb. 10.6.1897 in Semil, im Haushalt, Protekt., verh., röm.kath., wohnh. Pardubitz, Pernergasse 1463.
 11. T y c, Stanislav, geb. 4.4.1909 in Draschkowitz, Automonteur, Protekt., verh., röm.kath., wohnhaft Draschkowitz Nr. 57 Bez. Pardubitz.
 12. V a s c o, Franz, geb. 1.10.1904 in Treublitz, Sternberg/Mähren, Steinbruchbesitzer, Protekt., verh., röm.kath., wohnh. Pardubitz, Chrudimer Str. 660.
 13. V a s c o, Heinrich, geb. 15.10.1910 in Treublitz, Sternberg/Mähren, Steinbruchverwalter, Protekt., verh., röm.kath., wohnhaft Dachau 68, Bez. Chrudim.
 14. Z v a c e k, Vladimír, Dr., geb. 20.4.1903 in Iwantschitz Bez. Brunn, Rechtsanwalt, Protekt. u. verh., ohne Rel., wohnh. Pardubitz, Sladkovskygasse 667.
 15. Z v a c e k, geb. Horka, Anna, geb. 5.10.1905 in Skrivany Bez. Neu-Bidschow, im Haushalt, Protekt., verh., ohne Rel., wohnhaft Pardubitz, Sladkovskygasse 667.
 16. C h a r a, Ferdinand, geb. 20.4.1892 in Zdeschowitz bei Pselautsch, Schneidermeister, Protekt., getrennt lebend, röm.kath., wohnh. Pardubitz, Pernergasse 274.
 17. J a n s k y, Josef, geb. 6.10.1901 in Tynischt a.d.A., Forstmeister und Bezirksdomäneninspektor, Protekt., verh., röm.kath., wohnh. Pardubitz, Chrudimer Str. ~~MM~~ 342.
 18. J i r a s k o v a, geb. Kzelova, Franziska, geb. 21.8.1898, in Wien, Schuhnäherin, Protekt., verh., röm.kath., wohnh. Pardubitz, Pernergasse 274.
 19. J u n k o v a, Vera, geb. 24.6.1917 in Pardubitz, Lehrerin, Protekt., ledig, ev., wohnhaft Pardubitz-Studanka 201.
 20. S v a n d a, Jindřich, geb. 13.7.1904 in Pusta-Rybna, Müller, Protekt., verh., röm.kath., wohnhaft Dachau Nr. 20, Mühle.
 21. S v o b o d a, Karl, geb. 3.11.1902 in Chrudim, Schlosser, Protekt., verh., röm.kath., wohnhaft Mirschetitz Nr. 58.
 22. S t u l i k, Josef, geb. 28.1.1913 in Dachau, Steinarbeiter, Protekt., verh., röm.kath., wohnh. Dachau 26
 23. S v a n d a, geb. Stulik, Franziska, geb. 4.10.1909 in Dachau, im Haushalt, Protekt., verh., röm.kath., wohnh. Dachau bei Chrudim.
 24. C h e j b a l, Friedrich, geb. 29.6.1919 in Wien, Schlosser, Protekt., ledig, röm.kath., wohnhaft Pardubitz, Pernergasse 274.
-
11891 114-10-1
22

Příloha č. 16: seznam popravených 2. července 1942 v Pardubicích na Zámečku, s. 2.

Zdroj: NA, f. ÚŘP-AMV 114, kart. 47, sign. 114-10-1.

25. J a n a c e k, Josef, geb. 26.2.1898 in Iglau, P
lehrer, Protekt., verh., röm.kath.
wohnh. Pardubitz, Wallensteinstr.
26. J a n a c e k, Ludmilla, geb. 6.8.1912 in Wien, in
Haushalt, Protekt., verh., röm.kath.
Wohnh. Pardubitz, Wallensteinstr.
27. K o s t a l, Ernst, geb. 26.6.1904 in Politz a.d. ~~W~~tau,
Hotelier, Protekt., verh., röm.kath.
wohnh. Pardubitz, Grüntorstr. 76 „Veselka“
28. S v a n d a, Bohumil, geb. 17.12.1906 in Wüst-Rybna,
Tischler, Protekt., verh., röm.kath.,
wohnh. Borova Nr. 87 b.Politschka
29. S v a d l e n k a, Adolf, geb. 2.6.1904 in Bliznovice,
Arbeiter, Protekt., verh., röm.kath.,
wohnh. Mikulowitz Nr. 79
30. C h r b o l k a, Josef, geb. 16.4.1912 in Mnetice,
Landwirt, Protekt., ledig, böhm.brüderl.
wohnh. Mentice Bez. Pardubitz Nr. 37
31. L u s t i k, Ludwig, geb. 23.6.1909 in Olmütz, Vertreter
Protekt., gesch., röm.kath., wohnhaft
Prag XIII, König-Georgstr. 20
32. P i s t o r a, Anton, geb. 20.5.1905 in Pardubitz,
Beamter beider Krankenversicherungs-
anstalt. verh., ev., wohnhaft Pardubitz
An der Buskirche 1716,
33. S o r m, Jaroslav, geb. 26.6.1901 in Prag, Beamter bei
der Krankenversicherungsanstalt, Protekt.
ledig, röm.kath., wohnh. Klein-Pardubitz
Nr. 110.
34. K o n v a l i n k a, Bohuslav, geb. 17.2.1889 in Par-
dubitz, Tischler, verh., Protekt., röm.
kath., wohnh. Pardubitz, Sladkovsky-
strasse 667.
35. H o v o r o v a, Bozena, geb. Plzak, geb. 13.3.1888,
in Prag, Protekt., Witwe, böhm.mähr.,
wohnh. Pardubitz, Klein-Pardubitz 110.
36. J i r a s e k, Vinzenz, Arbeiter, geb. 22.1.1891 in
Rylany b/Charudim, Protekt., verh., ohne
Rel., wohnhaft Pardubitz, Pernergasse 27
37. D v o r a k, Jaroslav, geb. 28.5.1907 in Poborsch,
Bez. Kolin, Lagerverwalter, Protekt.,
verh. böhm.mähr., wohnh. Daubrawitz 36.
38. F r e u n d, Eugen, geb. 1.10.1909 in Pardubitz, Arbei-
ter, Protekt., Jude; ledig, wohnhaft
Holitz Nr. 301.
39. M i k l y c e k, Frantisek, geb. 10.4.1887 in Opatowitz,
Heizer, Protekt., verh., ohne Religion,
wohnh. Opatowitz Nr. 165
40. P á n ě k, Josef, geb. 6.4.1891, pens.Oberst d.Reg.
Truppe, röm.kath., wohnh. Chlumetz,
Pernsteingasse 54

Die Verurteilten waren alle aufrecht, standhaft und gefaßt.

Příloha č. 17: seznam popravených 2. července 1942 v Pardubicích na Zámečku, s. 3.

Zdroj: NA, f. ÚŘP-AMV 114, kart. 47, sign. 114-10-1.

Příloha č. 18: Památník Zámeček v Pardubicích.

Zdroj: vlastní fotografie.

Příloha č. 19: Larischova vila v Pardubicích.

Zdroj: vlastní fotografie.

Rejstřík jmen

A

Arnošt z Hostýne a ze Staré, 8

Arnošt z Pardubic, 8

B

Baarová, Lída, 14

Bartoň, Josef, 43, 50–51, 55, 62, 72

Bartoň, Ivan, 50–51

Bartoňová, Eliška, 50–51

Bartoňová, Emilie, 4, 43, 50–51, 83, 85

Bartoš, Adolf, 51

Bartoš, Alfréd, 40–41, 43, 47, 51–54, 57–63, 67, 70, 72–73

Bartošová, Antonie, 4, 43, 51–52, 57, 63, 72, 83, 86

Beneš, Edvard, 1, 18, 21, 27, 34, 39, 43

Beran, Rudolf, 18

Bílý, Josef, 22, 33

Bočková, Zdeňka, 60–61, 73

Bonifác VIII., 8

Břetislav I., 9

C

Clages, Gerhard, 53, 63

Č

Čurda, Karel, 38, 43, 62, 73

D

Daluege, Kurt, 37

Drtina, Prokop, 21

Ducháčková, Vilma, 47–50, 56, 83, 84

E

Eliáš, Alois, 19, 23, 33

Exnarová, Marta, 47–48, 83, 84

F

Feierabend, Ladislav Karel, 22

Frank, Karl Hermann, 39, 54, 64, 73

Friedl, Josef, 49

G

Gabčík, František, 35

Gabčík, Jozef, 3, 35–36, 38, 43, 47, 51

Gabčíková, Mária, 35

Geschke, Hans Ulrich, 73

Gottwald, Klement, 27

H

Hácha, Emil, 18–19

Hájková, Anna, 4, 44, 52–53

Hála, František, 22

Hampl, Antonín, 18

Hanauske, Hubert, 63

Heydrich, Reinhard, 2, 6, 26, 30, 32–34,
36–37, 43, 62–63, 72

Hitler, Adolf, 1, 8, 19, 32, 37

Hladěna, František, 42–43, 53–54, 60

Hladěnová, Taťána, 4, 7, 42–43, 53–55,
60–61, 66, 72–74, 83, 86

Homola, Bedřich, 24

Horáková, Milada, 47, 49, 63

Hovorová, Božena, 4, 55

Hugo, Vojta, 33

Ch

Chára, Ferdinand, 52

Chrbolka, Josef, 55–56

Chrbolková, Emílie, 4, 44, 55–56

I

Ingr, Sergej, 22, 39

J

Janáček, Josef, 42, 56–57, 65

Janáčková, Ludmila, 4, 56–57

Jirásek, Čeněk, 57

Jirásková, Františka, 4, 51, 57

Junková, Věra, 4, 7, 43, 51, 54, 57–59, 63,
72–73, 83, 87

K

Klepáč, Josef, 71

Kmoch, Pavel, 37

Kněz, Karel, 43

Konvalinka, Bohuslav, 59

Konvalinková, Jana, 4, 59

Košťál, Arnošt, 43, 65–66

Krajina, Vladimír, 26

Krebs, Joseph, 63

Kröger, Walter, 73

Krupka, Pavel, 64

Krupka, Václav, 42–44, 52–54, 60–65, 73

Krupková, Hana, 4, 7, 42–44, 52, 54, 56,
59–66, 72–74, 83, 87–88

Kříž, Alois, 28

Kubiš, Jan, 3, 35–36, 38, 43, 72

Kubišová, Kristina, 35

L

Laušman, Bohumil, 56, 58

Lehne, Walter, 73

Lucemburský, Zikmund, 9

M

Malá, Lidmila, 4, 7, 43, 57, 60, 65–67, 72–74, 83, 88

Mandlová, Adina, 14

Masaryk, G. Tomáš, 20, 47

Matura, Luděk, 43, 67, 71

Matyáš I., 8

Moravcová, Marie (rodina Moravcových), 61–62, 66, 73–74

Morávek, Václav, 24, 41, 61, 66, 73

N

Nečas, Jaromír, 22

Němec, František, 21

O

Opálka, Adolf, 37

Opočenský, Jan, 21

P

Palouš, Alvin, 67–68

Paloušová, Marie, 4, 67–68

páni z Pernštejna, 8–9

Pavelka, František, 31

Pelikán, František, 68–69

Pelikán, Václav, 68

Pelikánová, Františka, 4, 68, 73–74, 83, 89

Perner, Jan, 9

Pfeifer, Antonín, 71

Pištora, Antonín, 59

Polák, Stanislav, 71

Potůček, Jiří, 40–41, 43–44, 52–55, 58, 61, 67, 69, 72–73

Potůček, Vilém, 41

Procházka, Adolf, 22

Prokop, Bohumír, 49

Přemysl Otakar II., 9

Půlpán, Karel, 53

R

Rašín, Ladislav, 22

Rejčka, Eliška, 9

Richter, Ferdinand, 22

S

Schejbal, Bedřich, 57

Scheinpflugová, Olga, 14

Schultz, Wilhelm, 63, 64

Schulz, Ludvík, 58–59

Svoboda, Karel, 35

Š

Šámal, Přemysl, 21–22

Ševcová, Božena, 52

Šmída, František, 25

Šorm, Jaroslav, 55

Šternberk, 40

Štůlík, Josef, 69

Štůlíková, Jarmila, 44, 68–69, 83, 89

Štůlíková, Marie, 4, 68–69, 74, 83, 89

Štůlíková, Marie ml., 44, 68–69, 83, 89

Štůlíková, Růžena, 4, 69, 74, 83, 89

Švadlenkovi, 43

Švagerka, Pavel, 59, 62

Švagerková, Marie, 59–60, 62

Švanda, Jindřich, 44, 69

Švandová, Františka, 4, 69

Švarc, Adolf, 57, 59

Švarcová, Emilie, 54, 57, 59

T

Thümmel, Paul, 41, 66

Tichý, Josef, 71

Tiso, Jozef, 18

Trnka, Josef, 16

Tyc, Stanislav, 42

V

Václav II., 9

Valčík, Josef, 37, 40–41, 43, 51–54, 56, 61–63, 65–67, 73–74

Valenta, František, 44, 56

Vaško, Jindřich, 43, 70

Vaško, Pavel, 70

Vaško, Petr, 70

Vašková, Anna, 4, 43, 70

Vilém z Pernštejna, 8–9

Vladislav II., 8

Vodsedálek, Josef, 48–49

Vogtová, Anna, 51–52, 57

Vojcechovský, Sergej, 22–23

Vojta, Hugo, 33

Vojtěchová, Růžena, 47–50, 56, 83, 85

von Kraus, Alfréd, 9

von Neurath, Konstantin, 32

Voskovec, Jiří, 28

Vranešič, Petr, 53

W

Werich, Jan, 28

Winter, Fridrich, 63–64

Z

Zýka, Karel, 59

Ž

Žváček, Vladimír, 43, 59, 70–71

Žváčková, Anna, 4, 43, 59, 70–72